UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204781
UNIVERSAL
LIBRARY

OUP—23—4-4-69—5,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY P.G.

Call No. T82 L19M Accession No. T1551

Author లక్ష్మనరసింహారావు, పానుగంటి

Title ముద్రిక. 1943.

This book should be returned on or before the date last marked below.

ముద్రిక

ఆఱంకముల నాటకము

ముగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

ప్రకాశకులు :

కురుకూరి సుబ్బారావు అండ్ సన్

ప్రొప్రయిటర్సు : సరస్వతీ బుక్కు డిపో, బెజవాడ (కృష్ణాజిల్లా)

తెనాలి లక్ష్మీ పవర్ ప్రెస్ నందు ముద్రింపఁబడియె.

[illegible] రిజిష్టరుబడు] 1943 [వెల రు [illegible]

ఇందలి పాత్రములు

సేతుమాధవుఁడు	—	కనకపుర రాజు
మాఘుఁడు	—	రాజు వేఁడుక చెలికాఁ
మాధవుఁడు	—	శ్రీపురరాజు సేవకుఁ
ఇందుమతి	—	కనకపుర రాజ్ఞి
సుందరి	—	ఆమె దాసి
మానవతి	—	ఇందుమతి చెల్లెలు
సంపంగి	—	మానవతి దాసి

హెచ్చరిక

ఈ నాటకముయొక్క సర్వహక్కులు మేము పొ యున్నాము గాన ఈ నాటకము ప్రదర్శింపవలయునన్నను. గ్రామఫోను రికార్డింగు చేయవలయునన్నను—సీ౯ిని రేడియో వగైరాలకు మా పర్మిషన్ విధిగా పొందితీర యును. అట్లు అతిక్రమించినవారిపై తగిన చర్య తీస బడును.

ఇట్లు
కాపీరైటు హక్కుదారు,
కురుకూరి సుబ్బారావు అండ్ :
సరస్వతీ బుక్ డిపో., బెజవాడ.

శ్రీరామా.

ముద్రిక.

ప్రథమాంకము.

ప్రదేశము—కనకపురపు రాణీ యంతఃపురము.

ప్రవేశము—రాణీ—ఇందుమతి; దాసి—సుందరి.

ఇందు—సుందరీ! ఈసారి కొంత కఱకుఁదనమువహించి యల్లరిచేసినఁగాని దారికివచ్చునట్లు లేదు.

సుంద—అమ్మా! ఇందుమతీ! ఈమాట లేల? మీవలననగునని నేననుకొనను.

ఇందు—ఆ! కాకపోవునా? చూతువుకాని—

సుంద—నేను జూచున దేమి? మీరు చూచిచూడనట్లయిన నుండవలయును; కాదేని చేతనైనయెడలఁ గట్టుదిట్టమైన పనియైనఁ జేయవలయును. అందులకు సహనశక్తి లేదయ్యెను. ఇందులకు సాహసము లేదయ్యెను.

ఇందు—సుందరీ! సహనశక్తి లేకపోవుటకాదు. ఎంతసహనశక్తి లేనిదే యింతకాలము తటస్థముగ నుండునా? కాని, యది యిప్పుడు తగ్గుచున్నది. తగ్గదా? ఈసారి యాత్రకు తెచ్చినదానిని విధ్యుక్తముగా వివాహమాడునఁట!

సుంద—ఆడఁడా? అమ్మగారి యశక్తతనుజూచి యయ్యగారెన్నియాటలనాడిన నాడును. ఆతని తప్పేమున్నది? ఒకటేమాట! నోరుమాలినసతికి నీతిమాలినపతి తప్పఁడు.

ఇందు—క్రిందటిసారి కంచినుండి వైష్ణవిని దెచ్చినప్పుడు—నీవు లేవుకాని—నీయక్క నెదుటఁబెట్టుకొని—కొంతసాహసము

తెచ్చుకొని రాజుగారిని దలవాచునట్లు నాల్గుమాట లన్యాపదేశముగా దులిపిదులిపి విడువలేదా ?

సుంద — మీరు దులిపినమాటలేవో తన్నుఁగూర్చినవి కావని యాయన వెంటనే దులిపివేసికొన్నాఁడు కాఁబోలు.

ఇందు — అట్లుకాదు లే. అప్పటికిఁ గొంతపశ్చాత్తాపము వచ్చి నట్లు కనఁబడినదిలే.

సుంద — మీకట్లే కనఁబడును.

ఇందు — కాదు కాదు. ఇఁకఁ బరస్త్రీ నపేక్షింపనని మీయక్క యెదుటఁ గొన్నిప్రమాణములుగూడఁ జేసినాఁడు.

సుంద — దైవమునెదుటఁ జేసినప్రమాణములకు లెక్కలేదు కాని దాసియెదుటఁ చేసినవానికా? అందులో విటునిప్రమాణములా? విటునిప్రమాణములు, నటుని రోదనములు చెప్పనక్కఱలేదు. భర్త గారట్లు ప్రమాణముచేసినారని మీరు భయములేకుండ నప్పటి నుండియు నుంటిరికాఁబోలు!

ఇందు — ఉండక — యెంతసేపు కౌఁగిలించుకొని కూరుచుం దును? ఎంతసేపు చెంగున ముడివైచుకొని తిరుగుదును? ఎంతసేపు కను రెప్పల మూయకుండఁ జూడఁగలను ?

సుంద — మీ రతనిని గనిపెట్టుకొనియుండినఁ బ్రయోజకత యేమున్నది? అతఁడు మిమ్ముఁ గనిపెట్టుకొని చుట్టుచుట్టు తిరుగునట్లు చేయుట ప్రయోజకత. పతుల వశముచేసికొనిన సతులందఱు వారిని బొడుముకాయవలె రొంటఁ బెట్టుకొనుచున్నారా ? గడియారమువలె జేబులోఁ బెట్టుకొనుచున్నారా ? కుక్కలవలె మంచపుఁగోటికిఁ గట్టు చున్నారా ? కనుబొమముడిచేఁ గట్టివైచుచున్నారు. కోరచూపుచే గడగడలాడించుచున్నారు. తర్జనిచే నిర్జించుచున్నారు. భయపెట్టినఁ గాని బతిమాలిన భటుఁడు పనిచేయునా ? కత్తి చూపవలయును గాని గంగడోలు దువ్వినయెడల గంగిరెద్దు తలఁగదులుపునా? కొరడ చూప వలయునుగాని గోఁకినయెడలఁ గోతి కృష్ణవేష మభినయించునా ?

ఇందు — సుందరీ ! యెందులకే యీచదువు ? నాభర్త నీసారి

బెదరించి శిక్షింపుమనియే కదా నీవనఁదలఁచినమాట !

సుంద — అమ్మా! నేననుట యెందులకు? నేను జెప్పుట యెందులకు? మీ కేల తోఁచఁదగదు. అయిన నొకరు బోధింపవలసిన యంశమా యిది? అభ్యసించుట కిది యేమి యన్నప్రాశనమా? వల్లెవేయుట కిది యేమి వేదపాఠమా ? కావ్యము లెవఁడైన నేర్పఁగలఁడు కాని, కవిత్వ మెవఁడు నేర్పఁగలఁడు? చౌకతానవర్ణములు సాగఁదీసి వల్లింపవచ్చును గాని, స్వరకల్పనము కంఠపాఠమునకందునా ? మగని వశపఱచుకొను శక్తి పుట్టుకతోడనే కలుగవలయును. అమ్మా ! యిటులంటినని కోపపడకుము.

ఇందు — సుందరీ! నేను గోపముగలదాననే యగుదునేడల నాపతి యింత మితిమీఱిపోఁగలఁడా? నన్నీకష్టమునుండి తరింపఁజేయఁగలవని నమ్మిన నీపై నేను గోపపడుదునా ? పతివశీకరణకార్యమున నీవు మిక్కిలి గడుసుదానవని నీయక్కవలన వినియె నిన్ను రహస్యముగ మాయూరనుండి యిటకుఁ బిలిపించితిని.

సుంద — అమ్మా ! అటులైన వినుము. నామాట నేను జెప్పకొనఁగూడదు కాని — నేను జేరదీసిన యయ్యవారలున్నాఁడే — ఆతఁడు వట్టి వెన్నెల విసనకఱ్ఱ. సంగీతములో, సాహిత్యములో, సరసతలో, సమర్థతలో, స్వరూపములో సంపూర్ణుఁడు. కాని వట్టి చపలుఁడు. ఐంద్రజాలికుఁడు. వట్టి దొంగలగురువు. కనుమూసి తెఱచులోపల నాల్గుకొంపలు చక్కఁబెట్టుకొని వచ్చు నైజముకలవాఁడు. ఎక్కుగడప దిగుగడపయే కాని యొక్కచోనైనఁ గాలు కుదిరియుండువాఁడుకాఁడు. దేనికిని లొంగినవాఁడుకాఁడు. నేర్పరియైన సవారు మిగుల పొగరుబోతు గుఱ్ఱము నెఱిఁగియుండి యేర్చుకొనినట్లు నే నాతని సాగఁదీయుటకై - నా నేర్పు లోకమునకుఁ గానఁబఱచుటకై ఆపంగనామాల పై యాటల పండితుని దీసికొంటిని. అమ్మా! చెప్పిన నమ్ముదువో లేదో! మునుపటి కోడెగానితన మేమయ్యెనో ? ఇప్పుడు వట్టి కుక్కినపేను. మునుపటి చిలుకపలుకు లేమయ్యెనో ఇప్పుడు వట్టిచీఁపురుకట్ట. మా పాదములే యిప్పుడు దాసాధమునకుఁ దిరువడిత్తామరలు. నాప్రతిభా

విశేషమున నాతఁ డిట్లయ్యె నని మాయక్క మీతో మనవి చేసికొని యుండెను గాఁబోలు! ఏమో? ఎక్కడికి? నేనే మహామహోపాధ్యాయినినా యేమి? ఎల్ల ప్రతిభలలోవలె దీనిలోఁగూడ నొకరిని మించిన వారొక రుండవచ్చును.

ఇందు — ప్రతిభ ప్రధానమైనదే కాని, మీరేవో మందులు పెట్టి పతివశ్యము చేసికొంగూరటే?

సుంద — ఇట్టి వైద్యమే యున్న యెడల నది చేతగాని పెద్దమ్మ చేయవలసినపని. కంటిలోఁ గళుకున్న కాంతకుఁ బతిచెవిలోఁ బసరుతోఁ బనియేమి? ముద్దులో నీటున్నదానికి మాద్దులో మాటేల? మాటలో వడియున్నదానికి ముక్కులోఁ దిరియేల? ఎటులైనను గప్పను బట్టినది పాము — కాంతు నేలినది కాంత.

ఇందు — నిజమే! భర్తను వశపఱచుకొనలేనిది దొరసానియైనను దాసియే.

సుంద — అంతేకాదమ్మా! వశపఱచుకొనినది దాసియైనను దొరసానియే.

ఇందు — హాఁ! నిజమే. పతివశ్యము లేని యాఁడుదాని బ్రదుకుకంటె లఘుపదార్థము ప్రపంచమున మఱియొకటి గలదా? మగనికన్ను మఱియొక మగువపై వ్రాలినప్పుడు మహాలక్ష్మి నాకనుసన్నమెలఁగిన నైననేమి? మగఁడు పరకాంతతో నిగిలించినప్పుడు మహాదృష్టదేవత నన్నుఁగాంచి మందహాసము చేసిన నైననేమి? ఈరత్నాభరణములు — ఈగజకంఖాణ వైభవములు — ఈరాజ్యభోగములు నాలాఘవమును, నానీచతను, నానిర్భాగ్యతను మఱింత వెల్లడించుటకే యుపయోగించుచున్నవి కావా? ఊరు పేరు లేని యాఁడుదానికి నావంటి యవస్థయే పట్టిన యెడల నది యెవరికిఁ దెలియును? దాసియుబ సెవతెఱుఁగావలెను? నాగతి యట్లు కాదే? రాజ్యముననున్న యయ్యకొయ్యలందఱు నన్నుఁ దలఁచి వెకవెక లాడువారే. అమ్మలక్కలందఱు నాపేరెత్తి బుగ్గలు నొక్కుకొనువారే. చేతవాతగాని పెద్దమ్మయని — వట్టి మట్టిముద్దయని — వంకరటింకర కొంకనక్కయని —

జ్యేష్ఠాదేవి యపరావతారమని యందఱు నన్నెత్తిపొడిచి దుర్భాషలాడువారే. కనకపురపురాణి యని బ్రహ్మాండమంత పేరు మూరేడు కోటలో నూటయేఁబదంతఃపురములు. బాపనరాణులు, కోమటి రాణులు, శూద్రరాణులు, తురకరాణులు, దూదేకులరాణులు రాణులమంద — కాంతలసంత — భార్యలబందెలదొడ్డి; జాతియేమి ? నీతియేమి ? హద్దేమి ? పద్దేమి? ఇంకేమి నానాసంకరసపత్నీసమాజము చూపుతడకలనుండి నన్నుఁ జూచి వెక్కిరించుట. కిటికీతలుపులనడుమ నుండి మొటికెలువిఱుచుట. తలుపుచాటుననుండి తలపంకించుట. ఇట్లున్నది నాబ్రదుకు ! వీరిదనుక నెందులకు ? నాకాళ్లుకడుగవలసిన దాసిముండలు సైతము నాగతిచూచి పైటచాటునఁ గిచకిచలాడుచున్నారు.

సుంద — అమ్మా ! ఎంతమాట ! మీమనసులోని సందేహమున మీకట్లుగపడెనేమోకాని మీయెంగిలిమెతుకులఁ దినుదాసులేమి ? అట్లుచేయుటయేమి ?

ఇందు — నేనసత్యమాడలేదు. భ్రమపడలేదు. నిన్నగాక మొన్నసాయంకాలమున నేను జాఁపపైఁబండుకొంటిని. విలువుదిండు నాప్రక్కనువిలువుగఁ బెట్టియున్నది. దానిపైఁ జేవైచి దానిదగ్గఱగఁ జేరిపండుకొంటిని. అప్పుడు నాకాళ్లొత్తుదాసి విసరుచున్నదాసిని వంకగాఁజూచి కన్నుగీటెను. విసరుచున్నదాసి మొగమునకు వీవన యడ్డుపెట్టుకొని కిసుక్కుమనియెను. ఇట్లుబ్రదుకుటకంటె మరణించుట మంచిదికాదా ?

సుంద — మీరు మరణించినందువలన మహారాజునకు బుద్ధి రాగలదా? మానవతియగు నాఁడుది మనుష్యప్రయత్నమెంతవఱకుఁ బోగలదో యంతవఱకుఁ జేయవలయును. అప్పటికిని మనోరథము నెరవేఱకుండెనేని మరణింపవలసినదే. అతనికి జెంగునముడివైచుకొనఁ బ్రయత్నముచేయకుండనే గొంతుకకు ముడిబిగించుకొనుట యభిమానమునకు లక్షణముకాదు. అశక్తికి; పుట్టుకచే దాసినైన నాకేయీ యుపద్రవము దుస్సహముగనున్నది. నేనిట్టియవస్థననుభవింపని దాన

నైనను మీహృదయఖేదము నెఱుఁగుటకుఁ దగిన తెలివి తేటలునా కున్నవి.

ఇందు—నీకట్టి తెలివి తేటలే కావు. నాకుఁ బ్రేమాస్పదమైన దాసి చెల్లెలవగుటచే నీకట్టిప్రేమకూడనున్నదని మీయక్క చెప్పినది.

సుంద—అక్కమాటలేమి యాగమవాక్యములా ? అనుభవమున మీరే కనిపెట్టుదురుగాక! మాయక్కయైన నాంతో నిన్నిమాటలు చెప్పలేదు. దానితోనైనఁ జెప్పనిరహస్యములుకూడ నాతో మీరు చెప్పుటఁబట్టి మీకునాయం దెంతప్రేమ మున్నదో కనిపెట్టలేనా? ఇందులకుఁ దగినయభిమానముతోఁ బ్రవర్తించి మీయభిసంధినిసమకూర్పజాలనా? మాతురుకాని చావునకైన లక్ష్యపెట్టక యెంతపనిచేయుదునో.

ఇందు—అయ్యయ్యో ! చావునకైన లక్ష్యపెట్టక యనుచున్నావు. నాకు భయముపైచుచున్నది. ఆతనికేమైన మందులుపెట్టిన యెడల మొదటికే మోసమువచ్చునేమో ?

సుంద—అమ్మా! నాచావుమాట చెప్పితిని. మందులుపయోగింపనని యిదివఱకు సూచింపలేదా ?

ఇందు—నిజముగానేకద.

సుంద—మీపాదములతోడు.

ఇందు—అటులైన నేమిచేయుదువు ?

సుంద—నేను మీయొద్దనేయుండి యంతయు మీచేతనే చేయింతును.

ఇందు—ఏమైన దంటామాటలలోఁ గుట్రపనులలో మారు వేసపుగోడవలలో నన్నుదింపుదువేమో? అదినాకంత యిష్టముకాదు.

సుంద—వంకరకఱ్ఱను సరిచేయుటకు రవంతవెట్టనైనఁ జూపనక్కఱలేదా? గద్దఱిగానిఁబట్టుకొనుటకుఁ గాసంత యుచ్చునైన నుపయోగింపఁదగదా? మీకిట్టిదేదియు నిష్టముకానిచో మీరీవ్యాపారమున దిగకుండుటయే మంచిది.

ఇందు— దిగక యేమిచేయుమంటివి ?

సుంద—ఏమున్నది? ఆతనిచర్యలఁగూర్చి చెవులు మూసికొన

వలయును. సపత్నులయెడలఁ గన్నులుమూసికొనవలయును. వైరాగ్యమవలంబించి ముక్కుమూసికొనవలయును.

ఇందు — అట్లు నోరుమూసికొని పడియుండుటకు సహనశక్తి యేది ? ఇదివఱకదియుండెను. ఎన్నటికైన గుణముమారకపోవునా ? భర్తనేల నొప్పింపవలయును ? అని చూచిచూడనట్లుంటిని. క్రిందటి యొక్కసారియే కొంచెముకఠినముగ నాతనినెదుర్కొంటిని. ఇదివఱకుఁ దేఁబడిన కాంతలందఱు కేవలముంపుడుకత్తెలు. పాకలోని కుక్కల బిడారమునువలె గుడిసెలోని కోళ్లగుంపునువలె నేనంతలక్ష్యముగాఁ జూడలేదు కాని యీ నవీన నారీమణిని రాణిగాఁ జేయునను కింవదంతి వినినప్పటినుండియు నాసహనశక్తి చచ్చినది.

సుంద — అమ్మా! ప్రస్తుతబాధపడలేక గౌరవహానిని సహింపలేక — కడుపుడికి మీరిన్నిమాటలు చెప్పితిరికాని మీవైఖరినిజూడఁగ మీకు యదార్థమగు నసూయ హృదయమున జనించినట్లు నాకుఁ దోఁచుట లేదు.

ఇందు — సుందరీ ! నీకేమివెఱ్ఱి ! భర్తపరాంగనాలోలుఁడగు నెడల భార్యకసూయ లేకుండునా ? అది ప్రకృతిధర్మముకాని బలాత్కృతమా ? యదార్థమగు నసూయయని యంటివి. యదార్థమని కృత్రిమమని రెండా ?

సుంద — ఆ — మీ యసూయ సత్యమగునదికాదు. ఉంపుడు కత్తెలేకదా యని నేను వారిని గణింపలేదని చలింపకుండఁ జల్లగఁ జెప్పితిరే? అసూయావతి యట్లుండఁగలదా ! ఉండఁగలదా! నాభర్త — మాటవరుసకు — ఇంకొకదానిని దెచ్చుటవఱకెందులకు? చూచుటవఱకెందులకు? — తలపెట్టునంతమాత్రమున దౌడపైఁ బెట్టనా ?

ఇందు — ఔను. నీవట్లు చేయశక్తిగలదానవు. నాకట్టిశక్తి లేదు. కాని నీకున్న యసూయ నాకు లేకపోలేదుసుమా !

సుంద — శక్తి శక్తి యనుమాట నేను నమ్మను. మీకు లేని శక్తియేమి ? నాకదనముగనున్న శక్తియేమి ? అసూయయేశక్తి. కాలుచిచ్చుకంటె నది తీక్ష్ణమైనది. వెఱ్ఱికుక్కకంటె విషముగలది.

పిడుగుకంటె బెడిదమైనది. అది హృదయమునఁ బుట్టినప్పుడు చల్లని మాటలు, జడియుటలు, జంకుటలు, సంతుష్టులు సంభవించునా? అది ప్రవేశించినపుడు తలవెంట్రుక త్రాఁచుపామగును.

ఇందు—అందుచేతనే యెటుపోయి యెటువచ్చునోయను భయము.

సుంద—అట్టి భయముచేతనే యసూయపుట్టకుండఁ జేసికొని నారుకాఁబోలు!

ఇందు—పుట్టకుండఁగాదు. ఉండనేయున్నది. వృద్ధిపొందకుండఁ జేసికొనుచున్నాను.

సుంద—అమ్మా! యీసారికూడ నటులే చేసికొని యూరకుండరాదా?

ఇందు—నేనాఁపినను నాఁగకుండ నున్నది. ఆ! కామతంత్రవ్యాపారమున కక్కఅకువచ్చు నూర్గురు కామినులను దెచ్చి తనప్రక్కలోఁ బెట్టుకొనరాదా? నేను వలదంటినా? ఈసారి దీనిని రాణినిజేసి నానెత్తిఁ ద్రొక్కింపఁబూనుటెందులకు? తనముచ్చటఁ దీర్చుకొనుటకుగాదు—నన్నుఁ బరాభవించుటకు. తనకోర్కెఁ దీర్చుకొనుటకుఁ గాదు—నాగొంతుఁ గోయుటకు. రాణియని నుదుట వ్రాసినఁగాని ప్రక్కలోనికిఁ బనికిరాదుకాఁబోలు!

సుంద—అమ్మా! కడుపులోఁ గావలసినంత యాఁకలియయ్యెను. నోట నొక్క కబళమైనఁ బెట్టుకొనవయ్యెను. నీటిలో మునిఁగి కెక్కుకెక్కుమని కొట్టుకొనుచుంటివయ్యెను చేయి యందిచ్చిన నందుకొనవయ్యెను. ఇదియేమి?

ఇందు—ఏమున్నది? నేను బరమశాంతురాలను. పాపదూరురాలను. భర్తృవిధేయను. ఈతని వెనుకటిదుర్నయములను గణించినదానను గాను. ఎన్నఁడు నాతనిపైనేమి యెవరిపైనేమి కోపపడియెఱుఁగను. ఈసారి నాకుఁ గోప ముదయించుచున్నది. జన్మకాలధనమగు శాంతిచే దాని నాఁపుకొనుచున్నాను.

సుంద—సరే. బాగుగానేయున్నది. ఇంతటితో సరియా?

చేయవలసినదేమైన నున్నదా ?

ఇందు—తగురీతిఁ బ్రతిక్రియ—ప్రతిక్రియ.

సుంద—"తగురీతి" యనఁగ నేమి ?

ఇందు—చెప్పలేదా ? మాయలు మర్మములు తగవు, వేసములు మోసములు తగవు.

సుంద—తగక ?

ఇందు—తగవు; ధారాళముగా నాతనితో నీకిది తగదు—తగదు—తగదని మూమాటికిఁ గఠినముగాఁ జెప్పి నీతిని బోధింతును.

సుంద—(నవ్వుచు) నీవు కఠినముగనైన నట్లు చెప్పుట యెందులకు ? శేషధర్మములు చెప్పించిన యెడల నీతివచ్చునేమో? లేదా సత్యనారాయణవ్రతము చేయించినయెడలఁ జక్కఁబడునేమో ?

ఇందు—నవ్వెదవేమి ? నీత్యుపదేశ మిట్టిస్థితిలోఁ బరిహసింపవలసినదియు, నిరాకరింపవలసినదియుఁ గాదు సుమా ?

సుంద—వేదములు, శాస్త్రములు, పురాణములు, ఇతిహాసములు, నీతిశతకములు, బ్రహ్మగీతములు, త్రిమతభాష్యకర్తలతోఁ గూడ సంఘసంస్కర్తలతోఁ గూడ బోటఁబోడిచి రసముతీసి యాతని గొంతులోఁ బోసినను గార్యము లేదు.

ఇందు—ఎందుచేత ?

సుంద—నాల్గుపదులు మీఁదికివచ్చినతరువాతఁ గూడ దుర్బుద్ధిగనుండు మగవాఁడు, మగువయు నాల్గుభుజములమీఁదికి వచ్చువఱకు నట్లేయుందురు.

ఇందు—నలువదింక దాఁటలేదే ? ఇంక నాలుగైదు తరువాయియే యున్నవి కాఁబోలు !

సుంద—దాఁటకపోవుట యేల ? [illegible] దగ్గఱఁబడెను; దంతము లెడముపడెను; మొగము ముడతలువడెను. మాయకఁ చెప్పినదే ?

ఇందు—ఈ యసాధారణచర్య చేతనే—నీవిటకు మాయూరి నుండి వచ్చినతరువాత రాజుగారిని జూడనే లేదా ?

సుంద—దూరమునుండి చూడనటులే చూచితిని. సరే. నలువది దాఁటలేదు. అటుపైన—

ఇందు—నేనుచితరీతిని బోధించుటయే కాక — కొన్నినాళ్ళవఱకుఁ దగినయుపదేష్టను బెట్టించి నీతిని బోధింతును.

సుంద—అటులైన నన్నింకేలకుఁ బిలిపించితిరి?

ఇందు—మనమాలోచించుకొని ప్రవర్తింపవలయుననియే—

సుంద—ఏమి? నీతి నుపదేశింతువా? నీతియుక్తముగఁ బదునెనిమిదిపురాణములు, భారతమును వ్రాసిన వ్యాసుఁడు పరకాంతను జూచి పండ్లిగిలింపలేదా? కడుపులో నీతి పుట్టినవానికే గతిలేదుగాని పడఁదీసి చెవిలో నీతిని దిరిపెట్టఁబడినవానికా?

ఇందు—మహర్షి దూషణము తప్పు.

సుంద—మనరాజుగారికెట్లు నీతిగలుగుననుట యంతకంటెఁ దప్పు. ఆతనికిఁ జదువుట కోపికయేది? వినుటకైన నవకాశమేది? కూరుచుండుటకైనఁ దీరికయేది? ముండలవెంటఁ బరువెత్తువానికి వెనుకపాటున భగవద్గీతాపురాణపఠన మేమి సొగసుగనోయుండును!

ఇందు—ఏమి? నామాట నీకు నచ్చలేదా?

సుంద—నాకొక్కతకే కాదమ్మా! కన్నగానికిఁ గార్తికనక్తములా? సురాపాయికి సూర్యనమస్కారములా?

ఇందు—నీయభిప్రాయమట్లున్నది కావున నాభర్తనెదుర్కొని ముందొకసారి కఠినముగా మాటలాడిచూతును.

సుంద—ఏమని?

ఇందు—"క్రొత్తరాణి నెచ్చటనుండి తెచ్చితివో యటకు సగౌరవముగఁ బంపుము. లేనియెడల బాగుగా జరుగనేరదు. వివాహమాడితివేని సిద్ధఋరాణులు నీకనావశ్యకము కావున నేను గాశికిఁ బోయెదను." అని యిట్టిమాట లేవో యప్పటి రాకడననుసరించి—

సుంద—అటులైన నీవాతని యభీష్టము నెఱవేర్చినదానవగుదువుగాని యెదుర్కొనినదాన వెట్లగుదువు?

ఇందు—ప్రాణము విసిఁగి నేనే లేచిపోవలయుననియే యాతఁ

డుదీనిని దెచ్చెనందువా? ఆహా! అటులే యైయుండునా? ఎంతద్రో హము! ఎంత విశ్వాసఘాతుకత! ఎంత గొంతుకోఁతదనము! పదు నాలుగేండ్లనుండి కాపురము చేయుచుంటినే!—కంటికొన మెఱుపు గాని—నాలుకకొన కఱకుగాని లేకుండఁ గాలక్షేపము చేసితినే!—అడు గులకు మడుఁగులిడితినే?—అట్టి నన్నుఁ గోటనుండి తటిమివేయుటకే యీపని చేసియుండునా? సుందరీ! గత్యంతర మేమైననున్నదా?

సుంద.—లేకేమి? అది మీరు చేయుట కిష్టపడరుకాదా?

ఇందు—మోసమేనా? అంతకంటె మంచిది దొరకనప్పు డిష్ట ము కాకేమి!

సుంద—ఇట్టికార్యములలో దానితో సమానమైనదే లేదు. అడవియేనుఁగును గోతిలోఁ బడఁద్రోచి పట్టుచున్నారా? లేదా? చేదుమాత్రల మ్రింగని చిన్నపిల్లలకామాత్రలనే పంచదారతోఁ బొదివియిచ్చి రోగనివృత్తి చేయుచున్నారా లేదా? ఎఱ్ఱగుచ్చిన గాలమువైచి చేఁపను లాగుచున్నారా లేదా? లోకాచారమగు నిం దునఁ దప్పేమియు నాకగపడలేదు. మీరెందులకింక సందేహించు చున్నారో?

ఇందు—సందే—హాము వలదు. (ఆలోచించి) లేదు సందేహ మేల? తిరుపతిమహంతుగారి సవారివచ్చుచున్నదని నాతోఁ జెప్పినమ్మిం పఁజేసి నన్నుమఱిమొకఱి—యంతఃపురమునకుఁబంపి యాసవారిలో నెక్కి వచ్చిన మహామ్మదీయ వేశ్యయుఁదాను—నిచ్చటనే—నాయంతఃపుర ములోనే—యిల్లాలనైన నాయంతఃపురములోనే—మహారాజ్ఞినైన నాయంతఃపురములోనే—హవ్యవాహాసన్నిధిని ధర్మాచరణమునకై కూర్పఁబడిన ప్రభుదంపతుల పవిత్రమైన యీయంతఃపురములోనే— తిరికాలదీక్ష నిర్వహింపలేదా. ఇటులెన్నిసారులునన్ను మోసముచేసి యుండలేదు.

సుంద—తిరుపతిస్వామిని దురకసానినిజేసిన దేవాంతకుఁడు తిరుప్పావుకాలక్షేపమున నాచార్యపురుషుఁడగునా!

ఇందు.—అతనిపూర్వచర్యలాలోచించినకొలఁది నాడలు ముందు కొనిపోవుచున్నది. వానినన్నిటి నేనెట్లు సహింపఁగల్గితినో నాకే యాశ్చర్యముగనున్నది. మొట్టమొదట నే యేదైనఁ గట్టుదిట్టమైన పని చేసి యుండునెడల నింతవఱకు రాకయుండు నేమో.

సుంద—ఇప్పుడైన మిగుల నాలశ్యముకాలేదు. పట్టుదలతో మాత్రము పనిచేయవలయును.

ఇందు—ఏమిచేయవలయునో చెప్పుము.

సుంద—నేను మాత్రమాలోచించుకొనియుంటినా? ఏదోమన మాలోచించి కాలికిమెడకు మెలతవేసి యాతని నొకమూలఁబడఁ ద్రోసి సిగ్గుచెప్పించి బుద్ధివచ్చునట్లు చేయవలసియున్నది.

ఇందు—మనమాలోచించి యనుచున్నావు. నేనాలోచింపనక్కఱలేదు—నీయిష్టమెట్లో నేనట్లు చేసెదను. నీభర్తను నీవువశపఱచుకొనునట్లే నాభర్తను నేను వశపఱచుకొనునట్లుచేయుము. నీ గ్రామమునుండి నిన్నిందుకొఱకే యిందులకుఁ బిలిపించితిని. ఈగ్రామమున నిన్నెవ్వరెఱుంగరు కాదా.

సుంద—నన్నెవ్వరెఱుఁగుదురు? నాయక్కయింట నేనుండిన యెడలఁ గోటలోదాసికిబంధువని యెవ్వరైననుకొందురేమో అట్లేల జను లనుకొనవలెను. మఱియొకచోట బసచేసెదను.

ఇందు—ఊరికెవతెయో క్రొత్తదాసి వచ్చినదని జనులుగుబ్బెటలు పడుదురేమో?

సుంద—ఆవిషయమున నేనేపాట్లుపడెదను; కాని ప్రయత్నములో దిగినతరువాత మీరు వెనుకకుఁదీసిన యెడల—

ఇందు—నేనంత పిఱికిదాననను కొంటివా! (వెనుకకుఁజూచుచున్నది.)

సుంద—అమ్మా—అప్పుడే వెనుకకుఁజూచుచున్నారేమి?

ఇందు—అదిగో—మాఘుఁడు రాజుగారితో మాటలాడి దిడ్డిగుమ్మమునుండి పోవుచున్నాడు. ఈతఁడిప్పుడు ప్రాతహావేరీలో భద్రముగ దాఁచఁబడుచున్న యాక్రొత్తరాణిగారి కేదోవార్తను మోసికొని

పోవుచున్నాఁడని తోఁచుచున్నది.

సుంద—చప్పున మేడదిగి యటుపోయి వాని నెదుర్కొని మాటలాడుదును.

ఇందు—సరేపొమ్ము (సుందరిపోవును) తల నొచ్చుచున్నది. గుండెకొట్టుకొనుచున్నది. కాళ్లువడఁకుచున్నవి. మ్రొక్కవలసినభర్తను మోసము చేయవలసివచ్చినది—బహుమానింపవలసినభర్తను బరిభవింపవలసివచ్చినది—పూజింపవలసినకాంతుని దూషింపవలసివచ్చినది. కాదా మఱి? నాగౌరవమును గాపాడినాఁడా? నామగనాలితనమును మన్నించినాఁడా? నాయాభిజాత్యమునైనగణించినాఁడా? ఎంతకాలము నోరుమూసికొని పడియుండలేదు? ఇఁక సహింపలేను సహనశక్తి చచ్చినది—మనుష్యజన్మనుగాని మఱియొకటికాదే-సుందరియీసరికి మాఘుని గలసికొనెనో లేదో—నేనిఁక మేడదిగిపోయిపండుకొందును హరిహరీ! ఏమిబాధగానున్నదయ్యా! (ఇందుమతి నిష్క్రమించును)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీరామా

ముద్రిక

ద్వితీయాంకము

ప్రదేశము. వీధి.

ప్రవేశము—మాఘుఁడు.

మా—హరిహరీ! ఏమి బాధగానున్నదయ్యా! ఈ బాధ తనువుతోడనే కాని నివర్తించునని తోఁచదు. ఇద్దఱా, ముగ్గురా, పదుగురా? మోపులు, గుంపులు, తండోపతండములు. ఇటుతీసికొనివచ్చుటయు—అటుకొట్టులో వైచుటయు—తిరుగ దాని మొగము చూడకుండుటయు. పగటిది సాయంకాలమునకుఁ బనికిరాదు. సాయంతనపుది రాత్రికిఁ బనికిరాదు. దృష్టిపాఱిన వెంటనే తెచ్చినదాఁక నొక్కటే తహతహ. ఒక్కటే గిలగిల. తెచ్చిన యొక్కనిముసమువఱకుఁ బెద్దముచ్చట. తాటాకుమంట. అటుపైనివిరాగము. దానిపైనఁ గొట్టులోన బీగము. కోమటియపరదినుసులను గాదులలోఁబోసినట్లు చేయుచున్నాఁడు. పసిడిధనపుగోతములను గోతిలోఁ బెట్టునట్లు పెట్టుచున్నాఁడు. కృపణుఁడు, కోమటియుఁ దమసరకుల నాత్రమునఁదఱచుగఁజూచుకొందురు. మూసిపెట్టినపిదప నితనికి ముందుదృష్టియే కాని వెనుకదృష్టి లేదు. వింత వింత పశువులకు వేలువేలుసంతలకుఁ బోవునట్లు వివిధజాతుల కాంతలకై వేలువేలు క్షేత్రములకు మంచితీర్థయాత్రాసమయములఁబోయి దీపకాంతికిఁజేరిన పురుగులను బట్టుకొనుటకు బల్లి కాచియుండునట్లు కాచియుండును. ముచ్చటఁదీర్చుకొనినపిమ్మట నొక్కొక్కతె నవలకుఁ దోలివేయఁగూడదా? ఊహు. అదిపనికిరాదు. గదులుచాలక యొక్కగదిలో నిద్దఱినిగూడ బస్తాబందీచేయుచున్నాఁడు. వీరందఱు పదు

క్షోభము—హరిహరీ!—పగవానికైనవలదు. రాజుగారు చేపట్టిన యెడల నేదో యఖండవైభవమున్నదనియు, నంతఃపురములో నమ్మగారైనయెడల నసాధారణభోగమేదో యున్నదనియు నీపెద్దమ్మలాసపడి యిచ్చటికివచ్చి మగవానికి మొగముచాచి వెనుకతడకలచాటున జనపనారసంచుల తెరలచాటున నెత్తినోరు కొట్టుకొనుచున్నారు. ఎవరిమట్టునకు వారేనన్నుఁబిలచి "మాఘుఁడా! రాజుగారితో నన్నుఁగూర్చి చెప్పవా?" యని బతిమాలువారే. చెప్పిన యెడల నాజగదేకజారుఁడు ముందు సంతనుగూర్చి ముచ్చటించును. వీరినడుమ నేను దిరుగలేక పడు చున్న బాధ—హరిహరీ!—తనువుతోడనే కాని నివర్తించునని తోపదు. అదిగో! అప్పుడే యెవ్వతెయో నాకొఱకే కాబోలు వచ్చుచున్నది.

(సుందరి ప్రవేశించును)

సుంద—రాజమిత్రమా! నమస్కారము.

మా—నమస్కారమున కేమి కాని నీవెవ్వరిదాసినవో యెందు కొఱకువచ్చితివో వేగ చెప్పుము నాకుఁబనియున్నది.

సుంద—ఇదిగో! నావంక బాగుగఁజూడుము. నేనెవ్వరిదాసినో యానవాలే పట్టలేవా?

మా—నూటయేబదియొక్క యంతఃపురములున్న కనకపురిలో దాసికానవాలేమి? కిష్కింధలోఁ గోతుల కానవాలేమి?

సుంద—(మాఘుని చేయిపట్టుకొని) ఇటుచూడుము. కన్నులు తెఱచుకొని యిటుచూడుము. నన్నెఱుఁగనే యెఱుఁగవా?

మా—చేతినివదలుము. ఇదివఱకున్న దాసీలలో నాచేయి పట్టుకొని నాతోనింత చనవు తీసికొనిన దెవతెయును లేదే. నీవు క్రొత్త దాసివా యేమి?

సుంద—నీకేమి దృష్టిమందమా? బుద్ధిమందమా? నీవు నన్నొక్కసారియైనఁ జూచినది?

మా—ఎప్పుడు?

సుంద—నీవు మాయమ్మయింటికి వచ్చినప్పుడు నేను నిన్ను లోనికిరమ్మని చెప్పలేదా? ఉచితాసనమునఁ గూరుచుండఁబెట్టలేదా?

రాజుగారిక్షేమ మడుగ లేదా? మాయమ్మగారు లోననున్నారు ఇప్పుడే యిటువచ్చి మాటలాడుదురని చెప్పలేదా ? ఇవియన్నియును మఱచి పోయితివా ?

మా—రాజగారినిబట్టి సామాన్యముగ బానిసలెల్లరు నాకుఁ జేయునుపచారమిదియే. నీవువారిలో నేబానిసవో నాకెట్లు తెలియును?

సుంద—సామాన్యోపచారములగుటచే జ్ఞప్తి లేదుకాఁబోలును ఇట్టి యసాధారణోపచారమైనయెడల నాచంద్రార్కము జ్ఞప్తి యుండదా ? (లెంపపైఁగొట్టును.)

మా—ఓసీ ! నీవు ముండమోయ ! చాడపైఁగొట్టెదవా ?

(కఱ్ఱయెత్తికొట్టఁబోవును)

సుంద—(దెబ్బతప్పించుకొని) నీచేతకు నేఁటికైన మహాభాగ్యవంతమగు యోగముండుటచేతఁగదా నాచేతిదెబ్బ నీకుసిద్ధించెను! ఎవనికి సిద్ధించును? ఎంతవానికి సిద్ధించును? కోటీశ్వరులకుఁ బ్రభువులకుఁ బ్రధానులకుఁ జిరకాలాశ్రయశ్రమమున విశేషధనప్రదానమునఁగాని సిద్ధింపని యీమహాగౌరవము నీమహాపుణ్యముచే నీకనాయాసముగఁ గలిగినది. నీవుత్తరజన్మమున దేవేంద్రుఁడ వయ్యెదవు. నీజన్మ మింకఁ దరించినది. పో !

మా—ఓసి ! నీయిల్లుమూసిపోను ! నీనాలుకఁగోయ ! చాడ పెట్టుతో దేవేంద్రత్వ మీయఁగలముండవు నీవెవతెవు ? ఇటురా ! నాకుఁ జూపుబాగుగా నానదు.

సుంద—కన్నులుసార్థకములగునట్లు నన్నుఁజూడు. నీకుబుద్ధి వచ్చినయెడల నీరాజునకుఁగూడ బుద్ధివచ్చును. ఏది ? ఒక్కదానిని—నావంటిచక్కనిచుక్కను— నావంటి వాలుఁగన్నుల వగలాఁడిని — ఎక్కడికక్కడికిఁదగినయంగున్న నావంటి బంగారుబొమ్మను—మాటలతోడనే మరులుకొలుపఁదగిన నావంటి నెఱజాణను—ఏది? మీకోటలోని నూటయేఁబదియొక్క యంతఃపురములలో నొక్కతెను జూపింపుము. ఇటులున్నది మీరూపగ్రహణశక్తి. అనుభవించురసజ్ఞతమాట తరువాతఁ జూచుకొనవచ్చును. ముందుఁదగినదానిని మెచ్చుకొనుటకే

మీకుఁ దెలివితేటలు లేవే? తెచ్చితిరి! బంగరుఁ బెట్టితిరి! పురులఁ గట్టితిరి! పాతరగోతులఁ బోసితిరి! తీసి వ్రేలసరకులను—దిక్కుమాలిన పెంటను—సంతబైటితుక్కును—ఎలజాజితీఁగయేదో—యెలుకచెవి కూరయేదో, చెంగలువపూవేదో—చెంగలిగడ్డియేదో, పశువులకైనఁ దెలియునుగాని మీకుఁ దెలియకపోయెనే! ఇట్టి ప్రయోజకత బ్రద్దలైన నిన్నుఁ జెంపపై నిట్టియున్నందులకు—ఇంతరోషము వచ్చినదా? నిన్నుఁ జెంపపగులఁగొట్టవలయునా? చేతఁగాని వ్యర్థపుదానా! దగుదు నమ్మియుండి సిద్ధపడినందులకు నిండుప్రాణఁ జీల్చవలయునా?

మా—(కత్తియెత్తి) తలపగులఁగొట్టెదను. జాగ్రత్త! వంకరకూఁతలు రానీయకు. అంతఃపురస్త్రీలచేనైన రవంతమాటపడని నేను దాసిముండవైన నీచేతఁబడుదునా?

సుంద—అంతఃపురకాంతలా? అంతఃపురమనుమాట గౌరవము కాదుఁ దగులఁబెట్టుడు. దొంగకాళ్ళదారసాని యొకతె. ముండనామాల తాడిచెట్టు యొకతె. శాకినీపిశాచ యొకతె. ఇట్టివారే నీయంతఃపురకాంతలు! వారిచే నీవు నన్నులు పడయుటకంటె గాడిదచే నీవు తన్నులు పడుట నీకు గౌరవము. సిగ్గులేని మొగమునకు నాచూపేమి? కొట్టెదనంటివి. కొట్టవేమి? (నవ్వుచు) మొండిగాసుల పేరు పెట్టినవాఁడు కన్నులకుకుంటివాఁడు. తలపైఁ గత్తిపెట్టి పెట్టినవాఁడు కాసాధకుఁడు. కానీ!

మా—ఓసీ! మొండిముండ! నాకుఁ గోపముపోవ నవ్వువచ్చుచున్నది. నీవెవతెవే?

సుంద.—సిగ్గులేని వెఱ్ఱిమొగమునకు నవ్వే సింగారము కాదా? మాఘుండా! నీవు కోపమును విడువుము. నీకొఁగొన్ని సంగతులు చెప్ప వచ్చితిని. నేఁ జెప్పినట్లు చేసితివేని రాజుగారికి భీష్టసిద్ధియగును.

మా—కాని ముందు నీవెవతెవో చెప్పుము.

సుంద—నడువీధిలో మనము ఇట్టిమాటలాడుకొనుట బాగుండదు. అదిగో! ఆ వేఁపచెట్టునీడకుఁ బోవుదమురా? (చేయి పట్టుకొనును) (వేఁపచెట్టునీడకుఁబోవుదురు.)

దొంగలలో నగ్రగణ్యవు.

సుంద—(తనలో) ఇదివఱకుఁ దల తడిమికొంటివి కాని, యీ సారి నేలఁగొట్టుకొందువుకాని—(ప్రకాశ) తార్పుడుకాఁడా! నీవన్న మాట నేనేల కాదనవలయును? నేను దొంగలలో నగ్రగణ్యను. (నెత్తి పైబట్ట లాగికొనును.)

మా—అయ్యయ్యో! నాబట్ట—నాబట్ట—నాకిమ్ము. ఈయవా? హుఁ! (కలియఁబడి లాగికొనఁబోవును.)

సుంద—పో! దూరముగఁబో! ఆఁడుదానిమీఁద నడు వీధిలోఁ జేయిచేసికొందువా? జాగ్రత్త! దాసినైననేమి లోకువ యను కొంటివా? నీమగతనము మండ! నీవు నామీఁదఁ బడి పైఁట లాగఁ బోవఁగ నేను నీనెత్తిగుడ్డ లాగుట తప్పా? మాట మాట యని వేఁప చెట్టుక్రిందకు నను లాగి మీఁదఁబడెదవా? పశువా! నన్నిట్లు చేసిన నీమానప్రాణములు దక్కనిచ్చెదనా? ఓ పెద్దమనుష్యులారా! రండు. ఈచండాలుఁడు—

మా—అయ్యయ్యో! అంత గట్టిగ మాటలాటవలదు. పెద్ద మనుష్యులు వలదు; పిన్నమనుష్యులువలదు. నాబట్ట నాకిమ్ము. అబ్బ! త్వరగ నిమ్ము. నిన్ను బతిమాలుకొందును. అదేమి దానిలో నేదో తడుముచున్నావేమి?

సుంద—నీబట్ట నేనేమి మ్రింగెద నను కొంటివా? ఇదిగో! బట్ట వేసికో యిఁక నెత్తినిముసుఁగు. (బట్టకొనయందలి మాటనున్న లేఖను దీసికొనును.)

మా—బట్టకాదే! అదే! అదే! అది యీయవే! అయ్యయ్యో! అదే! (నెత్తి నోరు కొట్టుకొనును.)

సుంద—కొట్టుకో! బాగుగాఁ గొట్టుకో! ప్రభువుల పాదసేవ జేసి బ్రదుకవలసిన నిక్షేపమువంటి కులవృత్తికంటె సానులఁ దార్చుట యధిక గౌరవమని యిందులో దిగితివని కొట్టుకో! ఇరువదేండ్లనుండి యీవృత్తి చేయుచున్నను నిందునఁగూడఁ జచ్చుముండకొడుక నైతివని మఱియొకమారు కొట్టుకో!

మా—నేను జచ్చుముండకొడుకను. నాకేమియుఁ జేతఁగాదు. అయ్యయ్యో! అదేమి? ఆకాగితమును నలిపివేయుచుంటివా యేమి? నాప్రాణమంతయు దానిలో నున్నది; నన్నుఁ జంపక యది నాకిమ్ము. ఇచ్చెదవా లేదా? దొంగముండ! బతిమాలినకొలఁది బిఱ్ఱబిగియుచున్నావు. హుఁ! (మీఁదికి వచ్చును.)

సుంద—మీఁదిమీఁదికి వచ్చుచున్నావు. జాగ్రత్త! నీకు నేను జడిసెద ననుకొంటివా? నీశక్తి నేనెఱుఁగనిది కాదు. ముసలిముండకొడుక! సాగఁదీసి తన్నినయెడలఁ గోటకందకములోఁ బడెదవు. బ్రదుకుపై నాసయున్నయెడల దూరముగఁ బో!

మా—(నవ్వుచు) అహాహా! ఓసి! వెఱ్ఱిదానా! ఊరక బెదరించితినిగాని యీఁడుదానిని జేయిచేసికొనునంతటి యవివేకినా? అందులో—మనము కావలసినవారముగూడఁ గామా? ఇదిగో! నీ పుణ్యమా యనిబ్రతికెదను. పెద్దవాఁడను. నీవుచెప్పినట్లుబుద్ధిలేక యీ కూలిపని చేయుచుంటిని. ఆ లేఖ రాజుగారు క్రొత్తరాణికివ్రాసి నాచేతికిచ్చి యామెకుఁ జూపించి తిరుగఁ దనయొద్దకుఁ దెమ్మనినారు. నాకొంప కూలిపోవును. నాయన్నము పడిపోవును. నాగొంతు తెగిపోవును. నన్నురక్షింపుము. నీవేది చెప్పిన నది చేసెదను;—

సుంద—మారాణిగారియింటికి నీవు వెళ్ళుచునేయుంటివికదా! రాజుగారి యభిప్రాయమేమో నీవామెతోఁ జెప్పనేచెప్పుదువుకదా—రాజుగారీ యుత్తరమేల వ్రాయవలయును?

మా—నేనిదివఱకు నాలుగుదినములనుండి పడవలసిన యన్నిపాటులు పడుచునేయున్నాను. నీవు కూడఁ జూచుచునేయుందువు. నేను జెప్పినమాట లేవియు నామెవినదే! నేనిటువచ్చుసరికిఁ దానటుపోవునే! నామాట వినినయెడల నేదో కొంతగ్రంథము చేతనైనంతలోఁ బెంపగలను గాని వినికియే శూన్యమైనప్పుడు నేనేమి చేయవలయును? అందుపైఁ బ్రాణమువిసిఁగి రాజుతో నీసంగతి చెప్పఁగ, నాయన యీయుత్తరమిచ్చి యామెకుఁ జూపుమనినాఁడు. లౌకికుఁడు కావున నెందులకైన మంచిదని లేఖను దిరుగఁదెమ్మనినాఁడు.

సుంద—లేఖయేల? ఆయనయే మారాణిగారియొద్దకు విచ్చేసి తన యభిప్రాయము నేల వెల్లడింపకపోయెను ?

మా—ఆమె యెవతెయో యుత్తమక్షత్రియకన్య కావున నామె యంగీకారము మొదట నొందకుండ నామెయెదుటఁ బడుటకు రాజు జడియుచున్నాఁడు.

సుంద—ఆమెను రాజాంతఃపురములో నుంపక వేఱుగ నొక యింటిలో నుంపనేల ?

మా—ఆమెనుగూర్చి యన్నియు వేఱువేఱు నేర్పాటులను రాజు చేయఁదలఁచినట్లు కనఁబడుచున్నది.

సుంద—నీవు భ్రమపడుచుంటివి కాని—మారాణినిగూడ నీమందలోనికిఁ దోలిపెట్టుసనియే నానమ్మకము.

మా—అట్లనుకొనవలదు. మీరాణియున్నచోట మఱియొక కోట బయలుదేఱును. మీరాణికి విధ్యుక్తముగా మారాజు వివాహము చేసికొనును. ముందు జరుగవలసిన విశేషము లెన్నోకలవు.

సుంద—సంతోషమే. మారాణిని గట్టుకొన్నతరువాత మీరాజున కన్నియాటలు చల్లారును లే. కోటలోనిప్పుడున్న వంకకొప్పుల జారుపైఁటల దండునకు వెంటనే విడుదలయగును లే. మారాణి మిగుల గడుసుది. అసాధ్యురాలు! కాని మాఘుఁడా! ప్రస్తుత రాజ్ఞి యెట్టిది ?

మా—ఇందుమతియేనా? జ్యేష్ఠ—వట్టి పెసరపప్పు. సుద్ధ పెయ్యమ్మ.

సుంద—ఆమె యట్టి లొడుగగుట యే మనకు మేలుఁగుగాదా?

మా—కాదామఱి? కాని—ఆ కాగిదపుముక్క నామొగముఁ మీఁదఁ బాఱవేయవా ?

సుంద—రాజుగారి యాజ్ఞకు వ్యతిరేకముగ నేను వెలుపలికి వచ్చితినని యాయనతోఁజెప్పి నాగొంతుఁ గోయింపవుగద! ద్వార రక్షకుల కొంపలు గూల్పవుగద!

మా—ఎంతమాట! ఐనయింటికాసాబిడ్డఁ డట్లుచేయునా ?

తప్పుగాదా? మాతాతసంగతి నీవ్రువినియుందువు. ఏదోచూచి రాజుగా రిచ్చినదేదో తీసుకొనుటయే కాని కనుచాటున స్వతంత్రించి యొక్క ప్రాంత బట్టమీఁదగాని, యొకపంచుమీఁదగాని యట్టె చేవైచి యెఱుఁగఁడు. మాజాతిలో నతఁడు సత్యహరిశ్చంద్రుఁడు. ఇతరులవంటి యల్లరిచిల్లరి సంప్రదాయములలోనివారము కాము. మా తాతగారి పేరిటివాఁడనే నేను. కాని—నీపేరేది?

సుంద—సుందరి.

మా—సెబాస్. పేరికిఁదగినరూపమున్నది. రూపమునకుదగిన తెలివియున్నది తెలివికిఁదగిన తెగసీలుగున్నది. దానిని మించినదొంగ తనమున్నది. అవతారస్వరూపమువలె నున్నావు. సుందరీ! ఒక్కటే మాట! నీతో నాలోచింపకుండ నేపనియుఁ జేయను, ఇదివఱకుఁ జిరకాలమునుండి యదేపసగఁ బరిశ్రమము చేయుచున్న విద్యయగుటచే నంతకుఁదగినపాండిత్యమే లభించినది కాని కల్పన కుదరదు లే. నీసాహాయ్యము నాకున్నయెడల దిగ్విజయము చేయఁగలనను ధైర్యమున్నది. చూడు. ఈకృత్యము చేయు నాకు దినదినము గండమే. ఏనిముసమెవ తెను సమకూర్పలేకపోవుదునో యానిముసముననే రాజాగ్రహము. వెనుకఁగూర్చిన కూర్పులన్నియు గోదావరిలోఁ గలియవలసినవే. బ్రదుకుమిగుల నస్థిరముగ నున్నది. సుందరీ! క్రొత్తరాణినిగూర్చి నీవు నడువుమన్నరీతిగా నడచెదను.

సుంద—ఉత్తరమిదిగో! తీసికొందువా?

మా—ఆ! తీసికొనవలసినదే—కాని—ఏమో! ఎందులకు? అది మీరాణిగారికే గదా! ఆమెకు నీవే చూపించి—అయిన నెందు కులే? నాచేతికే యిమ్ము.

సుంద—నీయిష్టమెట్లో యట్లే కాని—రాజుగారికి మనమైత్రిని గూర్చి చెప్పుటయెందులకు?

మా—అబ్బే! దాని యగత్యమేమున్నది? అయినను వీలు వెంబడి నాలోచింతును—దానికేమికాని—మఱియొక—

సుంద—అదేది?

మా—నాకు సిగ్గు వెచుచున్నది.

సుంద—ఏమియు సందేహింపక చెప్పుము.

మా—నీవు పడుచుదానవై పోయితివి కాని—నాయాడుదానవేమైయుండినయెడల రాజవివాహపురాణములో నేదో కొంత యుపాఖ్యానధోరణితోఁ గొంతగ్రంథము నడిపించియుందును.

సుంద—అలాగా? మాయింటిలో నీకుఁదగిన వయసుగల దాసి యున్నది. దానిని గట్టుకో.

మా—ఔను. నేను మీయింట మఱెవతనో చూచినట్లు జ్ఞప్తి యున్నది. అది యెవతె?

సుంద—సరే. పెండ్లికూఁతురు నీకంటఁబడినదా? ఎక్కడ?

మా—గాబుగ్రాయియొద్ద.

సుంద—ఎంతవయసుదివలెఁ గానఁబడినది?

మా—నిడివిమీఁదగాని దృష్టిబాగుగా నానదు. ఎట్లు చెప్పఁగలను?

సుంద—నీవెప్పుడును దానిదగ్గఱకుఁ బోయి గ్రుడ్లు కదలుచున్నవో లేదో చూడలేదా?

మా—అటులడుగుచున్నావేమి?

సుంద—నీవు నిజముగా దానినిగూర్చి యెఱుఁగనేయెఱుఁగవా?

మా—అబ్బే!

సుంద—నాతోడే!

మా—నీతోడే.

సుంద—మొదటిరోజున మాయింటికాపుకొఱకు మీరుంచిన ముసలి దనుకొంటిమి.

మా—అది మీతోవచ్చినదికాదా?

సుంద—చెప్పునదివిను. గాబుగ్రాయియొద్ద నదికాళ్లుకాచుకొనుచుండెను. మాయమ్మగారి దంతధావనమునిమిత్తము వేఁడినీళ్లను దెచ్చుటకై యటకుబోయి దాని మొగము పరీక్షించిచూచితిని. గ్రుడ్లు తిరిగినట్లు కనఁబడలేదు. అదిగాక దేహము గాజువలెనుండెను. లోని

కోశములు కనఁబడీకనఁబడనట్లు కానఁబడెను. నాకొడలప్పుడు జలదరించెను. నాయొద్ద నెవ్వరును లేరు. చేతిలోని చెంబుదానిపైఁ బడవైచితిని. గప్పుమని యదిమాయమయ్యెను. కెవ్వవని నేనొక్క కేకవైచి కొయ్యయైతినఁట!

మా—అమ్మయ్యో! నిజముగానే?

సుంద—దయ్యాలకొంపయని నీతో మొదటనే చెప్పలేదా?

మా—ఇఁకజాలు. ఇఁకఁమీయింటి కొక్కటే నమస్కారము. ఇదిగో! ఈయుత్తరము నీవేతీసికొనుము (ఇచ్చును)

సుంద—అయ్యయ్యో! నీవురాకుండినవెట్లు? ఈదిక్కుమాలిన భయమువలన నీవు రా మానివైచినయెడల మాబ్రతుకు లడుగనక్కఱలేదు.

మా—నేనువచ్చుట యెందులకు? రాజుగారియాజ్ఞయో లేఖయో నీయొద్దకుఁ జేర్చెదను. అదినీవు మీరాణీగారియొద్దకు జేర్పుము. భూతమనఁగ మాత్రము నాకావైపుబుద్ధియెక్కదు. నామేనమామ నొక కామినిపట్టి పీల్చిపిప్పిచేసినది. అతఁడాలాగే యెగిరిపోయినాఁడు. పెద్దవాఁడను నీపుణ్యమాయని బ్రదికియుందును. నేనురాజునకు వేడుకచెలికాఁడనైనట్లు నీవునాకు వేడుకచెలికత్తెవు.

సుంద—ఇటులైన మాయమ్మకీలేఖయేదో కనబఱచి యామె యభిప్రాయమేదో చెప్పుమందువా? నీవెప్పుడు నాయొద్దకువచ్చెదవు?

మా—మీయింటివఱకైన నిఁకరాఁదలఁచుకొనలేదే! నాలుగు బారలప్రొద్దుండఁగ నేనీవేఁపచెట్టుక్రిందికివచ్చెదను. మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద గౌతమునకు బుద్ధత్వమువచ్చినట్లు వేఁపచెట్టుక్రింద మాఘునకు నీతో మిత్రత్వమువచ్చినది. ఇదే మనసంకేతము.

సుంద—సరే. పొమ్ము. (ఇద్దఱునిష్క్రమింతురు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీరామా.

ముద్రిక.

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము—వీధి.

ప్రవేశము—సుందరి.

సుంద—(చప్పటలు జఱచుచు) మాఘుఁడా! ఇటు; ఇటు.

మా—(ప్రవేశించి) ఇంతసేపటినుండియు నీవేఁపచెట్టుక్రిందనే కనిపెట్టుకొనియుంటిని. ఊరకే కూరుచుంటినిగాదా? ఒక్కఁడనే కూరుచుంటినిగాదా? అందుచే రవంత కునికిపాటులురాఁగ నిప్పుడే పొడుము పట్టు కొఱకటు బోయితిని.

సుంద—నిద్రనాఁపుటలోఁ బొడుముపట్టుకంటె నెత్తిపై మొట్టు మంచి పరమహంసక్రియ. (మొట్టును.)

మా—అమ్మ! నీసిగఁదఱఁగ! సహస్రారకమలము విచ్చునట్లు కొట్టినావు.

సుంద—సాయంసంధ్యవేళఁ గూరుచుండి కునికిపాటులేమి? దరిద్రస్వరూపమువలె నున్నావు.

మా—ఇఁకనాకుదరిద్రతయేమి? ఇదిగో! నా లక్ష్మీదేవిపరక!

సుంద—ఇదిగో! నీమహారాజపత్రము. (లేఖ మీఁదఁబడవైచును.)

మా—మీయమ్మగారికి దీనిని గానఁబఱచితివా?

సుంద—చెప్పునదొకటి—చేయున దొకటియునా?

మా—ఏమైనది?

సుంద—కాఁదగినదేదో యదే.

మా — ఒప్పుకొనినదా ?

సుంద — రాణిచిత్తము దాసిచేతిలోనిది కాదా?

మా — ఆమాట కేమిగాని - నాజుట్టు రాజుగారిచేతఁ బడకుండఁ నిప్పటికి రక్షించితివి.

సుంద — ఎట్లు ?

మా — నిన్నుఁ జూచిపోయినతరువాత రాజు నాకొఱకు నాలుగు వార్త లంపినాఁడు. వెళ్లితి నన్నయెడల నేమైనదనియు, లేఖ యేద నియు నడుగును. వెళ్లలేదనినయెడల నింత యలక్ష్యమేల యని తల పగులఁగొట్టును.

సుంద — అప్పు డెట్లు దాఁటుకొంటివి ?

మా — సన్నిహితబంధువున కెవరికో ప్రాణముమీఁదికి వచ్చు టచే నేమియుఁ దోఁపక యేదో మూలికకొఱకై పోయినాఁడనియు, సాయంకాలమున రాజదర్శనమునకు వచ్చుననియు భార్యాముఖమునఁ దెలియఁబఱచి పడమటింటి యటుకమీఁదఁ గూరుచుంటిని. ఈదినము గండముగడచినది. నీవు నాసహసంధానచారిణివైయుందువు గాన నిఁక నాకుభయము లేదు. తుద కొప్పుకొనఁజేసితివా ? ఎంత గట్టిదానవు !

సుంద — ఒప్పుకొనఁజేయుటయే కాదు. ఈరాత్రి యుద్యానవనములోనికి వచ్చునట్లు కూడ నేర్పాటు చేసితిని.

మా — ఆఁ ! నిజముగానే ! నిజముగానే !

సుంద — నిన్నుఁ జంపుకొని తినినట్లే.

మా — ఈరాత్రియే.

సుంద — ఆ !

మా — ఎన్ని గంటలకు ?

సుంద — రెండుయామముల నౌబత్తు వేయుసమయమున.

మా — సెబాస్ పిడుగా ! ఎంతపనిఁ జేసితివి !

సుంద — ఇదివఱకేమైనది ? ఇఁక ముందున్నది.

మా — నీవేమిచేసినఁ జేయఁగలదానవే. చూడు. సుందరీ !

రిక్తుఁడను. పెద్దవాఁడను. కుటుంబికుఁడను. అంతవారమగు నెడల—ఆ మూఁడుముళ్లకాలమందు ఏదో యొక్కభూమి—ఏది!—ఈనాముగా—మా రాజుగారు నన్ను లక్ష్యపెట్టరు లే—మీయమ్మగారితోఁ జెప్పి—ఈవృత్తిలోఁ దిరుగుచున్నానని—ఏది—వ్యవహారజ్ఞానము లేనివాఁడను గానుసుమా! రాచయొరుగులు దిద్దఁగలవాఁడను. ఇంతేకాక పంచకావ్యపరిచయము కొంచెముగాఁ గలవాఁడను. దానిమీఁదటఁ దెలుఁగులలోఁ గొంత సాహిత్యము కుదిరినది. ఆపైన మా తాతగారిపద్ధతిగా జననీకటాక్షమువలనఁ జల్లని కవనధోరణి కొంత పట్టుపడినది. ఇదిగో! నీవుచేయునుపకారమునకు నీఋణము, మీఁద నుంచుకొనువాఁడను గాను. సుందరమాఘమను శృంగారప్రబంధమును జెప్పి నీకాచంద్రార్కమగు కృతి నిచ్చెదను.

సుంద—ఇదివఱకున్న మాఘకావ్యముమీఁద నిది పైపెట్టు కాఁబోలునేమి ?

మా—అబ్బో! నీకుఁ గావ్యపరిచయము బాగుగానే యున్నదే!

సుంద—నామాట కేమిగాని—నిజముగా నీవు కవిత్వము కట్టఁగలవా ?

మా—ఎన్నియేడుపు లేడువనిదే యిందులో దిగితినా? సన్న్యాసయ్యగారిశిష్యుఁడనై మొదటఁ గొంతకాలము యోగాభ్యాసముచేసితిని. అది బెడిసికొట్టుటచేఁ దరువాతఁ బాగచుట్టలవర్తక మారంభించితిని. దానిలోఁ బెట్టుబడి గిట్టకపోవుటచే నింతకంటె సుఖమైన జీవనము లేదని కవిత్వములోఁ బడినాను. కాని, గణసంధానబాధపడలేక రసికాహ్లాదకత్వమున సమీపవృత్తియగుటచేత గణికాసంధానములోనికిఁ జప్పునఁ దప్పుకొన్నాను. కాని—చప్పున నేను గోటలోనికిఁ బోకుండు నెడల నామాన ప్రాణములు దక్కవు. పోదునా ?

సుంద—మఱియొక్కమాట. మొదటిరాత్రికావున మిగుల లజ్జచే మా రాణిగారు రాజుగారితో నేమియు మాటలాడరు. ఆమె పక్షమునఁ జెప్పవలసిమాటలన్నియు నేనే చెప్పెదను. ఈరాత్రి మట్టునకే యీనియమము. ఈసంగతి రాజుగారితో—

మా—ప్రతిరాత్రి మీనియమమున్నను నాతనికి బాధలేదు. ఆతఁడట్టి మాటలసరసుఁడుగాఁడు.

సుంద—ఇఁక నీవు పోవచ్చును. రెండుయామములవేళ రాజు నుద్యానవనములోనికిఁ దీసికొనిరావలయును.

మా—ఉద్యానవనములో నెచ్చటఁ గనిపెట్టుకొని యుండవలయును ?

సుంద—తెలివిమాలినప్రశ్న మడిగెదవేమి ? నేనావనము చూచితినా? నాకెట్లు తెలియును? మీరెచ్చటనుండుఁడన్న నచ్చటనుందుము.

మా—సరే. కొలనిప్రక్కను వేదికయున్నది. చూచుకొని యటకురండు వనబహిర్ద్వారమును దెఱచి యుంచెదెను.

సుంద—సరే.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

ప్రదేశము—ఉద్యానవనము

ప్రవేశము:—మేలుముసుగుతో నిందుమతి; సుందరి.

ఇందు—సుందరీ ! నీకిది నూతనప్రవేశము. నిమ్మళముగరమ్మ.

సుంద—అమ్మా—మీకీచర్యలో నూతనప్రవేశము. భద్రముగఁ బ్రవర్తింపవలయును.

ఇందు—నిజమే. నీబుద్ధివిభవమునుజూచి నేనిందు దిగితిని. నీ ధైర్యముతప్ప నాకిఁకనేమియు లేదు. ఇదివఱకు సమర్మకమగు సంభాషణమే యెఱుఁగని నేను జిమ్మచీఁకటిలో నర్ధరాత్రమున నుద్యానవనములో—మేలుముసుఁగువైచికొని దుర్మార్గురాలివలెఁ జేటికాసహాయనై మాఱువేసముధరించి యల్లలాడుచుంటిని. ఇఁకరాజునుగూడ నెదురుకొనవలయునుగాఁబోలు ! హా ! ఎంతగతిపట్టినది. ఎంతసేపటిలోఁ జుక్కవలెరాలిపడిపోయితిని ! నాకు గుండెలు కొట్టుకొనుచు

న్నవి. కాళ్లు వడఁకుచున్నవి.

సుంద—అమ్మా! వెనుదీయ నెంచుచున్నారా?

ఇందు—నాదుర్గతి యిట్టులున్నదని నీతోఁజెప్పితినిగాని యింత వఱకువచ్చినపిదప వెనుకాడెదనా? నేనుదొంగచూపెప్పుడైనఁ జూచితినా? ముఖప్రసన్నతనెప్పుడైన మేలుముసుఁగుచే మాటుపఱచితినా? మగనితో మాఱుమొగమున నెన్నడైనమాటాడితినా? మనసునకు మొగ మవిధేయముగ నుండునట్లెప్పుడైనఁ జేసితినా! హుఁ! ఇప్పుడు నాతను వాపాదమస్తకము మాయాపూర్ణమైయున్నది. ఇదిగాక, సాని వలెఁ దెగిపడి యపాత్రపాత్రాభినయారంభమును జేయనుంటినిగాదా? ఇతరులు నాయెడఁదప్పుచేసిరని విచారించితినిగాని నేనితరులయెడఁ దప్పుచేసితినని విచారించితినా? శీలమెంతలో ధ్వస్తమైనది! శిష్టత యెంతలో భ్రష్టమైనది!

సుంద—మీరట్లువిచారింపఁబనిలేదు. నేను బ్రోత్సహించి మిమ్మిందు దింపితినని మీరు లేశమైనఁ దలఁపవలసినపనిలేదు.

ఇందు—నీవుప్రోత్సహించితివని నే నంటినా? నే నంత తక్కువమనసుకలదాననా? నేనునిన్నుఁ బిలిపింపలేదా? నీయొద్ద నాసోదెవెడలఁబోసికొనలేదా? నాకష్టనివారణమునకు గతికనఁబఱుపుమని నిన్నుఁ బ్రార్థింపలేదా? నేనిందులకు మనస్ఫూర్తిగ నొప్పుకొనలేదా? ఇఁక వెనుక దిరుగనని నిశ్చయించుకొనలేదా? ఇందుల నీప్రోత్సాహమేమున్నది? నీవంతప్రోత్సహించుటకు నేనేమి చిన్నదాననా? అజ్ఞురాలనా?

సుంద—అమ్మా! బాగుగ మఱియొకమాఱాలోచించుకొన వచ్చును. ఇప్పుడైనను మించినదేదియు లేదు.

ఇందు—నాయభిప్రాయమేమో నీవెఱుఁగకుండ మాటలాడు చున్నావు. నాప్రస్తుతబాధయేదో గ్రహింపకుండ నన్నన్యథా యెంచు చున్నావు. సుందరీ! నిజముగా నాబాధయేదో యెంతయోనీకుఁ దెలియదు. నీవు తెలిసికొనఁజాలవు.

సుంద—ఎందుచేత?

ఇందు——భర్తృకర్షణప్రయత్నములు, పరకాంతానిందలు, నక్కటక్కులు, బొల్లిమాటలు, కల్లవేసములు, పొంచిపట్టుకొనుటలు, మొదలగునవి నీకుజన్మసిద్ధములు, నాకట్లుకాదే. నేనొక్కసారినీయా వరణములోనికి దిగిపోవఁగ నామనస్సునకెట్టులున్నదనఁగ నగరునూనె నమ్ముకొనునది పిడుకలుచేయు పనిలోదిగినయెడల దానికదియెంత యసహ్యముగనుండునో, సుస్నాతయై పరిశుద్ధవసనధారిణియగు వనిత ప్రమాదమునఁ బందిగుంటలోఁబడిన నామె కెటులుండునో, యంత కంటెమిగులరోఁతగనున్నది. సుందరీ! పచ్చితోలుదుర్వాసనావిశేషము బ్రాహ్మణికిఁ దెలియునుగాని పంచమకన్యకుఁ దెలియునా? నేనిట్టు నంటినని యన్యథాయెంచకుము. నీవు నామనస్సునుగనిపట్టలేక మాట లాడుచుంటివని యింతదూరముగ——నింతకఠినముగఁ జెప్పితిని. నా నిశ్చితమునుగూర్చి సందేహింపకుము. చంచలచిత్తనుగాను. ఎటు పోయి యెటువచ్చినను గణించుదానను గాను.

సుంద——ఎటుపోయి యెటువచ్చినను నిరాశతోఁగూడినమాట లేల? ఆతనికిఁ బరకాంతాలోలత యటుపోవును; స్వకాంతాసక్తియిటు వచ్చును.

ఇందు——ఏమో చూచెదముగాక!

సుంద——ఎందఱుకాంత లిట్టిరహస్యవేషముల భర్తలకు బుద్ధి చెప్పి సంసారముల బాగుచేసికొనినారుకారు! వారందఱింతవగచి యిట్టలాందోళనమందిరా? మీగౌరవమున కిప్పుడేమిలోపము కలి గెను? మీమనశ్శుద్ధి కిప్పుడేమిభంగము కలిగెను? మనము చక్కఁ బఱచుకొనవలసిన మనుష్యులను నయమునఁ జక్కఁబఱచుకొందుము; భయమునఁ జక్కఁబఱచుకొందుము. ప్రత్యక్షముగ దిద్దుకొందుము; కనుమ్రాఁగి దిద్దుకొందుము. బట్టబయలు, చాటుమాటు, నెల్లపనులలో వలె దీనిలోఁగూడ నున్నవి. శృంగారశాస్త్రములోనివి యన్నియు, నగలు——వద్దికలు——గమనికలు, విసరులు, తళుకులు, చమత్కార ములు, రాగమున కివియే ప్రాణములు; గడ్డముపట్టుకొనియో, జుట్టు పట్టుకొనియో, మణిదీపముల వెలుతురనో, కనుగ్రంతలచీఁకటినో,

మగవానిని వశపఱచుకొన్నదియే యోఁడుది. అదియే ముమ్మాటికి నాఁడుది. అనుకూలముగ రాజ్యమేలు రాజు భూమికలంకారము. అనాయాసముగ రాజునేలు రాణి ధరణికి, ధరణీనాథునకుఁ గూడ నలంకారము.

ఇందు—అబ్బ! ఎందులకీ దీర్ఘోపన్యాసము? నీవునాకింత నచ్చఁజెప్పనక్కఱలేదు. నాకిదివఱకేనచ్చినది నాభర్త చేష్టలవలన నేనచ్చినది. సపత్నుల చాటుమాటు దెప్పులవలననే నచ్చినది. ఊరివారి కాఱుమాటల వలననే నచ్చినది. వారిమాటలను నేనంతగ గణింపను. తానెవఁడు? నాసొమ్ము—నాసొమ్మేమి? రాజుగారిసొమ్మేమి? ఇరువదేండ్లనుండి తినినవాఁడుకాఁడా? నావలన ననేకపర్యాయములు బహూకృతు లందినవాఁడుకాఁడా? నాభృత్యుఁడుకాఁడా?

సుంద—మాఘుఁడేనా?

ఇందు—ఔను. ఆ బానిసీడు—ఆపలుగాకి—నన్నేమనెను? నేను బెయ్యమ్మనా? ఊఁ! పెసరపప్పునా? నాకుఁ గఱకుఁదనము లేదా? కాంతునకు లోకువైనంతమాత్రమున నీకాసావానికిఁగూడ లోకువైతినా? నాకుఁ గఱకుఁదనమున్నదో లేదో చూడఁదగిన కాలము వచ్చినది. ఆహా! లోక మెంతవిధ్వస్తమైనది? ఓరిమి పిఱికితనమా? సత్యము శక్తిహీనతయా? శాంతి చచ్చుఁదనమా?

సుంద—కాకేమి? చావఁగుట్టలేని పురికోస సాలెపురుగు. తీవ్రతలేని రాజు దిష్టిపిడత. కాంతుని మొట్టలేనికాంత గడ్డిబొమ్మ.

ఇందు—కానీ! కానీ! ఊఁ! రాజుగారు—ఏది? క్రొత్త రాణికి వ్రాసిపంపిన లేఖలోని యంశములు నీకు జ్ఞప్తియున్నవి కావా?

సుంద—మీరు చూచితిరి కాదా?

ఇందు—అంశము లంటినా? కాదు. మాటలేమైన జ్ఞప్తియున్నవా?

సుంద—నిమ్మళముగ జ్ఞప్తి చేసికొనినయెడల—అమ్మా!—ఆమాటలు మీకు బాగుగా జ్ఞప్తిలో నుండఁదగినవే.

ఇందు—జ్ఞప్తిలేకేమి? తిరుగ నొకసారి విని కసిదీఱఁ దిట్టవల

యునని—వారు వచ్చువేళ కాలేదు కాదా ?

సుంద—అటులైన వినుఁడు. "జగదేకసుందరికి—"

ఇందు—ఇతని కవిత్వమా యిది—లేక యది యట్టిదా ?

సుంద—దాని దాసియే సుందరియగునప్పు డది యెంతటిదో చెప్పవలయునా ?

ఇందు—అంతేనా ? అయిన నేమాత్రపుఁ జక్కనిదో నిమ్మళముగ మాఘునిఁ గనుఁగొనలేకపోయితివా ?

సుంద—అనుమానమున కాస్పదమగునని 'యాప్రశంసయే యెత్తలేదు.

ఇందు—పోనీ ! కన్ను లున్నవానికి—నీతియున్నవానికి—ధర్మాచరణమం దాసక్తియున్నవానికి—గ్రామ్యసుఖ విరక్తియున్నవానికి—యమదండనభీతియున్నవానికి—తన ధర్మదారకంటె జగదేకసుందరి కలదా ? అవి లేనివాని కందఱు సుందరులే. జగదేకసుందరులే. ఇష్టదైవమిచ్చుదానితో సంతుష్టిఁగనక యాచించు కృపణున కందఱు మహారాజులే. తరువాత దానేమివ్రాసెను ? 'నీచరణపద్మదాసుఁడు మ్రొక్కి చేసికొను విజ్ఞాపన' మనియా ?

సుంద—అవును.

ఇందు—ఆహా ! ఎంత నీచత ! భార్యకు భర్తయే పరమదైవము. భర్తకు భార్యయు నటులే. అట్టి పవిత్రవిశ్వాసము లేని మగనిర్భాగ్యున కాఁడుజంతువులెల్ల సర్వశరీరములే. ఆముష్మికప్రదములే. అద్వితీయమగు పరబ్రహ్మము ననుసంధింప బుద్ధిస్థైర్యములేని పురుషునకుఁ గోడియు దైవమే—కుక్కయు దైవమే—బల్లియు దైవమే. తరువాత నీ శృంగారశేఖరుఁ డేమి వ్రాసెను ?

సుంద—"నీతో నున్నది నా బ్రదుకు"

ఇందు—హుఁ. మొదటనే యమంగళవాక్యమా ? ఆహా ! ఎంత యొడలు తెలియనిమాట నాడినాఁడు. నాబ్రదు కాతనిలోనున్నది. ఆతని బ్రదుకు నాలో నున్నది. ఐహికపు బ్రదుకులోనే కాదు-ఆము

ష్మికపుబ్రదుకులోఁగూడ మా కట్టి యవినాభావసంబంధ మున్నది. తరువాత నేమని—

సుంద—"అత్యంత శీఘ్రసమావేశమున కాత్రపడుచుంటిని."

ఇందు—ఇదిగో! అది యీ తీరునఁ గానున్నదికాదా? రాజా! ఆ యవశిష్ట మిప్పుడే తీర్చుకొందువుగాక! క్రొత్తరాణిని జూచుటకుఁ గొండంత యపేక్షతో వచ్చిన నీకు—పాపము—పరమనిర్భాగ్యదేవత యగు ప్రాఁతరాణియే దాఁపురించినది. విందారగింపఁబోయినను మిరి యాలచారు మెదుకులే సిద్ధించినవా? హుఁ! రాజా! యెంత దుర్మార్గుఁడవు. ఎంత విశ్వాసహీనుఁడవైతివి! శాస్త్రముల ననుసరించి-శపథముల ననుసరించి-జగత్కర్తశాసనము ననుసరించి జన్మ మున్నంత కాలము నీకు జగదేకసుందరిగాఁ గనఁబడవలసిన నేను—ఒక్కరాత్రి-ఒక్కగడియనేపైనను-జీఁకటిని-భ్రమాచ్ఛాదితమగు నీ కంటికి "జగదేకసుందరి"గ నుండవలయుననుముచ్చటతో నిట మహాందోళనమున నుంటిని. రా! చేతితో సర్వదేహమును, సర్వచిత్తమును, సర్వాత్మయును నీ యధీనముచేసిన యిల్లాలి యీ మాత్రపు మనోరథమును, దీర్ప నీకు న్యాయముకాదా? రా!

సుంద—అమ్మా! నీవు తొందరచే నాతని నేమియు ననగూడదు సుమా! ఈ రాత్రి యాతనిహృదయమును బూర్ణముగ విమర్శింతుము. తరువాతఁ దగిన ప్రతిక్రియ చేయుదమని యనుకొంటిమి కాదా?

ఇందు—కడుపులో సున్నపుబట్టి యుడుకుచున్నది. కానీ—తరువాత నేమని వ్రాసెను?

సుంద—ఇదిగో! జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుచున్నాను. "నన్ను నా రాష్ట్రమును—రాణిని నిరంకుశముగ నేలుకొనవలయును." అని.

ఇందు—హా! వినుట కోపిక లేకున్నది, అటుపైన "చిత్తగింపవలయు"నే కాదా?

సుంద—అదే. "అంతర్యామునకు దేవ లెను."

ఇందు—చరణదాసానుదాసుఁడైనప్పుడు చిత్తగింపవలయు ననుటమాత్రము దోషమగునా? ఎట్లు? "నన్ను—నా రాష్ట్రమును—

రాణిని నిరంకుశముగ నేలుకొనవలయును" అనియా? "నన్ను" సరే. అతనికర్మము. "నారాష్ట్రమును" సరే. అది యతనివంశములోని రాజులందఱకర్మము. రాణినిగూడ నేల యేలుకొనవలయును? నన్నేలినఁగాని యాజగచ్చక్రవర్తికి నిరంకుశాధికారము చెల్లుబడి కాదా? నన్నుఁగూడ నేలినఁగాని యాతని "చరణదాసత్వము"నకు సంపూర్ణత సిద్ధింపదా? సుందరీ! నన్నుఁగూడ నేలుకొనుమని యాతఁడు దీనిని ప్రార్థింపనేల? వ్రాతరూపమున శాసింపనేల? లోకమున నెచ్చటనైనఁ బట్టపుదేవియే దేవి. మిగిలినవారందఱు ప్రక్క యంగు బొమ్మలే కాదా? ఈ లోకనీతి తుడిచిపెట్టుకొని పోయెనా? పోనీ! పెద్దరాణి చిన్నరాణియను తారతమ్య మక్కఱ లేదా? కుడి యెడమభేదమే కూలిపోయెనా? ముందువెనుకలతోఁ బనిలేదా? ప్రస్తావన తరువాత నాందీపూజసేయు నటకుఁడుండునా? ప్రథమపత్రమున నుండవలసిన శ్రీకారము రెండవపత్రమున నుంచిన గ్రంథకర్త నేమనవలయును?

సుంద—అమ్మా! మోహాంధులకు ముందేమి వెనుకయేమి?

[నేపథ్యమున]

ముందుంటివా? వెనుకనుంటివా? ఈ గాఢాంధకారమున నా భేద మేమియుఁ దెలియుటలేదు. (మఱియొక కంఠరవముతో)

ఆ భేదమే కాదు. హెచ్చు తగ్గు భేదముకూడ నశించినది.

ఇందు—పరకాంతలవేఁటకాఁడు బయలుదేరినాఁడు.

సుంద—కుక్కతోఁగూడ-అమ్మా! వారు కొలనిప్రక్క వేదికపైఁ గూర్చుందురు. కావున వారటకుఁ జేరకుండనే మన మచ్చటికిఁ బోయిన మంచిదికాదా?

ఇందు—వా రేమనుకొందురో వినవచ్చుననియా? నడు.

(ఇద్దఱును వేదికను సమీపింతురు.)

(రాజు సేతుమాధవుఁడు, మాఘుఁడు ప్రవేశింతురు.)

మా—బాబూ! నేను ముందే యుంటిని బాబూ! ఇదిగో! నా కరము గ్రహింపుఁడు.

సుంద——(తనలో) అయ్యో కీ(క బురుమపాణిగ్రహణమే తరువాయి.

ఇంద——(తనలో) ఆహా! రాజా! విచ్చేసితివా? నీ విపరీత చర్య భార్యకుఁ గనబఱుచుట కింత శ్రమపడి, గాఢాంధకారమున నేంచేసితివా? సెబాస్. నీకు భార్యయం దెంత దయ!

సేతు——ఓరిమాఘూ! చేయి పట్టుకొననేల? విడువుము. మా కీ ప్రదేశము నూతనమా? మాకిట్లువచ్చుట నూతనమా? మా కీవ్యాపారము నూతనమా? కాలచక్రము దేవుని చేతితోఁ దిరుగునట్లు కాంతా చక్రము మాకంటితోఁ దిరుగుచున్నది. హె. హె. హె. (నవ్వును)

మా——బాబూ! ఈ రాత్రి వెనుకటిరాత్రుల వంటిది కాదు బాబూ!

సేతు——ఎందుచేతరా?

సుంద——(తనలో) మే మిచ్చుట నుండుటచేత.

మా——మబ్బు దట్టముగఁ బట్టుటచేత గాఢాంధకారముగ నున్నదికాదా బాబూ!

సేతు——మబ్బుపట్టనీ వర్షము కుఱియనీ——పిడుగులు పడనీ——మబ్బునకుఁ బట్టు విడు పున్నదికాని మా కా పట్టు విడుపు లేదు. పట్టినయెడల నొక్కటే పట్టు——ఎంత పట్టు లేనియెడల నేడుకోర్జముల కొప్పుల నొక్క పిడికిటిలోఁ బట్టఁగలము! ఆఁడుదానిని వశపఱచుకొను తెలివియే యన్ని తెలుఁవులలోను బింకమైనది. అది యున్న వానికిఁ బ్రపంచమంతయుఁ గరతలామలకము.

మా——మా బాబు భూలోకబృహస్పతి! ఏమి బాబూ!

ఇంద——(తనలో) ఛీ ఛీ!

మా——నిజమేకాని బాబూ! ఈ క్రొత్తరాణి బాబూ! అట్టె యిట్టె లొంగునని తోఁపదు బాబూ!

సేతు——పెంకితనము మాయొద్దనా? అంత తెగనీలిగినయెడల మేము వెనుకముందుఁ జూతుమా? ఆఁడుదాని పెంకితనము చేతఁగాని ఫందయొద్ద——దయాదాక్షిణ్యము లేడ్చినపిఱికివానియొద్ద-మంచి చెడ్డ

యని మడిగట్టుకొన్న శుంఠయొద్ద—హృదయమనునది యేడ్చిననిర్భా గ్యునొద్ద—ఒక తె పోయినను దానిస్థానమునఁ బరునలువురఁ జేర్పలేని నపుంసకునియొద్ద-అంతేకాని మనయొద్దనే! హెహెహె! (నవ్వును)

ఇందు—(అపవారించి) ఈ యవకతవక యహంభావములో సిగ్గుమాలిన యీ నవ్వేమి?

సుంద—(అపవారించి) అమ్మా! రుచికి లొట్ట యెట్టిదో హా చాటతకు వెట్టినవ్వట్టిది.

మా—బాబూ! ఈ రాత్రి యీమె మీతో మాటలాడదఁట. కారణము సిగ్గఁట బాబూ!

సేతు—చూడు మనకు మాటలతో నిమిత్తము లేదు. నే నింతకాలమునుండి చూచుచుంటినిగాని మాటలోఁబస నా కెక్కడను గనఁబడలేదు. పిండివంటకుఁ బైవాసన యెట్టిదో మాట యట్టిది. వాసనతోఁ గడుపు నిండునా? నోటఁ బెట్టవలయును; నమలవల యును; మ్రింగవలయును. అప్పుడు దాని హాయి. ధ్వనిరసజ్ఞత యని, వచోరసజ్ఞత యని, గాయకులు కవు లేమో తెగనీల్గెదరుగాని రస గ్రహణమున వారు కేవలము షండులు. అందుకొఱకే వారినెవ్వరిని మనము చేరనీయలేదు. మాట యనునది శృంగారగ్రంథమునకుఁ బైనట్టవంటిది. దానిని జింపిపాఱవైచినను గ్రంథమునకుఁ బ్రమాదము లేదు. అదిగాక గ్రంథోపయోగమున ముస్పాతిక బరువు తగ్గును.

మా—బాబూ! మీ రొనర్చిన నిర్వచనశృంగారప్రబంధము మిగుల రసపుష్టి గలిగియున్నది బాబూ!

సుంద—(తనలో) రాజా! రసికోత్తమశిఖామణివి! చచ్చినను సంగ్రహార్థము చేఁత పెయ్యగఁ జేసి దాఁచియుంపవలసిన వ్యక్తివి.

ఇందు—(తనలో) ఆహా! పశుత్వ మింతకన్న నయముగదా! పశువులలో నైనను రాగలక్షణములాలోకనములలో నఱపులలో గానఁ బడునే! ఆహా! ఈతఁడు వట్టినిర్మనస్కమైనయంత్రమువలె నున్నాఁడే!

మా—బాబూ! ఇదియే వేదిక; సంకేతస్థలమునఁ గూర్చుం డుఁడు. ఇచటఁ జెట్లనీడ లేకుంటచే మిగులఁ జీకటి లేదు బాబూ!

సేతు—వారు రాకపోవుటకుఁ గారణమేమి ?

మా—ఇంకను రెండు యామముల ఢంకా ప్రయోగింపఁబడ లేదు బాబూ !

సేతు—ఈ రాత్రి యొకగంట ముందుగనే దానివాయింపవలసి నదని నగార్చిలతోఁ జెప్పలేకపోయితివా? నీకుబుద్ధిలేదు. నాతొందర యెట్టిదో గ్రహింపఁగలవ్యక్తి నీకులేదు. ఇట్టిరాజకార్యములలో రాయ బారి కెంత చాకచక్య ముండవలయును? కాలికి మెఱపువేగ ముండ వలయును. నోటికిఁ బిడుగుధాటి యుండవలయును. ఆస్థానవ్యాపార ములలో నింత జాడ్యమా ? ఇంతసాగుడా ?

మా—బాబ్—బాబు. నేను మిగులఁ గష్టపడి సేవఁ జేసికొను చున్నాను. నాలోపము లేదు. బాబు ! వచ్చుకాలమింక రాకుండుటచే వారురాలేదు. బాబూ !

సేతు—వచ్చుకాలము రాలేదేమి? నీవుశుంఠ వైనప్పుడు కాలము వచ్చునా ? జుట్టుపట్టుకొని దానిని ముందునకు లాగఁగలనేర్పునీ కేదీ ? నీవు పనికిరావు. నీవు తెలివిగలవాఁడ వేయగు నెడల మేమింక మఱి నూర్గురనైనఁ జేరఁదీసియుందుము. నీ తెలివిలేమివలన మాకెంతనష్టము నుత్సాహభంగమునుగలుగుచున్నవో నీ వెఱుఁగుదువా? నీవుపనికిరావు.

మా—బాబ్ ! బాబ్ ! బాబ్ ! ఏలినవారివంటి నిరంకుశుల యొద్ద—బాబూ !—నేనుగాకపోయిన బాబూ !—మంత్రి యుగంధ రుఁడైన నావశ్యకమున్నదా ? బాబూ ! ఎల్లకార్యములు నిస్పహా యులై మీరేనిర్వహించుకొనుచున్నారు బాబూ ! సర్వకాంతాదిగ్వి జయము సహస్రబాహువులతోఁ జేయుచున్నారు బాబూ ! చూపు పాఱిన దెప్పుడైన దూసిపోయెనా ? బాబూ ! తలఁపెట్టిన దెప్పుడైన దాఁటిపోయెనా ? బాబూ! మీదాడి కెప్పుడైన మాఱువడియున్నదా! బాబూ ! మీజన్మకాలవిశేషమది బాబూ! మీగ్రహబలమది బాబూ! మీపిండపుష్టియది బాబూ ! నేనూరక నిమిత్తమాత్రమని నే నెఱుఁ గనా ? బాబూ !

(లోన నౌబత్తు ధ్వనియగును.)

సేతు—వింటివా? వాద్యావశిష్టము తీరినది. ఇంకవారురాలేదేమి?

మా—బాబూ! నేనొకసారి నిమ్మళముగఁబోయి తీసికొని రమ్మని సెలవా? బాబూ!

సేతు—పొమ్మనిసెలవాయనియందువా? పో. ఎగురు. త్వరగ రమ్మనిచెప్పు. తళుకుమనునంతలో రా! పరుగెత్తు. చూడు ఱెప్పవ్రేటు కాలములో—వెళ్లుట—తెచ్చుట. అప్పజెప్పుట. అంతే.

మా—చిత్తము బాబూ! చిత్తము బాబూ!

(మాఘుఁడు పరిక్రమించును.)

ఇందు—(అపవారించి)సుందరీ! ఆతఁడుమనలఁగనిపట్టునేమో?

సుంద—(అప) అమ్మా! నేనాతని నెఱుఁగొక్కనదనులే. ఇంకను దొందర లేదు.

సేతు—

గీ. మొగమెగువఁబెట్టి చెవులు నిక్కఁగను బెట్టి
యూర్పుబిగఁబట్టి గుండెల యులుకుఁగట్టి
యొకని రాకనుగనిపెట్టి యుంటకంటెఁ
జండతరమైనబాధ వేఱొండులేదు.

అందుపైనాఁడుదానికై యందుమీఁదఁ
క్రొత్తగడిక్రొత్తసరిక్రొత్తకోమలికయి
తేరి తెగటారనట్టి సందిగ్ధదశను
బడుచువేఁచియుండుట యమబాధకాదె?

అందుపైనట్టనడురేయి నడవిలోన
నేకతమ నిల్వఁగ్రుడ్డుల నిరులగిరులఁ
దూటుపడితూలునట్లుగ దూర్చివైచి
యుంటకంటెను నరక మింకొండు లేదు.

మా—(తనలో) ఇప్పుడెక్కడకుఁబోదును? వారుబయలుదేరియేయుందురేమో! వారిదొకదారి నాదొకదారియగునేమో! వారిటకువచ్చుసరికి నే నిక్కడ లేకపోయినయెడల మఱింత చెప్పుదెబ్బలు.

సుందరి పుణ్యమాయని బ్రదికితిననుకొంటిని. కాని తోఁటగుమ్మము నొద్దఁ గనిపెట్టుకొనియుండును. ఈ మూఢుని కొఱకే తొందర. నోటిమాటయింక నోటనుండగనే కార్యముగట్టెక్కవలయును. రాచ పుండువలెఁ బ్రాణసంకటముగానున్నది.

ఇందు—(అప) సుందరీ! అతఁడీవై పునకు వచ్చుచున్నాఁడేమో కొంచెము ముందునకుఁబోయి కనిపెట్టుము. ఏమియునగపడుటలేదు.

సుంద—(అప) మనల నాతఁడు కనిపెట్టలేఁడు. మీరీ చెట్టు మొదటనే యుండుఁడు. నే నాతని గలిసెదను. (పరిక్రమించును.)

సేతు—(తనలో) ఇంకను రాలేదు. కారణమేమో? రా రేమో! వారికొఱకు వెడలిన మాఘుఁడుకూడ మాయమైనాఁడు.

సుంద—ఏమియుఁ గనఁబడుటలేదు. ఎవఁడవు నీవు? మాఘుఁడా!

మా—సుందరీ!

సుంద—నీవు తోఁటగుమ్మమునొద్దఁ గనిపెట్టుకొని యుందు నని చెప్పితివికాదా? నీగొంతుగోయ!

మా—నాకేమి మఱియా? వల్లకాడా? రాజుగారు నా గొంతుఁగోయుచున్నారు; ఆమె యేది?

సుంద—ఇఁకెఁ జాలించు. క్రొత్తస్థలములో గాఢాంధకార ములో దారిగానలేక గిజగిజ కొట్టుకొనుచుండ—

మా— మారాజుగారింతకంటె నెక్కువ గిజగిజ కొట్టుకొను చున్నారు. ఆమె వచ్చినదా?

సుంద—ప్రాణము విసుగుటచేఁ బోవుటకు సిద్ధముగనున్నది. ఇది మర్యాదయేనా? ఇదేనా మీకాంతాగౌరవము. ఈమాత్రపు దానికే మీరాజింత లేఖను వ్రాసినాఁడా? చాలులే. నడు నడు! మీ రాజువలదు. రాష్ట్రమువలదు.

మా—సుందరమ్మా! క్షమింపుము. ఈ సంగతి తెలిసిన యెడల రాజు నన్నుఁ జంపును. అతనియొద్దకుఁ బోవుదము రండు. ఆమె కనఁబడదేమి?

సుంద—మారాణిగారు మాటలాడరని స్పష్టముగా రాజుతోఁ జెప్పితివా ?

మా—ఆ.

సుంద—అట్లైన నడు. అమ్మా ! ఇటురమ్ము. (ఇందుమతి వారిఁజేరును.)

మా—రండు.

ఇందు—(అప) సుందరీ! నాకు దడయెత్తుచున్నది. నన్ను గట్టిగఁ బట్టుకొనుము.

సుంద—(అప) నీవిప్పుడు మనసును దొట్రుపాటు పడనీయకుము. ధైర్యమును విడువకు. లేనియెడలఁ బ్రమాదమున్నది.

ఇందు—(అప) నేను మాటలాడను గాదా ? ప్రమాదమేమి?

సుంద—(అప) క్రొత్త దేవతెయో, ప్రాఁత దేవతెయో యెంత చీఁకటిలోనైన స్పర్శముచేఁ దెలిసికొనుట కష్టముకాదు. అందులో భార్యనట్లు తెలిసికొనుట బొత్తిగాఁ గష్టముకాదు. రాజు వట్టి మూర్ఖుఁడు. నమ్మఁదగినవాఁడు కాఁడు. తొందరతోఁ గౌఁగిలించుకొనినయెడల నీవని గ్రహింపఁగలఁడు.

ఇందు—(అప) అందుకొఱకు నన్నేమి చేయుమంటివి ?

సుంద—(అప) నేను రాజుచేష్టలు గాఢపరిశీలనముతోఁ గని పెట్టెదను. నీవు నాచాటుననే యుండుము. నీయెడమచేతి చూపుడు వ్రేలు గట్టిగ నొక్కినవెంటనే పాఱిపొమ్ము. నీకీ స్థలమంతయుఁ జిరకాలపరిచితముకదా ?

ఇందు—(అప) అబ్బ ! సుందరీ ! ఎన్నిచిక్కులలోఁ బడితిమి.

సుంద—ఇంతమాత్రమునకే చిక్కా ? రాజును సమీపించుచున్నాము. భద్రము.

సేతు—(వినుట నభినయించి) బలే ! వచ్చుచున్నట్లున్నారు.

గీ. గొంతుబిగియింపు గల గుసగుసలపసలు
దొంగముం గాళ్ళటంగనా కంగుకంగు
లులుకు ప్రాగంటిపిట్టల కలకలములు

చెవులఁబడి మదిఁబడి యాత్మఁ జెనకె నహహా!
ఇలనుబడిన యాకుల గలగలయు గంజి
బిగువుగాఁగ రాకుచ్చిళ్ల పెళపెళయును
నందెల ఝుళంఝుళయుఁగూడి యహహా! మదికి
విలవిలను బాపి కడు కలకలనుగూర్చు;
కిటిని గని హుంకరించు జాగిలమువలెను
చికిలిఁగని బావురను మాను బిల్లివలెను
గప్పఁగని బుస్సుమను త్రాఁచు కరణినట్టె
యెగిరి గుటుకున దాని మ్రింగఁగఁదలంతు.

(ఇందుమతి, సుందరి, మాఘుఁడు రాజు సమీపమునకుఁ బోవుచువ్నారు.)

సేతు — రే! మాఘూ! రావోయి! రప్పింపవోయి! పీఁట వేయింపవోయి! పళ్లెర మెదుటఁ బెట్టింపవోయి! చిత్రగుప్తులనోటికి బెడ్డఁగొట్టింపవోయి! పాయసకలశము నోటి కందీయవోయి!

మా — ఇఁక మీయిష్టము బాబూ! రచియించిన నాటికను ప్రభువువారికిఁ గృతినిచ్చితిని. మీరాడించుకొన్న సరే, పాడించుకొన్న సరే.

సేతు — హాహాహా! (నవ్వును.)

ఇందు — (అప) సుందరీ! ఈతఁడు దౌర్జన్యమొనర్చు నేమో? మనము బయటఁబడుదుమేమో?

సుంద — (అప) నేనుంటినిగాదా? ఏమియు జంకవకుము.

సేతు — ఈ మేలుముసుగు పెండ్లికూఁతురుగారా! ఇది దాసియా? అబ్బో! ఇదికూడ మనకన్నుఁ బొడుచుచున్నట్లున్నదే! కన్యతో నిది మనము దక్షిణగా గ్రహింపఁదగినట్లున్నది. వహావ్వా! మాఘూ! బుద్ధిమంతుఁడవు. కల్పనయనఁగ నీలాగుననుండవలయును. సెబాస్! ఒకరిని దెమ్మనఁగ నిద్దఱను దెచ్చితివి!

మా — ఈ వ్యక్తి నాటిక. అది నాంది.

సేతు — హాహాహా! (నవ్వును) నాందికూడ సుందరముగనే

యున్నట్లున్నది. సెబాస్! మాఘుఁడా! నాటికతోఁబాటు నాంది కూడ మాకే కృతినిచ్చితివి కాదా? హాహాహా! (నవ్వును.) మాఘుఁడా! మాయభీష్టమును నెఱవేర్చితివి. సంతసించితిమి.

మా—నెరవేఱ్చువాఁడను నేనా? బాబూ! మా బాబు వేదపురుషులవలె సంకల్పసిద్ధులు! ఏమి బాబూ!

సేతు—ఇప్పుడు వేదము లెందుకోయి! అవి నపుంసకుల నెత్తిని గట్టు. చందనములోనికి గోమయ మెందులకు? కావలసినది చంద్రరేఖ కాదా? ఇదిగో! నా చంద్రరేఖ. ఇది కావలయును.

గీ. మొదలె చీఁకటి యందుపై మొఱులు దాని
పైన మేల్ముసుంగును గూడఁ బూని తేల?
తొలఁతునా? చూతునా? కనఁబడక యున్న
నేమి లే! ముద్దుగొందునా? యెగిరియట్లు.

(ఇందుమతి పైకిఁ బోవును.)

సుంద—రాజా! అక్కడనే. ఆఁగు. ముందడుగు పెట్టిన యెడల బాగుగా జరుగదు. చేయి చాపి త్రెంపుకొనుటకు నీ తోఁటలోని ఫల మనుకొంటివా? గోళ్ళతోఁ ద్రుంపి ముక్కునొద్దఁ బెట్టుకొనుటకు నీ యుద్యానవనమందలి పుష్ప మనుకొంటివా? ఏమీ! ఎంత లఘువుగఁ జూచుచుంటివి! జాగ్రత్త! ఈమె యెవ్వతో యెఱుఁగుదువా? ఉత్తమ క్షత్రియురాలు; పరమాభిమానసంపన్నురాలు. అభిమానముకొఱకుఁ బ్రాణము విడుచు నాభిజాత్యసంపన్నురాలు. మీ యాట లిట సాగు ననుకొంటిరా?

సేతు—(అప) మాఘా! ఇది మనకు సంధానమున నెక్కుడుగఁ దోడుపడునని నీవు చెప్పియుంటివి కాదా?

మా—(అప) ఈ సుందరి వట్టి ముప్పేట నారికేళపుముండ బాబూ! పైపెంకుఁ జూచి జంకఁదగదు బాబూ!

సేతు—సుందరీ! అటులైన నేమందువు?

సుంద—ముందునకు వైచిన యడుగు వెనుకఁ బెట్టుమందును. చేయి చాప వల దందును. వెట్టివెట్టితొందర పడవలదందును. సము

యమును గుర్తెఱిఁగి దూర మాలోచించుకొనుమందును.

సేతు—సుందరీ! ఆలోచింపకుండ—మంచిచెడ్డ లెఱుఁగకుండ నంత తొందరతో మాటలాడెద వేల ?

సుంద—ఆలోచించుటా ! అది యెవరి కున్నది ? మంచి చెడ్డ లెఱుఁగుటా ! అది యెవరికున్నది ? శాంతియా ! అది యెవరికున్నది? ఇదిగో ! ప్రభువులగు మీరు చెప్పిన విద్యయే మీ ప్రజలలో నిట్లు ఫలించి ప్రకాశించుచున్నది. నేను బానిసనుగావున నా వ్యాపారము వట్టిమాటలతోనే తేలిపోవుచున్నది. మీరు ప్రభువులుగావున మీ వ్యాపారము గట్టిచేష్టలలోఁ బ్రజలను ముంచుచున్నది. గురువుగారు సానిని గూడినప్పుడు శిష్యుఁడు జావళిఁ బాడినఁ దప్పా ? ప్రభుఁడు త్రాగుబోతైనప్పుడు బానిస వదరుబోతగుట తగదా ?

సేతు—అట్లు కాదు. బానిస నోటిచురుకుగలది యగునెడల ప్రభుఁడు చేయికఱుకుగలవాఁడగుటతగదాయని పలుకుము. జాగ్రత్త.

సుంద—అదియొక్కటియే మీయోగ్యతకు మానహానశక్తికిఁ దగువాయిగ నున్నది. ఉఁ. కానిండు వలదన్నవారెవ్వరు? ఏమిప్రభుఁడవు? ఏమిసరసుఁడవు? ఏమి యింగితజ్ఞుఁడవు? ఏమిలలితుఁడవు ! లోకమునముందుపురుషులు ప్రేమచేఁ-బౌరుషము చే-రూపము చే-ధనము చేఁ గాంతలనాకర్షించుకొనుచుండ మీరాసాధనముల వర్జించి చేతికఱ్ఱచేఁ-గాలిముచ్చెచేఁ గాంతలను బ్రోగుచేయుచున్నారు. మహమ్మదుగారు కత్తిమొనను మతవృద్ధిచేసినట్లు, కఱ్ఱపొన్నున మీరు సతివృద్ధిచేయుచున్నారు. ఓ! జెబ్బపుష్టిసరసము—జబర్దస్తి విటత్వము. మార్జాల మదనవిలాసము !

సేతు—(అప) మాఘూ! ఈ ముండ నన్నుమించినట్లున్నదోయి! ఇది యింత చెడవాగినను నాకుఁ దీవ్రమగు కోపమే రాకున్న దేల ?

మా—(అప) బాబూ ! అంతయేగాదు. సాగదీసినన్ను దాడపైఁ గొట్టినను నాకు దీనిపైఁ గోపము రాలేదు బాబూ !

సేతు—(తనలో) కోపము నభినయింతును. (ప్రకాశముగ) నీవెక్కడ? నేనెక్కడ? వదఱుబోత! నేను రాజునని మహాగౌరవస్థాన

మనని కాసంతయైన నాలోచింపకుండ నోటికివచ్చినట్లెల్ల వదరెదవా?

సుంద — గౌరవస్థానమా? జీలుగుబెండునకున్న గౌరవము కాకి యీఁకె కున్న గౌరవము పరకాంతనుజూచి పండ్లిగిలించిన ప్రభువున కెక్కడిది? బానిసక్రింది బానిసయైన నాతని నెత్తిపైవాఁడు. చపలత లేని యుప్పరివానినెత్తిపై మట్టితట్ట చపలుఁడగు చక్రవర్తి నెత్తిపైఁగిరీ టముకంటె నెక్కువది. వెకిలిరాజు చేతిఖడ్గము వెట్టిగొల్లని పంగలకఱ్ఱ కంటె నెక్కువదికాదు. కావున గౌరవలాఘవప్రశంస మీరు సేయఁ దగదు. నావంటిదానికొఱకు మీరు చేయిచాచినప్పుడిఁక మీకు ఘనత యేలోకముననున్నది? యాదృచ్ఛికముగ నిప్పుడు మీ రీయుత్తమ కాంతను హరించితిరికాని, యిదివఱకు బుద్ధిపూర్వకముగ మీరు చేరఁ దీసినదంతయుఁ జేఁతపెయ్యల బిడారమేకాదా! ఎట్లైనను బరకాం తను జపలతతోఁ జూచుటయొకటి, పరువుసర్వాంగకముగ జచ్చుట యొకటియునా? ఈవృత్తిచేసికొను నాకంటె మీరు వ్యాపారబాహు ళ్యమున నెక్కువయేకాని గౌరవమున నెట్లెక్కువ? దాసినైన నేనే మిమ్ములక్ష్యపెట్టనప్పుడు మారాణియైన యీమె నిన్ను గణించునా? మే మెందులకైనఁ దెగించియున్నాము. కావున దూరమాలోచించు కొని మఱి మాటలాడుము.

మా — (అప) బాబూ! మదనకళామహామహోపధ్యాయు లైన మీకు నేను జెప్పఁగలవాఁడను గాను. బాబూ! ఎదురెత్తుగ వచ్చుచున్నదని సందేహింపకుఁడు బాబూ!

సేతు — (అప)

గీ॥ లలితశృంగారరసనదిఁ జెలఁగుమారు
వళ్ళు దొంగయూబులు బలుసుళ్ళు నేస్త
టీఁత నెఱజాణ గణియించునే తుపాకి
పిక్కకెదురుగాలి విసరు లెక్క గలదె?

(ప్రకాశముగ) సుందరీ! ఆలోచించుకొని మఱిమాటాడుమని చెప్పి నావు. ఆలోచించుకొనునంశ మిదికాదు. ఇది బుద్ధితోఁజేరిన వ్యవహా రమేకాదు. అట్టియట్టి యడ్డులేకుండ నాశుకవిత్వమువలెఁ బోసీయు

వలసినదే! అంతేకాని యీమాత్రపురాజకార్యమునకు వెనుకముందు త్రొక్కులాటయేల? పిల్లి యెలుకనుబట్టుటకు శకునమేల? దుష్టి త్రాఁచుపామును నమలివేయుటకుఁ దాక్షిణ్యప్రశంసయేల? ఇది జన సామాన్యము. సహజము. ప్రపంచచర్యాగానమున కెల్ల నిదియేపల్లవి.

మా—(అప) మాబాబు కంతుసూత్రకారకులు. కలియుగ వ్యాసులు! ఏమిబాబూ!

సుంద—ఆహా! మనుజత్వము పశుత్వపు మట్టమునకుఁ దిగలా గుటలో నీమిట్టవేదాంతము తోట్టివైద్యముకంటెఁ బ్రబలతరముగ నున్నది. నాయనా! అవతారపురుషుఁడవు! ఇఁకఁజాలు! మేము నీ మతములోనికి దిగిపోఁజాలము. కావున మాకు సెలవొసఁగుఁడు.

ఇందు—(అప) ఈసంభాషణము నాకు మిగుల రోఁతగనున్నది. త్వరగఁ బోవుదము రమ్మ.

సుంద—(అప) అమ్మా! తొందరపడకుము.

సేతు—సెలవుతీసికొనుటకే వచ్చితిరా? పోనిచ్చుటకే తెచ్చి తినా? అది వట్టికల్ల. కాని నామాటలవలన మీకాంత బెదరవలసిన పనిలేదు. మాప్రభావమట్టిదని మాటవరుస కంటిని. పనివచ్చినప్పుడు పర్వతశిఖాగ్రమును లాగఁగల యేనుఁగు విలాసముతోఁ బద్మినిని నిర పాయముగ నెత్తలేదా? మనకదియున్నది. ఇదియున్నది. ఒకకంట జ్వాల —ఒకకంట లీల. ఈచేతఁ జిగిలిబాకు — ఈచేత మొగలిరేకు. అంతే ఇటో! అటో! మీరు కావున నింతసేపు మాటలాడుచున్నాను. మాటలలో సొగసు గణించువాఁడు వట్టిపనికిమాలినవాఁడు.

మా—(అప) ఎంతసేపు, మాబాబు శుద్ధకర్మయోగి. ఏమి బాబు!

సేతు—టక్కు టిక్కన నేను జెప్పుచున్నాను. మీకాంతను విధ్యుక్తముగా వివాహమాడుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. కావున నామె నంగీకరింపఁజేయుము.

సుంద—అమ్మా! రాజుగారనుమాటలను వింటిరా? మీ యభిప్రాయమేమి?

ఇందు—(తల యూఁపును.)

సుంద—మా యమ్మ శిరశ్చాలనమున సంగీకృతి తెలిపినది.

సేతు—సెబాస్! ఇఁక నేమి? ఇఁక మేము భార్యాభర్తల మైతిమి. వివాహ మనునది వట్టి వేడబము. నిరుపయోగమైన తంతు సుమా! ముడిపడవలసినది మనసులోఁగాని మెడలోఁ గాదు. అది టకుట్టనఁ బడినది. ఇఁకఁ జప్పునఁ గౌఁగిలించుకొనుట కభ్యంతర మే మున్నది? (చేతులు చాఁపును.)

సుంద—(చేతులు త్రోచివైచి) ఆగు. ఆగు. వివాహమే యభ్యంతరము.

సేతు—అది యగునంతవఱకు కాఁగఁదరమగునా? ఆఁకలి చుఱచుఱలాడుచున్నది. ఎదుట బంగారుపళ్లెరములోఁ బంచభక్ష్య పరమాన్నములతో వడ్డనమై యున్నది. నోరూరుచున్నది. వెంటనే భక్షింపక వెట్టివాఁడైన నూరకుండునా?

మా—మా బాబుది యెంతసేపు మాండవ్యమతము. ఏమి బాబూ!

సుంద—రాజా! ఆఁడుదాని మొగ మెఱుఁగనివాఁడువలె నంత తహతహపడెద వేల?

సేతు—ఉన్న సొగసే యది. ఉత్తమపురుషుల కుండఁదగిన గుణసంపత్తియే యది. వారిప్రకృతు లతిగంభీరములు. దిగినకొలఁది లోఁతు. తిన్నకొలఁది యాఁకలి! పూడినకొలఁది గోయి! పందెపు గుఱ్ఱమునకువలెఁ బరుగెత్తినకొలఁదిఁ బౌరుషము. ధారాకవితవలె విడినకొలఁది వేగము. అల్పుల శృంగారము వలె మాది తాటాకు మంట కాదు. ఇది వంశదహనము. అంటుకొన్నకొలఁది మంట. తడవైనకొలఁది దాహము. ఉత్తమపురుషశృంగారములోనున్న పెద్దపుట్టి మునుకయే యిది. లేకుండిన నింత తహతహపడుదునా?

మా—శృంగారరసములో మాత్రము మా బాబు పెట్టినది భిక్ష. ఏమి బాబూ!

సేతు—అటులైన—వివాహమగువఱకు నొక్క ముద్దయినఁ

బెట్టుకొనకుండ శుష్కోపవాసము చేయవలసినదేనా ? సరే. ఊపిరి బిగఁబట్టెదము. ఇఁక నేమైనఁ జెప్పవలసినదున్నదా ?

సుంద — మీా కిదివఱ కొక రాణి యున్నదికాదా ?

సేతు — పేకలో నాల్గు రాణులు లేవా ?

ఇందు — (తనలో) నేను వట్టి చచ్చుబొమ్మరాణినా ? ఇష్టానుసారముగాఁ జేతఁ ద్రిప్పుకొనుటకుగాని, నేల నడఁగఁగొట్టుటకుఁగాని యనువగు దిక్కుమాలిన నోరుమాలిన రాణినా ? అహా ! రాజా ! ఇదివఱకు నాయింటిమర్యాదకు నీయింటిమర్యాదకు గట్టుపడియుంటిని-నీతికిఁ జచ్చిపడియుంటిని. నిర్భాగ్యురాలని లోకముచే ననిపించుకొంటిని. చేతవాతఁగాని దెలివితేటలు లేని పేదబొమ్మ యనిపించుకొంటిని. ఈ గుడిసెౘ్రేటుతొత్తుడుకాని వలనఁగూడ "పెయ్యమ్మ" యనిపించుకొంటిని. నిన్నల్లరిచేయుట కిష్టముకాక — నీ మాట కడుగుదాఁటవల దని మాయమ్మ బోధించిన నీతిని మీాఱుటకు సాహసము లేక — ఆ ! ఏమీా ! ఇస్పేటురాణినా ? కాగితపుజీట్లరాణియో కత్తిౘ్రేటులరాణియో చూచెదవుగాక !

సుంద — పేకలో నల్వురు రాజులకు నల్వురు రాణు లున్నారు. ఒకని కిద్దఱు రాణు లేరి ?

సేతు — పేకలో నేమి? లోకములో నేమి? ఒక రాజునకు రాజ్ఞీబహుత్వము లేకపోవుట యెవనిలోపము? ఆ రాజులోపము. అది వానియజ్ఞత అశక్తత — అపౌరుషము — ఏమీా? తనకాలికి సంకెలయా? చేతికిసంకెలయా ? చిత్తవృత్తికి సంకెలయా ? ఇంక మనుజబుద్ధి కుపయోగమేమున్నది ? రసమున కుద్దీపనమేమున్నది ? రుచికి వివిధత్వమేమున్నది ? మనసునకు స్వాతంత్ర్య మేమున్నది ? బ్రదుకునకు సార్థకత యెక్కడిది ? చచ్చినదాఁక నొక్క మొగమే కన్నులు లొట్టపడిపోవునట్లు చూచుటా ? చేతులకు స్పర్శము చచ్చిపోవునట్లు పట్టినచేతినే పట్టుటా ? ఇఁకఁ జేతినిండ బనియేదీ ? ఉన్న నరముల కుత్సాహమేది ? వేలువేలుదృష్టుల కవకాశమేది ? మనస్సునకుఁ దీఁగయల్లిక వంటి కల్పనయేది ? అన్నియు నటుంచుము. కాలముగడచు వెలవేది?

ఒకగోడమీఁదిబొమ్మ మఱియొక గోడమీఁదబొమ్మను జూచినట్లే. అంతటితో నంతఃపురసౌఖ్యమున కాశ్వాసాంతమే. అట్లుంటకంటె నదియు లేకుండనుండరాదా ? తినవలసివచ్చినప్పుడు చేయియుంటు మాత్రమెందులకు ? ఓ ! ముప్పదిరెండు కూరలతో, నలుపదినాల్గు పచ్చడులతో, నూటపదునాలుపులుసులతో దినదిన చిత్రవిచిత్రాతి విచిత్రరుచులతో విందారగింపవలయును. అంతే కాని యుభయభ్రష్టత్వపు టెంగిలిలంఘనము లెందులకు ?

మా—మా బాబులక్షణము చదువుకొనలేదు కాని కాళిదాసుని కంటె గండ్రడైన కవియైయుండును. ఆతఁడు మేఘసందేశ మొనర్చి లోకఖ్యాతినొందెనుగాని మా బాబు మాఘసందేశమునొనర్చి త్రిలోకఖ్యాతినందియుండును. ఏమి బాబూ !

సేతు—కవిత్వము లోకఖ్యాతి కొకసాధనమని యనుకొను నిర్భాగ్యుఁడవు నీవొకఁడవున్నావా? ఓరిబుద్ధిహీనుఁడా! కవిత్వము వలన నిదివఱకు లోకమునకుఁ గలిగిన మేలేమి ? వాల్మీకి భారతము వ్రాయకపోయిన యెడలఁ బ్రపంచమునకుఁ గలుగునష్టమేమి ? దశరథునకుఁ బదునాలుగు వందల భార్యలుంటచేతఁ బదునెన్మిదికోటయేండ్లు పరిపాలించుటకుఁ గారణమైనది. కృష్ణుఁ డొకఁడ గీతపద్యమైనఁ జెప్పినాఁడా ? ఆతఁడు ఖ్యాతికి మూలకారణమేదో యెఱుఁగుదు. అంతవెఱ్ఱిముండకొడుకై డెబ్బదిమూఁడువేల గోపికలను బెట్టుకోలేదు.

మా—మా బాబు కవిత్వతత్వవిచారమునగండ్ర. ఏమి బాబూ!

ఇందు—(అప) ఈ దిక్కుమాలిన సంభాషణమున కంతమున్నదా ? లేదా ?

సుంద—(అప) ఇదిగో ! (ప్రకా) రాజా ! రసశాస్త్రమున మీమతమేదియో మాకుఁ దెలిసినదికాని, మీమతములో మే మేకీభవించువారము గాము.

సేతు—మీకు మాకు నేతముపెట్టెకఁడో చెప్పు.

సుంద—రాజునకెల్లప్పుడు రాణియను నదొకఁడె యే యుం

వలెను. మీరు ప్రతిపాదించిన బహుత్వము మాకసమ్మతము. ఈమెను మీరువిధ్యుక్తముగా వివాహమాడు నెడల నిద్దఱు రాణులుందురు. అది పనికిరాదు. ఆమెయైననుండవలయు నీమెయైననుండవలయును.

ఇందు—(తనలో) సుందరి కష్టజీవనమో సుఖమరణమో తేలఁగల యంశము నడిగినది. గుండెలలో నగ్ని పర్వతము పగులుటకు సిద్ధముగనున్నది.

సుంద—ఈమాత్రపు టంశమునకు మీరింత యాలోచించు చున్నారెందులకోయని మా రాణి మీయనురాగమునందు విశ్వాసము లేక తహతహ పడుచున్నది.

సేతు—మనకాలోచన మెంత మాత్రము లేదు. ఆవేశ ప్రధాన మగునంశ మాలోచనీయము కానేరదు. మొదటికిఁ హృదయము బానిస కానేరదు. కారణబద్ధమది—కౌతుకబద్ధమది. క్రొత్తయావ కాయ వచ్చినప్పుడు ప్రాఁతదాని నెవఁడు మూరొ/ ను? పచ్చి వాలుగ వచ్చినప్పు డుప్పుచేఁప నెవఁడాదరించును?

ఇందు—(తనలో) హా! భగవంతుఁడా!

సుంద—ప్రాఁతదాని నాదరింపకపోవుటయే కాదు. దానిని బూర్ణముగ విడిచిపెట్టవలయును.

సేతు—దానిపేరే యది. అంతపూర్వాచారపరాయణ నిర్భాగ్యులము కాము. కౌమారము విడిచిపోయినప్పుడు కదా యౌవనము రావలసినది. అట్లు కాలవైఖరి ననుసరింపలేని యప్రయోజకులము గాము

మా—మాబాబు గొప్పవివాహసంస్కర్త, ఏమి బాబూ!

సుంద—(అప)అమ్మా! తూలిపోవుచున్నావేమో నన్ను గట్టిగ బట్టుకొనుము.

ఇందు—(అప) తూలిపోవుటకు నేనేమి పిటికిదాననా? అనుకొనినంత యేమింటిని. ఆకస్మికోపద్రవమేదియు లేదే. ఇఁకవింధ్యాద్రివలె నిలువఁబడెదను. దావానలమంటుకొననీ—పిడుగులుపడనీ—చెక్కు చెదరుదునా? ఇక్కడకు మంగళసూత్రవిచ్ఛిత్తియైనది. నేనిఁక రాణి నిగాను. ఆఁడుదాననుగాను, నరజన్మనుగూడఁగాను. పూలదండ

త్రాఁచుపామైనది. కంచిమేక శార్దూలిమైనది. పంటికాటో, పంజావేటో యింక నవశిష్టము. సుందరీ! నీయనుజ్ఞ లేకుండ నేనుస్వతంత్రించి యేమియుఁ దొందరపడనని ప్రమాణముచేసియుంటిని? ఆముడి సడల్పుము.

సుంద—(అప) ఆముడి విడునదికాదు. అదివిశ్వాసహీనుఁడు నైచిన కల్యాణపుముడికాదు. విశ్వాసినియగు దాసివైచిన వశ్యతంత్రపుముడి. నీవుతొందరపడుదువనియే నిన్నట్లు బిగింపవలసివచ్చెను. పగమన ముఖ్యోద్దేశముఁకాదు. తంత్రము ఫలముచెందనప్పుడది యుండనే యున్నది.

సేతు—సుందరీ! మీరాణి కింకసందేహమేమి ?

సుంద—మీరనఁదగినమాట—యామెవినఁదగినమాట మీ నోటివెంటఁ గంఠోక్తిగ రాలేదని.

సేతు—చుక్కపొడుచుటయేమి ? రాత్రియంత మగుటేమి ? క్రొత్తరాణి కౌగిలింతలేమి ! ప్రాఁతరాణి యప్పగింతలేమి ? ఇఁక సరేనా ? కాని ఱేపో యెల్లుండియోకాని వివాహము జరుగదుగదా యీలోపల నీవు నాయొద్దనుండి యీశపథము తీసికొనవచ్చునా ?

సుంద—మాయేర్పాటు జరుగకున్న యెడల మాప్రాణములు మీకిచ్చెదము. మీరే తీసికొందురు. మీశపథము జరుగకున్నయెడల మీరు మాకేమి యిచ్చెదరు ?

సేతు—ఓ! రాజ్యమునే యిచ్చెదము.

సుంద—మీరు బలవంతులు. ఈమె మీయధీనమై యున్నది. మీయేర్పాటుజరుపుటకు మాకిష్టము కాకున్నయెడల మీరు జరిగించుకొనఁగలరు; మీశపథమును గూర్చియేగట్టిచిక్కు. మిమ్ములనమ్మక యిట్లుచెప్పుచుంటిమని యనుకొనవలదు. మీశపథమునకు దృష్టాంతముగ మీరు మాకేమైన నొసఁగుఁడు.

సేతు—ఏమికావలయును ?

సుంద—మీశపథము తీర్చుకొనకున్న రాజ్యమిచ్చెదనని మీరు బాసచేసితిరి కావున నెటుపోయి యెటువచ్చినను శపథమును

శ్రీ

ముద్రిక.

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—క్రొత్తరాణి యింటియందు.

ప్రవేశము—రాజువేషమున నిందుమతి—దాసి సుందరి.

సుంద—అమ్మా! ఇటు. ఇటు.

ఇందు—ఇఁకనిచో. అటు దేహమునకు మనస్సునకుఁ గూడ వదలిపోయినది కాదా.

సుంద—ఎక్కడ వదలిపోవును ? మఱింత బిగియుటకే వచ్చినదనఁగూడదా ?

ఇందు—ఔను—గొంతు.

సుంద—అంతవఱకు వచ్చుసరి కెన్నిగొంతులు తెగవలయునో!

ఇందు—కానీ! తెగఁదలఁచినవి మానునా ? మర్యాదపోయినదికదా ? రాజ్ఞీత్వము వదలినదికదా! స్త్రీత్వము నశించినదికదా ?

సుంద—దానిని మించిన పురుషత్వము వచ్చినది. దానిలో శ్రేష్ఠమగు రాజత్వము వచ్చినదికదా! విచారమేల ?

ఇందు—విచారమెవతెకు ? సంకోచమెవతెకు ? అంటుకొన్న యగ్ని యవిచ్ఛిన్నముగ మండనీ! రాష్ట్రము దగ్ధముకానీ! తల్లిదండ్రులచే మగనికొఱకు విడువఁబడితిని. మగఁడనువానిచే మఱియొకదానికొఱకు విడువఁబడితిని. ఇఁక నే నెవ్వరిదానను ? ఎవ్వరికిని నేను లేను. నాకున్న దొక్కపగ. అది తీర్చుకొని—

సుంద—అమ్మా! మీరింత మహోద్రేకమున నుండినయెడల తంత్ర మెట్లుకొనసాగును ? కొంచెము శాంతించి కార్యమాలోచింపవలయును.

ఇందు—వెఱ్ఱిదానా! నిండు చెలువునకుఁ దూటుపడినది. నీ రాఁపుట నీతరమగునా? కార్య మెట్లుకొనసాగునంటివి? ఆతఁడు నన్ను విడువనే విడిచినాఁడు. ఇఁక నాఁగవలసిన దేమున్నది?

సుంద—ఆసంగతి నీతోఁ బ్రత్యక్షముగఁ జెప్పలేదు కాదా! ఈలోపల నాతనికి బుద్ధివచ్చినయెడలఁ గ్రొత్తరాణినే విడుచునేమో?

ఇందు—ఆఁ! ప్రత్యక్షముగ నాతోడనే చెప్పలేదా?

సుంద—అదేమిమాట? నీవనియెఱింగి చెప్పినాఁడా యేమి? పైయాట మఱిగిన మగముండకొడుకులలో వెలయాలి మొగములో నిక్షేపమును, నిల్లాలి మొగములో నిప్పచ్చరమును జూడలేనివాఁ డెవ్వఁడు? పొల్లుకవిత్వపు టిచ్చకములతోఁ బ్రేమగీతములు పాడలేని వాఁడెవ్వఁడు? గుడిసెసభలోఁ గోళ్ళగంపలనడుమ మంచపీఠమున స్వభార్యాసంగపరిత్యాగోపన్యాసములు పంచాననఘోషమున నుపన్యసింపలేని వాఁడెవ్వఁడు? ఇవి యన్నియుఁ గర్ణాకర్ణికగ విని, సంసారిణులు భర్తలపైఁ బగ తీర్చుకొనునెడల, మగవాండ్రలో రూపాయకు మూఁడుపావులాలవం తీసరికి పరమపదించియే యుండును.

ఇందు—అందుకొఱకే నాకీపాము సులికలదారి వలదంటిని. ఈమాటు కాపులు పనికిరావంటిని.

సుంద—వీనిలోఁ దప్పేమియు లేదు కాని, యిప్పుడావేశము తెచ్చుకొనుటమాత్రము తప్పు. అట్లు మీరాధరించుచున్నారు. అందువలన నామనసుకూడఁ జెదరుచున్నది. ముందాలోచనము తోఁపకుండ నున్నది.

ఇందు—నీవన్యథా యెంచవలదు. నీవు చెప్పినట్లు విందునని నే నొప్పుకొంటిని. రెండుమాటలదానను గాను కాని, నీకున్న శాంతి నాకు రమ్మన్న రాదు. నే నిప్పుడంత తొందరపడినదియు లేదనుకొందును. ఐనను నీవు చెప్పిన క్లేశమాత్రమైన తొందరకూడ నింకముందుఁ బడకుండ నుండెదను. ముందు జరగవలసిన దేదియో కానిమ్ము.

సుంద—జరుపవలసినదంతయు మీరే. ఈనాటకమునఁ బ్రధానపాత్రము మీరేకారా?

ఇందు — కాని సూత్రధారోద్యోగము నీయందు నిలిచియున్నది కాదా ?

సుంద — అది నిజమే. ఇంతవఱకు మనమనుకొనిన మాటలనే నీవామెను బ్రమాదము లేకుండ నడుగవలయును.

ఇందు — తప్పునప్పుడు మొదలందించుటకు నీవు సిద్ధముగనే యుందువు కాదా ? ఇఁక సందేహ మేమి ?

సుంద — అటులైన రమ్ము ఇటు. ఇటు. మిగులఁ జీకటిగా నున్నది.

ఇందు — చూడు. రాజుగారి కాయుత్తర మందఁ జేసితివి కాదా?

సుంద — మాఘున కిచ్చి రాజుగారికిఁ బంపితినని నీకిదివఱకే చెప్పియుండ లేదా ?

ఇందు — నామనస్సునందు మిక్కిలి భ్రమించు చక్రమునందు వలె నేదివైచిన నది తూలి పడిపోవుచున్నది. రాజుగా రీసరికి సంకేత స్థలికి వచ్చియుండునా ?

సుంద — వచ్చుటయు నైనది. అతఁ డున్నగదికి బీగము వేయుటయు నైనది.

ఇందు — ఇంతవఱకు రవంత మంచిపనియే జరిగినది. కల్యాణావేశము కారాగృహప్రవేశములోనికిఁ బరిణమించినదా. కానీ !

సుంద — అతఁడట్లు బద్ధుఁడై యుండనియెడల మనమీామె నెట్లు చూచి మాటాడవచ్చును ? అందుకొఱ కాపనియే దీనికంటె ముందుఁ చేయవలసి వచ్చెను.

(నేపథ్యమున)

ఎవరామాటలాడువారు ?

సుంద — ద్వారరక్షకా ! చప్పునఁ దలుపు దెఱువుము.

(నేపథ్యమున) వీలు లేదు పో.

సుంద — నీగొంతుగోయ ! రాజుగారువచ్చినారురా !

(తెర యెత్తఁగ గ్రొత్త రాణి ముంగిలిద్వారరక్షకుఁడగపడును.)

సుంద—అన్ని ద్వారములు బాగుగ రక్షింపఁబడుచున్నవా?

ద్వార—దండము దండము బాబూ! క్షమింపవలెను. గుర్తు లేకపోయినది. ఈఁగకైన నవకాశమీయకుండఁ గాచుచున్నాము.

సుంద—ద్వారరక్షకా! నీవు ముందు నడచుచు బాబుగారికి దారిచూపుము.

ద్వార—చిత్తము బాబూ! దయచేయుఁడు; లేరా? రాజుగారు దయచేసినారురా! నీసిగఁగోయ! బాబూ! ఇటు ఇటు. ఈ ద్వారముదాఁటి మేము లోపలికిరా వీలులేదు బాబూ!

సుంద—సరే! నీవు నీతావునకుఁ బొమ్ము.

(ద్వారరక్షకుఁడు నిష్క్రమించును.)

ఇందు—సుందరీ! ఈయింటిలో దాసి యెవతెయో యెఱుఁగుదువా?

సుంద—ద్వారరక్షకుఁడు చెప్పినమాట యసత్యముః కాదు. పైగాలి లోనికి లోనిగాలి పైఁకి బోకుండునట్టి నిర్బంధమిట జరుగుచున్నది. దాసి యున్నదో లేదో ఉండక [illegible] దిమొట్టి స్వభావము గలదియో యేమియుఁ దెలియుట కవకాశము లేదు. ఇదిగో తలుపు వైచియున్నది. ఈయుతెర యెత్తెదను (అట్లు చేసి) అమ్మా! లోనికి రమ్ము.

(లోపలి తెర యెత్తగ నొకపెద్దగదియు దానిలో నొకయరయు గనఁబడును.)

మహారాజచంద్రమా! మీరీపీఠముపైఁ గూరుచుండుఁడు.

(రాణి కూరుచుండును.)

[illegible] ప) అమ్మా! అదిగో యొక [illegible] పై [illegible] నిద్రించు[illegible]న్నది. దానిని లేపనా?

[illegible]—ఆవ్యక్తిదాసియేనా?

సుంద—(చూచి) అమ్మా ఇదిదాసి[illegible] ఇదిగో [illegible]చెప మోటు[illegible]లచేత నరచేతులలో జిన్నకా[illegible] కాచ[illegible] ఇవిగో గోళ్లుకొ[illegible] చమరిగినవి. [illegible]ర కాళ్లుకూడఁ గొంచెము గఱుసు దేరియున్నవి

కన్నతికపుఁ బెండ్లికొడుకు కట్టినతాళియిదిగో! అదిగాకవైఖరిచూడఁగఁ బిల్లలతల్లివలెఁ గనుపట్టుచున్నది. అక్కా ! అక్కా ! పలుకవేల? చావలేదుకద !

ఇందు—అట్లు గుజ్జుతీయుచుండగనే.

సుంద—చూచితివా ? ఒడలిపైఁబైటయైన నెఱుఁగకుండ నెట్లు నిద్రించుచున్నదో.

ఇందు—పాపము. కొంచెము సవరింపుము.

సుంద—(అట్లుచేయును) అంతఃపురరక్షకై యిట్టిదాసులుండిన వినియోగ మేమున్నది ? ఒడలిగుడ్డయైన నెఱుఁగకుండ నిద్రించు చున్నది. నే ననఁగూడదు కాని యొక్క-మాయింటఁబుట్టినది తప్ప రెండవది దాసివృత్తి కర్హురాలుకాదు.

ఇందు—విశ్వాసమనునది తనువుతోఁ బుట్టవలయును గాని తలయెత్తు వరాలు దిమ్మరించిననైనఁ గలుగునా ?

సుంద—నా తెక్కలు చల్లగానున్నయెడల నేను లోకము మీఁదబడి నెత్తివాయఁగొట్టి యిల్లునించుకొనవలయునుగాని మీరి చ్చిన నాకెంత? ఈయకపోయిన నాకెంత? అదిగాక యంతఃపుర దాసుల జీతాలసౌభాగ్య మెవరెఱుఁగనిది? కాని, కావలసినంత స్వతం త్రత, కావలసినంత రాఁబడికల కల్పవృక్షమువంటివృత్తి నిట్టిదౌర్భా గ్యాలుచేరి ధ్వస్తముచేసినారు. లే! పెద్దమ్మ లే. (చేయిపట్టిలాగును)

సంపంగి—(ఒడలువిఱచుకొనుచు)డొంకికట్టిపెట్టి లాగినప్పుడే రాలినది. (సంపంగి లేచును.)

ఇందు—(కలవరించుచున్నది.)

సుంద—ఈలాగునఁ గొప్పుపట్టి యీడ్చినప్పుడే లేవవలసినది. (లాగును.)

సంపంగి—(లేచును.)

సుంద—మహారాజుగారు ! లేచి నిలువఁబడు.

సంప—(నిలువఁబడి) అమ్మయ్యో ! (పాఱిపోవును)

సుంద—(సంపంగి నోరుమూసి రాణికత్తెకు జూపించును.)

సంప—(గడగడ వడఁకుచు) అమ్మ! అమ్మ! (నమస్కరించును.)

సుంద—నిన్నుఁగాని నీరాణినిగాని బాధించుటకువీరు రాలేదు నీవలనఁ గొన్నిసంగతులు తెలియవలసియున్నవి.

ఇందు—సుందరీ! దీనివలనఁ దెలియవలసిన యంశము లేమున్నవి?

సుంద—(అప) ఈక్రొత్తరాణిని రాజెక్కడ గ్రహించెనో, యెట్లు గ్రహించెనో, వీరి దేయూరో, వారచ్చటి కేల వచ్చిరో యీ మొదలగు సంగతులు మనకుఁ దెలియవు. మాఘుఁ డానమయమున రాజుతో లేకపోవుటవలన నాతనికిఁ దెలియవు. ఈయంశము లామె నడిగినట్లుకాకుండఁ దెలిసికొనవలయును.

ఇందు—(అప) ఆసంగతు లిప్పుడు మనకంత యావశ్యకములా?

సుంద—(అప) మీరు క్రొత్తరాణితో మాటలాడునప్పుడు మాటలధోరణిలోఁ బూర్వాంశములకు విరుద్ధముగ నేమైన మీరు పలుకునెడల మీరు రాజుగారు కారని యామె గ్రహింపవచ్చును.

ఇందు—సరే. అడుగుము.

సుంద—నీ పేరేది?

సంప—తేపా? తేపేమో నాకెట్లు తెలియును? ఈ రాత్రి బ్రదుకు నిజమైనయెడల తేపటిమాట చూచుకొనవచ్చును. అమ్మా! బాబూ! రక్షింపుఁడు.

సుంద—తేపుకాదు. నీపేరు? (ఒడలిమీఁద వ్రేలితోఁబొడుచును.)

సంప—మిరియాలపేరు. ఇది మాముసలమ్మగారి కష్టార్జితము. మాసంపాదన లిప్పుడు సంతఖర్చునకైన సరిపోకుండనున్నవి. అమ్మ! అమ్మ! ఇది పోయినయెడల మాకు మఱేమియు లేదు. రక్షించు. రక్షించు.

ఇందు—చెవిటిముండ కాఁబోలు!

సుంద—నీకుఁ జెవుడా యేమి? (చెవులు చూపించును.)

సంప—ఈముద్దులు తీర్థాని కెరువు తెచ్చుకొంటినమ్మా! ఏదీ? అక్కడనుండి యీదిక్కుమాలిన యూరఁబడితిమి.

సుంద—అమ్మా! వింటిరా! వీరేదో తీర్థయాత్రకు బయలు దేరఁగ మనరాజుగారు తెచ్చినారని తెలియుచున్నది.

ఇందు—సరే.

సుంద—మీరేయూరనుండి వచ్చినారు?

సంప—ఏకూరలు వండించుకొన్నామా? వండించుకొనుట యెక్కడిది? మామేనమామ నిక్షేపములాగున వంట చేయు నతని నీ మహారాజుగారు కడ తేర్చినారు కాదా? ఆతఁడే మారాణిగారిని బెంచి నాఁడు. అప్పటినుండియు నామె యన్నము తినుటయే మాని వైచినది మంచితీర్థమును మాత్రము త్రావును. ఇంక నాకొక్క తెరుఁ గూర లెం దులకు? ఎదో! మనస్సు తిన్నఁగ లేనప్పుడు—ఇఁకేఁదినక తప్పదుకదా యని—

సుంద—ఉస్సు! ఊరకుండుము. ఊరకుండుము.

సంప—కూరవంటమాటయేనా? రొయ్యపప్పుచేరు—మామిడి కాయపచ్చడి.

సుంద—ఊరకుండవేమి? నీవు ముండమోయ!

సంప—కూరకుండయేది యని యడిగెదవా? అమ్మతోడు. దానిలో నేమియు మిగుల లేదు.

ఇందు—వట్టి చెవిటిది.

సుంద—అక్కడక్కడఁ గొంచెము వినఁబడుచునే యున్నది. నేను నిమ్మళముగ నడుగుచున్నాను గావునఁ బూర్తిగ వినఁబడకుండ నున్నదేమో?

ఇందు—నిమ్మళముగ మాటలాడుచున్నావు కావున నే; పెద వుల కదలికనుబట్టియు సంజ్ఞలనుబట్టియు నీమాత్రమైన గ్రహించు చున్నది. గట్టిగ నడుగునెడలఁ జెవిపోర యదరుటచే మఱింత వినఁబడ కుండును.

సుంద—ఐనను నా వెఱ్ఱితీర్చుకొందును. (గట్టిగ) మీరాణి యేది?

సంప—ఏమి? ఏమి?

సుంద.—మీరాణి?

సంప— గంటలా? మాకేమి గడియారమా? మన్నా?

(నే పథ్యమున) నన్నడుగువారెవ్వరు?

సుంద—అమ్మా! మీదాసురాలను. ఇటులొకసారి నిద్రాభగంమునకోర్చి దయచేయుఁడు.

(మానవతి ప్రవేశించును.)

మాన—నన్నుఁ గూర్చి యడిగినవారెవ్వరు?

సంప—అమ్మా! అమ్మా! ఎవ్వరోవచ్చినారు.

సుంద—అమ్మా! నేనే. ఇట్లుదయచేయుడు. (తనలో) తిరుగ లోనికిఁబోకుండ నీమె వచ్చినద్వారపుఁదలుపునకుఁ దాళము వైచెదను.

(అట్లు చేయును.)

మాన—(రాజవేషమునసున్న ఇందుమతినిజూచి యదరిపడి సుందరితో) లే. దారిలో లే. (వెళ్లిపోవుచు) ఆతలుపువైచెదవేమి?

సుంద—అమ్మా! తొందరయేల? కోపపడకుము. అదిగో! మహారాజుగారు. ఆయనను ప్రసన్నదృష్టినిజూచి యారాజ్యము మమ్మునాతని నేలుకొనుము.

సంప—(అప) అమ్మా! రవంతసేపు మిరియాలపేరని, రవంత సేపు కూరకుండ యని పలుకుచున్నారు.

మాన—(సంపంగిచాటునకుఁబోయి మేలిముసుఁగు వైచుకొని నిలువఁబడును.)

(తనలో) ఎట్టిగతి తటస్థించినది! హా భగవానుఁడా! నేనేమి పాప మొనర్చితినని నన్నిట్టికష్టములఁ బెట్టుచున్నావు! నీదయతక్క నన్యమగు నేదియు నపేక్షింపలేదని యెఱుఁగవా? అట్టిచో దయ చూపకపోవుట సరికదా మిక్కుటముగ బాధపెట్టుచుంటివా? కాని! నీయిష్టము! నీవిచ్చు బాధకూడ మహాప్రసాదముగనే భావింతును.

సుంద—(అప) అమ్మా! ఊరకుందువేల? చొరవతెచ్చుకొని రాజపాత్రము నభినయింపుము. క్రొత్తరాణినిజూచితివా? ఎంత

తేజస్సంపన్నమై యున్నదో ?

ఇందు—(అప) సుందరీ! నీవధిక్షేపించుచుంటి వేమో కాని నాకంటికామె బంగారుబొమ్మవలెఁ గానఁబడుచున్నది. ఈమె మొగము చూడఁగనె నాకేమో విశ్వాసభాజనముగ నున్నదిసుమా!

సుంద—(అప) భర్తృపాత్రమవు కావున నీకట్టులామె కనఁబడవలసినదే. కానీ, యాలసింపకు.

ఇందు—కాంతాలలామా! ఓసుందరీతిలకమా! (క్రొత్తరాణిని గొంచెము సమీపించును)

సంప—అమ్మా! ఈరాజుగారు నన్నుఁ బిలుచుచు నాకొఱకుఁ గాఁబోలు దగ్గఱగ వచ్చుచున్నట్లున్నారు.

సుంద—(తనలో) నీమొగమీడ్వ! దూదేకులసాహేబులో కాని నీదొడ్డికాళ్ల బ్రకునకు దొరగారుకూడనా ?

ఇందు—ఓవనితారత్నమా! నీవు నాతో మాటలాడకుండ నున్నావు. నీకుఁ గోపము రాఁదగినపనియే నేను జేసియుంటిని. క్షమింప వలయును.

సుంద—అమ్మా! దయయుంచి మారాజుగారితో మాట లాడవలయును. ఇక్కడ నాయనయొక్కఁడుతక్క మిగులువారందఱు స్త్రీలే కదా! అందులో మేమిద్దఱము దాసులమే. అందుచే నెంత మాత్రము నరమర యుండవలసినవారమే కాము. ఇఁక సందేహమేల ?

మాన—అటులైన నీపేరేది ?

సుంద—సుందరి

మాన—సుందరీ! నీతో మాటలాడుదును. నేను మీరాజు గారితో మాటలాడను. ఈతఁడు మాయెడల మహాద్రోహ మొనర్చి నాఁడు. ప్రజల మానప్రాణములు రక్షింపవలసిన ప్రభుఁడే యిట్లు ప్రజాపకారము చేసినయెడల బ్రజలు బ్రదుకుదురా ? ఉపాధ్యాయుఁడే శిష్యులకు దుర్నీతిని గఱపునెడలఁ బల్లెకూటమిఁక గల్లుపాకయే కాదా ? గొల్లఁడే గొఱ్ఱెలను హింసింపఁజొచ్చినచో మందస్థితియిఁక మాంసపుదుకాణమే కాదా ?

ఇందు — గతించినదానికి వగచిన వినియోగము లేదు. ఇదివఱకు నావలన జరిగిన యపకారమును మించిన యుపకారమును నేను జేయ సంకల్పించుకొనియుంటిని. విధ్యుక్తముగాఁ బెండ్లాడి యీదేశమునకు నిన్ను రాజ్ఞిగాఁ జేసెదను.

మాన — సుందరీ! నాకు రాజ్ఞీత్వ మక్కఱలేదు. భాగ్య భోగ్యము లపేక్షించుదానను గానని నిశ్చయముగా నమ్మవలయును.

ఇందు — నీవిట నాకు స్వాధీనవైయున్నావు. నీవు నన్నుఁ దప్పించుకొని పోఁజాలవు. లేనిపోని బింకపుమాటలతోఁ బ్రయోజనము లేదు. నన్నంగీకరించి సుఖపడుము.

సుంద — (అప) అమ్మా! జీల్గుబెండులాగున వట్టి చప్పని నిస్సారమైన మాటలాడుచున్నావు. మనమాలోచించుకొనిన రసవంతమైన బూర్వప్రణాళిక మొదటినుండియుఁ దప్పఁగొట్టితివేమి?

ఇందు — (అప) నాకింతకంటె రసవంతములైన మాటలురావు. నన్నేమి చేయుమంటివి? మొదట నాకు మగతనము లేదయ్యెను. రాజ్ఞికి నాపై వలపు లేదయ్యెను. రాజును దలఁచుకొనఁ గడుపు దహించుకొనిపోవుచున్నదయ్యెను. ఇఁక నాహృదయములో రస మెచ్చటనుండి వచ్చును? మాటలలో సారమెక్కడనుండి వచ్చును. ఇదేదో చప్పునఁ దెమల్చుకొనవలయును. (ప్రకాశముగా) రాజ్ఞీమణీ! నీపేరేది?

మాన — సుందరీ! మొదలే పెద్దపేరు లేదు. ఉన్నదేదో నా మూలమున మాసిపోయినది. ఇఁక నట్టిప్రశ్నము వలదు.

ఇందు. — పోనీ! నీతలిదండ్రు లెవ్వరో యదియైనఁ జెప్పుదువా?

మాన — సుందరీ! క్షత్రియకాంతనైన నేను — పరరాజుచే హరింపఁబడి — పరదేశమున బందెలో నుంపఁబడి — దాసివలెఁ బరరాజుచే బహిరంగముగఁ జూడఁబడి — పరిణయమునకై వాంఛింపఁబడి — యధమాధమనై యింకను బ్రదికియున్న నేను — పరమపవిత్రులు, దైవసములునైన తల్లిదండ్రుల నామములందలి తేజోమయాక్షరముల నుచ్చరించుటకంటె మహాపాతకమున్నదా? అంతకంటె రాజహత్య మంచిది

కాదా ?

ఇందు—ఆ? ఏమి? రాజహత్యయే మంచిదనుచుంటివా ?

మాన—సుందరీ ! కాదా మఱి ? ఇదివఱకే యది జరిగియుండినయెడల నెన్నిప్రాణులు సుఖించునో ?

ఇందు—సరే. వధమెంతసేపు ? నీవు నన్నంగీకరింపనియెడల నాలాగుననే కావచ్చును.

సుంద—(అప) ఉక్తిప్రత్యుక్తిసందర్భమెఱుఁగనివాఁడు నాటకమును వ్రాయునట్లు లేదో పట్టుగా-తెచ్చిపెట్టినట్లుగా గ్రంథమును నడిపించుచున్నావు.

మాన—సుందరీ ! ఎటులు ? వధమెంతసేపా? నన్నంగీకరింపని యెడల నటులే కావచ్చునా ! సెబాస్ ! నీ యేలిక యింతసేపటికి మగవాఁడు మాటలాడినట్లు మాటలాడినాఁడు.

ఇందు—(అప) సుందరీ ! ఈకాంత నాయసమర్థను గ్రహించినదా యేమి ?

సుంద—(అప) విటుని ప్రయోజకత్వము నొక్క తెప్పపాటులో దాసి కనిపట్టఁగలదు. ప్రభుసామర్థ్య మొక్కమాటలో బంటు కనిపట్టఁగలఁడు పెండ్లికొడుకు తెల్లమొగము పెండ్లికూఁతురు కనిపట్టలేకపోవుట యేమి ?

ఇందు—(అప) నే నాఁడుదాననని కూడ గ్రహింపలేదుకదా?

సుంద—(అప) అది యొక్కటే తరువాయి.

ఇందు—(అప) నేనుదిన్నఁగ మాటలాడలేనని యే రాజువేసము నిన్ను వేయుమంటిని.

సుంద—(అప) చాలు-అడుగనక్కఱలేదు-మీయంతర మేమి? నాయంతరమేమి? నేను రాజువేసము వేసి మిమ్ము నాయొద్ద దాసిగాఁ గూడఁ జేయవలయునా ?

మాన—సుందరీ ! ఊరకుండుటయేల ? అంగీకరింపనియెడల వధమే కావచ్చునని మీరాజు పలికినాఁడు. 'అంగీకరింపని యెడల, నను మాటయేల? అంగీకరింపలేను. అంగీకరింపను. వధమున కింక నవ

శిక్ష మేమున్నది? ఏఁడుదినములనుండి కాఁబోలు నుపవాసము చేయు చున్నాను. ప్రాణము పోకుండనున్నది. వేగఁదెలుపుమని చెప్పుము.

సుంద—అమ్మా! సుఖజీవనమున కవకాశమున్నప్పుడు ప్రాణ పరిత్యాగము చేయఁబూనుట తగునా? ఈరాష్ట్రమున కంతకు మహా రాజ్ఞివై మారాజును, రాజ్యమును బ్రజలను బరిపాలించుచు నుండవల సినదాన విట్లాడుట తగునా?

మాన—సుందరీ! నీవు దాసివనుసంగతి మఱచిపోయి తలకుఁ దగని బోధనములు చేయుచున్నావు. తప్పు.

ఇందు—(అప) సుందరీ! చూచితివా? యీకాంతయోగ్యత. ఇది నాథ ర్తను వివాహమాడుట కంగీకరించిన యెడల దీని నెక్కడి కైనఁ బంపి రాజున కింకఁ గనఁబడకుండఁ జేయవలయునను కోరికతో రాజవేషమును ధరించివచ్చిన నాకీ యాశాభంగము మిగుల సంతో షకరముగా నున్నదిసుమా!

సుంద—(అప) అమ్మా! ఏలాగుననో నీకు సంతోషముగా నుండుట కావలసినది.

మాన—సుందరీ! ఎందుల కీసందేహమో కనుఁగొనుము. నడుమున వ్రేలాడు బారెఁడుకత్తితోఁ బిడికెఁడు గొంతుక తెగదని సందేహమా? నాలాగుననే తానుగూడ నాఁడుదియగునప్పుడే కదా సందేహ ముండఁదగినది!

ఇందు—(అప) సుందరీ! ఈమె తిరస్కారము గూడ నాకలం కారముగ నున్నది. (ప్రకాశముగ) కాంతామణీ! నిన్ను నేను జంప లేకపోవునంతమాత్రమున నేను స్త్రీనని యనఁదగదు. చంపఁగలిగిన మాత్రమున నేను బురుషుఁడనని కూడ ననఁదగదు. నీయుద్దేశ మనకు స్త్రీపురుషప్రసక్తి పోనేపోయినదికాదా? నేను నిన్ను పేక్షిం నట్లే నీవు నన్ను పేక్షింతువని నిన్నుఁ దెచ్చితిని. నావలనఁ దప్పువచ్చిన నిన్ను నీయింటికి సగౌరవముగాఁ బంపుదును. నీయూరేదో, తల్లి దండ్రు లెవరో, నాకుఁ దెలుపనక్కఱలేదు. నేనిచ్చు పరివారమును దీసికొని నీవు నీయింటికి యథేష్టముగా నిప్పుడే పోవచ్చును.

మాన—సుందరీ! నేను బోవునది మింటికిఁగాని యింటికిఁగాదు. లక్ష్మీదేవి మ్రొక్కు చెల్లించుకొనిననే నీసరి కిల్లుచేరి కొన్నిదినములై యుండవలసినది. "అమ్మా! యిన్నిదినము లాలసించితివేల" యని యడుగు మాతల్లిదండ్రులతో నేనేమిచెప్పవలసినది? నన్ను వరించి యొకఁడపహరించుకొనిపోయినాఁడని చెప్పవలసినదా? నాలుకఁ గోసి కొందునుగాని నేనట్లు చెప్పుదునా? 'అమ్మా! నిన్నుఁ బెంచిన వృద్ధ భృత్యుఁడే' డని యడుగ నన్నపేక్షించిన మిండనిచేఁ జచ్చెనని బ్రదికి యున్న నేను జెప్పవలసినదా? సకారణముగనో నిష్కారణముగనో మాతల్లిదండ్రులమనస్సులందు నన్నుఁగూర్చిన సందేహము కలుగు పిమ్మట నీక నిల్లెందులకు?

ఇందు—ఇక్కడ నుండినయెడల మాత్ర మాసందేహము కలుగ కుండునా?

మాన—ఇక్కడ నుండుటకాదు. (మింటివైపునఁజూచి) అక్కడ. అక్కడ.

ఇందు—అటులైన నిదివఱకే మరణింపలేకపోయితివా? నిన్ని వరభ్యంతర పెట్టియుండలేదే?

మాన—సుందరీ! ఆప్రయత్నములోనే కదా యున్నది? దర్భ శయ్యపై నాల్గుదినములనుండి ప్రాయోపవేశము చేసియుండఁగాఁ బ్రధానపుఁదంతుకై కదా మీరు వేంచేసిరి. కాని యీపద్ధతిగా ముప్పది దినములకుఁగాని మరణింపనని భయపడుచున్నాను. అగ్నిజలా యుధాదులవలన నాత్మహత్యచేసికొనుట నాకిష్టముకాదు. అందువల ననే యీ రవంతపుణ్యము గట్టుకొమ్మని మిమ్ముఁ బ్రార్థింపవలసి వచ్చినది.

ఇందు—వనితారత్నమా! మఱియొక్కసారి ప్రార్థించు చున్నాను. వినుము. ఈరాజ్యము నాకక్కఱలేదు అది నీది. నారాణిని నేను వదలుకొంటిని. నీవేనా—

మాన—(చెవులు మూసికొని) పాపము శాంతించునుగాక! సుందరీ! మీరాజును బొమ్మని చెప్పుము. భార్యను వదలుకొనినవాని

మోమును జూడరాదు. (వెనుకకుఁదిరిగి కనులు మూసికొనును.)

ఇందు—(అప) సుందరీ ! ఆహా ! ఈమె యెంతటికాంతయే. ఈమెయే నాభర్తకు భార్యయయియుండునెడల నాతఁడింత లోకకంటకుఁడుగాకయుండునుగదా ! కాని యిఁక మనము చేయవలసినదేది ?

సుంద—(అప) ఈమె నిక్కడనుండి తీసికొనిపోయి మఱియెక్కడనైనఁ దాఁపవలయును.

ఇందు—(అప) ఎందుచేత ?

సుంద—(అప) రాజీమెను జూచుటయే సిద్ధించునెడల నిట్టియుత్తమక్షత్రియురాలిని హింసించును. అదిగాక ప్రసంగవశమున మనరహస్యము బయలైనఁ గాఁగలదు.

ఇందు—(అప) నేను నదియే యోజించుచున్నాను. కాని యామెను మఱియొక యెడకుఁ దీసికొనిపోవు టెట్లు ? ఈమె మనకు లొంగునా ? నాకీమెను జూచినకొలఁది ననురాగమేమో కాని హెచ్చుచున్నది. ఈమెను బలాత్కరించి యెక్కడికైనఁ దీసికొనిపోవ నాకు మనసొప్పకున్నది. తనయంత తానీమె యెక్కడికిని బోననుచున్నది. ఈస్త్రీహత్య మనకుఁ జుట్టుకొనునేమో ? ఆతఁడా !—అక్కడ బద్ధుఁడైయున్నాఁడు. ఈమెయా—ఇక్కడఁ బ్రాయోపవిష్టయైయున్నది. మనమా—మహారణ్యమధ్యమున దారితప్పినట్లున్నాము. సుందరీ ! ఏమి యీచిక్కులు. ఇప్పుడీమె నేమి చేయవలసియున్నది?

సుంద—(అప) అమ్మా! అధైర్యపడఁదగునా? బుద్ధి స్తంభింపఁదగిన సమయమే యిది. అయిననేమి ? తొందరపడక నిదానింపవలయును. ముందామెకు మీయెడల సంపూర్ణవిశ్వాసముఁకలుగుమాటలఁ గొన్ని యాడిన మంచిదనుకొందును.

ఇందు—(అప) అయ్యయ్యో ! గుండె లదఱిపోవుచున్నవి. ఆహాహా ! పరమాభిమానవంతురాలు ! బంగారుబొమ్మ ! ప్రాణపరిత్యాగము చేయునుగాఁబోలు! మనమిక్కడకు రాకయుండినయెడల నీక్షోభము లేకయుండునుగదా ! 'విశ్వాసజనకములగు వాక్యముల నాడుమంటివా ? సరే. ఆతరువాయిగూడఁ దీర్చుకొందును. (ప్రకాశ)

ఓ అభిమానవతీ! నన్ను క్షమింపుము. నీవు నాకక్కఱ లేదు. భగవంతుని పాదములపై బ్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నాను. నీవునాకు సోదరివి. నీకు నావలన నెంతమాత్రము భయములేదు. అమ్మా! బలిమాలు చున్నాను. ఈదయ్యాలకొంపలోనుండవలదు. నావెంటఁ గోటలోనికి రమ్ము. నిన్ను నారాణి యంతఃపురముననుంచెదను. ఆమెనిన్ను గౌర వించును, అనేకదాసీగణముచే నీ కుపచారము చేయించెదను. నా భార్యను నేనువదులుకొందునని యాడినతప్పుమాటకిదిగో లెంపలు వైచుకొనుచున్నాను (లెంపలు వైచికొనును.)

సుంద—(ఆప) సెబాస్! నీభర్తనీయెదుట నిట్లులెంపలుకొట్టుకొను మహోత్సవమును శీఘ్రముగఁ జూతువుగాక! అమ్మా! ఇప్పుడు కొంచెము బాగుగనే మాటలాడినావు.

మాన—నాకెవ్వనియుపచారములువలదు. నేనెక్కడికినిరాను ప్రాణము విడచుట కెక్కడనైననేమి? సుందరీ! మీరాజుపుణ్యమా యని బ్రదుకన్నివిధములఁ జెడిపోయినది.

ఇందు—(మానవతి కాళ్లపైఁబడి) అమ్మా! నావలన మహాపరాధము కలిగినది. నన్ను క్షమింపుము. నీపరిశుద్ధి కెన్నఁటికి లోపము లేదు. మంచు నలుపెక్కునా? అమృతము పులుసెక్కునా? సందేహింపకుము. తల్లీ! నన్నుఁగటాక్షింపుము.

సుంద—(తనలో) పాపముచేసినవాఁడు భర్త. ప్రాయశ్చిత్తము పొందునది భార్య. ప్రపంచచర్యయెట్లులున్నదో!

ఇంద—అమ్మా! నామాటవినుము. చప్పునఁగోటలోనికిఁ బోవుదము రమ్ము. (చేతులుపట్టుకొనును.)

మాన—ఆ! ఆ! ముట్టుకొనకుము.

ఇందు—తల్లీ! సందేహింపకుము. నీకు నేను సోదరుఁడను. "అన్నా!" యని నన్నుఁ బిలువుము. అక్కాయనిపిలచిన నైన నేన్యథా భావింపను. నీయోగ్యతవలననే నిట్టి నిష్పౌరుషస్థితికిఁ దిగిపోయితిని. సందేహింపకుము. రమ్ము.

సుంద—అమ్మా! రమ్ము. ఎంతమాత్రమును సందేహింప

కుము. ఊఁ. ఊఁ.

మాన—అన్నా! నీవునన్ను మోసముచేయుట కిట్లుచేయుచుంటివేమో నేనురాను.

ఇందు—(అప) రానను చున్నది. ఎట్లు?

సుంద—మహాప్రభూ! అంతసాహసమువలదు. వలదు. (మానవతితో) అమ్మా! నీవురానియెడల మారాజుగారిక్కడనే కత్తితోఁ బొడిచికొని (అప) అమ్మా! కత్తిపైకిఁదీసి కొంతగడబిడచేయక యూరకుండువేమి?

ఇందు—(కత్తితీసి) సుందరీ! నీమాటను నేనువినను. నీవా రాణిని బతిమాలవలదు. ఆమె యెట్లైననురాదు, నేను జేసిన మహాపాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తముగాఁ బ్రాణములను విడచుట కిదిగో సిద్ధముగ నున్నాను.

సుంద—అయ్యయ్యో! వలదు. బాబూ! వలదు. వలదు. నన్ను ముందు చంపి మీరన్యథాచేయుఁడు. అమ్మా! అమ్మా! ఈ రాజును రక్షింపుము. ఈరాష్ట్రమునురక్షింపుము. బాబూ! తొందర పడవలదు. వలదు. (మానవతి కాళ్లపైఁబడి) అమ్మా! రక్షింతువా?

మాన—సరే! సుందరీ! లెమ్మా. నీవాతలుపుఁ దెఱువుము.

సుంద—అమ్మా! ఎందుకు?

మాన—నావస్తువొకటి యటనున్నది. నేను దెచ్చుకొని మీతో వత్తును,

సుంద—అదియేదో చెప్పినయెడల నేను మీవెంటనే తీసికొని వచ్చెదను. మీరు నడచుచుండుఁడు.

మాన—అట్లుకాదు. తలుపుతీయుము.

సుంద—(అప) అమ్మా! లోపలికిఁబోయి తలుపువైచుకొనిన యెడల నింత ప్రయత్నము వృథయై పోవునేమో?

ఇందు—నీకింక నామెయెడల విశ్వాసము కలుగలేదేమో కాని నాకుఁ బూర్ణముగాఁ గలిగినది. తలుపు తీయుము. ఎంత మాత్రమును సందేహింపకుము.

సుంద—(తలుపు తీయును.)

మాన— (లోనికిఁబోయి తిరుగవచ్చి, తనలో) ఇదిగో! యాత్రలోఁ బ్రాణరక్షణార్థ మక్కఱకు వచ్చునని నాకు మాతండ్రి గారిచ్చిన కైజారు. ఇదిగో! ఇది మొలలోఁ గానఁబడకుండ దాఁచె దను. రాజు మోసమే చేయునెడల దీనితో వానిని బొడుతును.

ఇందు—అమ్మా! పోవుదము. రమ్మా.

మాన—(సంపంగికి రమ్మని సంజ్ఞ చేయును.)

సంప—అమ్మా! ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. దాఁకలో రొయ్య లున్నవి. ఆదాఁకయు వంటకుండయుఁ దీసికొనివత్తును. (పోబోవును.)

సుంద—(దానినిబట్టికొని) నీమొగముండఁగా మాకోటలోని కంటకుండ యెందులకు? (తనలో) తెలివితక్కువ నిర్భాగ్యురాలా! దాసినిబట్టి దొరసానికదృష్టమని చెప్పినమాట వేదవాక్యముకంటె భిన్నమా? ఇదిగో! ఇట్టి—ఇట్టి చమురుకాళ్లపెయ్య నాకుడుతుట్ట పెదవి కొంకనక్కముండ లున్నచోట నమ్మవారి యదృష్టమునకుఁ దీసికట్టే.

ఇందు—సుందరీ! రమ్మా.

సుంద—(అప) అమ్మా! యీ యమ్మమాట యిట్లయినది. ఇఁక నాయయ్యమాట యేదో శీఘ్రముగాఁ జూడవలయును.

ఇందు—(అప) ఊ!

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

శ్రీ

ముద్రిక

పంచమాంకము.

ప్రదేశము—ఒకదొడ్డిలో వీధికి దూరమున నున్న యొక ధాన్యపుఁగొట్టున కెదుట.

ప్రవేశము—సుందరి; ఇందుమతి.

ఇందు—సుందరీ! నిమ్మళము. నిమ్మళము.

సుంద—అమ్మా! నామాట కేమిగాని, యందెలు కడియములు గలసి చప్పుడగుచున్నవి. కడియములు పైకి లాగుకొనుము.

(కొట్టులోనుండి బిగ్గఱగా) ఎవరక్కడ! ఎవరక్కడ! మాటలాడ రేమి? (గట్టిగా) ఎవరయ్యోయి!

ఇందు—లోనుండి మనయలికిడి కనిపట్టినాఁడు కాఁబోలు!

సుంద—గదిలో బిగింపఁబడినవాఁడు కన్నులు లేనివాఁడువలె గడియగడియకు "నెవరక్కడ" యని యనుట సహజము. అంతేకాని మఱియొకటి కాదు.

(కొట్టులోనుండి) తలుపుతీయని యెడలఁ దలఁ బగులఁగొట్టెదను. చంపెదను. డొక్కచీల్చి రాలుకొట్టెదను. చిట్టినారకమ్మను జీల్చినట్లు చీల్చెదను. జాగ్రత్త! జాగ్రత్త! (గట్టిగా) అక్కడ నెవరు! మాటలాడ రేమి? ఎవరయ్యోయి!

సుంద—బాబయ్యా! క్రొత్తరాణితోఁ గల్యాణసుఖము బాగుగా ననుభవించుచున్నావా? ఇంక ననుభవించు.

(కొట్టులోనుండి తలుపు గట్టిగఁ దన్నుచున్నాఁడు.)

సుంద——లోనుండి తలుపు తన్నుచున్నాఁడు. నలువదిరానున్న తరువాత నెన్నిపాట్లుపడకుండఁ బదునాలుగేండ్లక్రొత్తపెండ్లికూఁతురు ప్రక్కలోనికి వచ్చుననుకొంటిరి? బాబూ! తన్నుకొనుఁడు ఇంకను దన్నుకొనుఁడు.

(కొట్టులోనుండి) ఇంక నేనఁలవ లేనురోయి! గొంతుత్రాళ్లు తెగి పోవుచున్నవి రోయి! తలుపుతీయరోయి! తీసినవారి కర్ధరాజ్యమిచ్చె దను. ఓహో యి! ఓహో యి!

సుంద——(తనలో) రాజా! తలుపుతీసినవారికి రాజ్యమిచ్చె దవా? ఇచ్చినయెడల నీఁకముందు రాణులసంపాదన మెటులు? ఈ చెకుముకికాళ్ల వారు——ఈచెంపవెండ్రుకలవారు—నీమొఖాసానుజూచి వచ్చినవారనుకుంటివా? —— నీమొగమును జూచివచ్చినవారను కొంటివా?

(కొట్టులోనుండి గట్టిగ) ఏమిరోయి! ఎవరురోయి! ఎక్కడ రోయి! అయ్యయ్యో! అయ్యయ్యో! రాజ్యమీఁయకపోయినయెడలఁ జండాలుఁడనురోయి! ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను.

సుంద——(తనలో) రాణిని వదలుదు నన్నప్పుడే యంతవాఁడ వైతివి. ఇప్పుడు దిరుగననుట యెందులకు?

ఇందు——సుందరీ! పాపము. గట్టిగఁజిక్కుకొనినాఁడుసుమా!

సుంద——రాజా! రాజ్యమిచ్చుచుంటివి. సంతోషమే ఉంచు కొన్న యీపాపటపటాలమంతయు నెవరికీయఁదలఁచితివో పనిలోఁ బని——యదిగూడ నిప్పుడే తేలనీ. పూర్వార్జితమైన ప్రభుత్వమొక యెత్తు——స్వార్జితమైన విటత్వమొకయెత్తుకాదా?

(కొట్టులోనుండి) ఎవరురోయి? నాగొంతుత్రాళ్ళుకొనిపోవుచున్న దిరోయి! కనులు చీఁకటులుపడుచున్నవిరోయి! ఇఁకను జచ్చిపోవు దును. బాబూ! బాబూ! ఎవరైన వచ్చి రక్షింపరోయి బాబూ వా! వా! వా! వా!

ఇందు——సుందరీ! అదియేమి వా వా వా యనుచున్నాఁడు.

సుంద——అమ్మా! నోటిపైఁ జేయివైచి వా వా వా యని

కొట్టుకొనుచున్నాఁడు.

ఇందు—ఇఁకఁ దలుపుఁ దీయఁదగదా? చచ్చిపోవుదు ననుచున్నాఁడు—

సుంద—ఇంతటితోఁ జచ్చుటయేనా? ఇంక నెందఱ నేడ్పింపవలయునో? ఎందఱను జంపవలయునో? చావుమాత్రము సకాలమున వచ్చుటయెంత యదృష్టమమ్మా! చత్తునని చావనివాఁ డెప్పటికప్పుడే యనుచుండును. కిమ్మనకుండఁ గ్రిందివారిని గడతేర్చుచుండును. ఈతఁడు చంపినను జచ్చువాఁడు కాడమ్మా! నీపసుపు త్రాఁడు గట్టిది. సందేహింపకుము. చచ్చుటయే! ఈగండమేదో గడచిన యెడల నింతకంటె ద్విగుణీకృతమగు తేజస్సుతో నేకచ్ఛత్రముగఁ బశువుల పాకలలో — గుఱ్ఱపు లాయములలో — కుక్కల కొట్లలోఁ గ్రొత్తయంతఃపురముల గట్టించి వీరభోగవసంతరాయఁడై విశ్వమంతయుఁ బాలింపవలయునని యీతనిమనసులో నున్నదికాని యన్యథా లేదు!

ఇందు—ఇప్పటికైన బుద్ధిరా లేదనియే నీయభిప్రాయమా?

(కొట్టులోనుండి) అయ్యయ్యో! మహాపతివ్రతయై—పరమశాంతమూర్తియై—ప్రాణప్రియయైన ప్రాఁతరాణిని గొంతుకోఁతల మోసకత్తెయైన క్రొత్తరాణికై యపేక్షపడి విడిచితిని. అదే! విడిచెదనని యంటిని. ఆపాపమే నన్ను నేలనడఁచికొట్టినది. నాకు బుద్ధి వచ్చినది. బ్రతికి బయటఁబడి నారాణిని నేను జూచుట సిద్ధించునెడల నామె పాదాక్రాంతుఁడ నగుదును. ఆమెయే నాకు సహధర్మచారిణి. అట్టి యిల్లాలిని బెట్టిన క్షోభమే నన్నింతవట్టునకుఁ దెచ్చినది. ఇఁక నంతఃపురములో నున్న పశువులమందను సంతకో, మన్నెమునకో తోలవలసినదే.

ఇందు—వింటివా? బుద్ధివచ్చినదికద!

సుంద—అయ్యో! రాజుగారూ! ఈకరువుకాలములో నూటయేఁబదుగురు దాసిముండలను జేరఁదీయఁగల సామంతు లెవ్వరు ఎక్కడనో యుద్ధాలు జరుగుచున్నవఁటే! యుద్ధసాధనసాహాయ్యమునకు

వీరినందఱ నటకుఁ దోలిపెట్టుము. నీపీడ దీఱును. వారి పీడ దీఱును. దేశపుఁ బీడదీఱును.

(కొట్టులోనుండి) నన్ను రక్షించుట మనుష్యమాత్రుని చేత గాదు. ఓవెంకటేశ్వరుఁడా! ఓయేడుకొండలభగవానుఁడా! రక్షించు! రక్షించు! ఉన్న నూటయేఁబదుగు రుంపుడుకత్తెల మీఁదనున్న వెండి బంగారు వస్తువు లన్నియు లాగుకొని నీకు నిలువుదోపుగా నిచ్చెదను బాబూ! నాతండ్రి! రక్షించు. రక్షించు. రక్షించు!

సుంద—అమ్మా! వింటివా? బుద్ధియెంతవఱకు వచ్చినదో! ప్రకట-సేవ చేసిన పాడుముండల సరకులు లాగుకొని యేడుకొండల యాయన కిచ్చునఁట!

(కొట్టులోనుండి) ఓ! ఊడుగులమ్మా తల్లీ! రక్షించు! రక్షించు! రక్షించు! నీకు వెండిఘటము చేయించి యర్పించుకొందును. మూఁడువేటపోతులు, నూఱుకోళ్లు, నాల్గుబండ్ల నైవేద్య మిచ్చుటకు మ్రొక్కు-కొందును. తల్లికిఁ దయయున్నఁగాని తండ్రికి రాదు. నీవైన వేంకటేశ్వరునితోఁ జెప్పి రక్షించు. రక్షించు! మాతల్లీ!

సుంద—ఆహా! వింటివా? పాండిత్యప్రకర్షము. ఊడుగుల మ్మకు వేంకటేశ్వరుఁడు మగఁడట. అంతటితో సరిపెట్టినాఁడు. వెంక టేశ్వరుఁడూడుగులమ్మకు భార్యయనఁదగినవాఁడు. ఇట్టిపండితప్రభుఁడు ఇట్టిభాషాభిమాని—ఇట్టివిద్యాపోషకుఁడు—దేశీయుల మహాపుణ్య మున నవతరించినాఁడు. బాబయ్యకుఁ గవీశ్వరునిపేరు చెప్పునరి కొడలు మంట.

ఇందు—సుందరీ! అతనిప్రార్థనావైఖరి మనకు బాగుగాలేకు న్నను, బశ్చాత్తప్తత మాత్రమాతనికిఁ గలిగినట్లగపడుచున్నది. దైవ మును సరిగాఁ బ్రార్థింపఁగలవాఁడెవ్వఁడు? మనుజప్రార్థనలకన్నిటికి వంకరటింకర ప్రారబ్ధము తప్పనేతప్పదు. కాని కావలసినది పాప పశ్చాత్తాపము. అది యీతనికి బాగుగాఁ గలిగినట్లు తోచుచున్నది. సత్యమగునా? కాదా?

సుంద—అతనిబాగుతో సంబంధమునీకు. కాన నీకుఁదోచుట

యే ప్రధానము. సత్యమా కాదా యను సందేహమక్కఱలేదు.

(కొట్టులోనుండి) ఎవరయ్యోయి ! ఎవరయ్యోయి ! ఏ ఏ ఏ ఏ (ఏడ్చును.)

ఇందు — అదేమి ? ఏడ్చుచున్నాఁడాయేమి ?

సుంద — ఒక్కఁడు గాదిలోఁ గూరుచుండి చేయవలసినపని యంతకంటె నేమున్నది ? అంతఃపురములోఁ గూరుచుండిన యమ్మవారు లందఱేమిచేయుచున్నారు.

(కొట్టులోనుండి) ఇఁకనాపనియింతేకాఁబోలునోయి బాబూ! బాబూ ! ఎవ్వరును నా మొఱవినరా ? ఏదేవుఁడు నడ్డుపడఁడా ! ముసలిపీకిన గాడిదెనుగాచిన మాతండ్రీ ! రక్షింపవా ? నాయనా ! ఏ ఏ ఏ (గట్టిగ నేడ్చును.)

సుంద — వింటివా ! బాబయ్య కలియుగవ్యాసుఁడు. ఖరేంద్ర మోక్షణగాధ నుపపాదించుచున్నాఁడు.

ఇందు — సుందరీ ! పాపము గట్టిగా నేడ్చుచున్నాఁడే. ఇఁకఁ దలుపు తీసెదను. నీవు పొమ్మ.

సుంద — అమ్మా ! బహుజాగ్రత్తగాఁ బ్రవర్తింపవలయును జుమా ! ఆతని మనస్సున కెంతమాత్రమును సందేహము గలుగునట్లు మాటలాడకుమా !

ఇందు — ఇదివఱకు నీయొద్ద నొప్పఁజెప్పిన పాఠమేకాదా ?

సుంద — నేనింకఁ బోవుదును. (నిష్క్రమించును.)

(కొట్టులోనుండి) అయ్యయ్యో! ఇఁకఁ జచ్చిపోవుట నిశ్చయము బాబూ ! ఎంతస్వేచ్ఛగా బ్రదికినవాని కెంత యిఱుకుచావు వచ్చినది బాబూ! ఎంత వేడుకతో బ్రదికినవాని కెంతదుర్మరణము వచ్చినది బాబూ ! కృష్ణమూర్తిలాగున దినములు వెడలఁబుచ్చిన చక్రవర్తికి రావలసినచావిదేనా ? ఏ ఏ ఏ (గట్టిగా నేడ్చును.)

ఇందు — నాథా ! విచారింపకుము. వచ్చుచున్నాను.

(కొట్టులోనుండి) ఎవరు ? క్రొత్తపెండ్లికూతురవే! ఆ ! ఆ ! ఇంతయాలస్య మేల చేసితివి ? దయయుంచి త్వరగఁ దీయుము,

(ఇందుమతి బీగముతీయఁగ సేతుమాధవుఁడు కొట్టునుండి పైకివచ్చి)

సేతు—(తనలో) బ్రదికితిని బాబూ! బ్రదికితిని. బాబూ! (ప్రకాశముగ) అయ్యో! ఎవరు? ఎవరు? నారాణివే! ఇందుమతివే! దేవివే! నీవిచ్చటి కేలవచ్చితివి?

ఇందు—ఏలవచ్చితినో తెలియకున్నదా? వచ్చి యేమిచేసితినో యంతకంటెఁ దెలియకున్నదా? చెప్పిననైనఁ దెలియునా?

సేతు—(రెండుచేతులు పట్టుకొని) నాప్రాణము రక్షించిన దానవు నీవేనా? ఆహా! ఎంతమహోపకార మొనర్చితివి! నీయెడల దుర్మార్గుడనై ప్రవర్తించు నాయెడల నెంత దయగలదానవైతివి! ఈపట్టుకొనినవి చేతులుకావు. నన్ను క్షమింపుము. నీవింతలో రాని యెడల నఱచియఱచి గొంతునరములు తెగి, మఱియిఁకఁ గొంతసేపటికి మరణింపవలసినవాఁడను. మృత్యుముఖమునుండి నన్ను వెలికిఁ దీసితివి. కాని నీవిక్కడి కెట్లు రాఁగల్గితివో చెప్పవా?

ఇందు—నిన్ను వెలికిఁదీయవలదా? నీప్రాణమువలన నాకు సుఖములేకున్నను, నీమరణ మాపత్తుగనెంచి క్షోభమొందవలసిన దానను నేనొక్కతెనేగాదా? మిగిలిన చెంపకొప్పులవారికిఁ బండ్లకప్పులవారి కందఱకేమి? అంతఃపురములలోఁ గోడిపలావులని కోకొక్కములని కిలకిలలాడుచుఁ, గిచకిచలాడుచు నీవు చచ్చితివో బ్రదికియేయుంటివో యని యెంచకుండ నాడుచుఁ బాడుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచున్నారే! వీరందఱ నేమిచేయవలయునని తెచ్చితివి? ఒకొక్కతె గాడుగేదెయంత స్వరూపముగలదియున్నదే! నీవు చూడఁగ నామన స్వరూపుఁడవే! దుర్బలశరీరుఁడవే! మిగిలినవన్నియు నటుంచుము. ఒకదానితరువాత నొక్కతెగా నీనూటయేఁబదుగురు ముచ్చటతో నిన్ను ముద్దుఁబెట్టుకొనుట సిద్ధించునెడల నూఁపిరితిరుగక యరగంటలోఁ జత్తువే!

సేతు—ఇఁకఁ జెప్పకుము. నాకు సిగ్గువచ్చినది. బుద్ధివచ్చినది.

ఇందు—సిగ్గువచ్చినవాఁడవుకదా! బుద్ధివచ్చినవాఁడవుకదా!

క్రొత్తగా నొక్క పెండ్లికూఁతు నేల తెచ్చితివి ?

సేతు—దానిమూలముననే బుద్ధివచ్చినదని నాయభిప్రాయము. నేను దిన్నగఁ జెప్ప లేకపోయినాను.

ఇందు—ఆమె యెవతె? ఆమెదేయూరు ? ఆమె తలిదండ్రు లెవ్వరు ?

సేతు—ఆసంగతులు నాకేమియుఁ దెలియవు. వారు—మేము గూడ—నదియేదో క్షేత్రము—పేరు నోటనాడుచున్నది. అక్కడనొక్క సత్రమున బసచేసితిమి. ఆమె క్షత్రియకాంతయనిమాత్రము కర్ణాకర్ణిగ వింటిని. ఆమె ప్రమాదవశమున నాకంటఁబడినది. తరువాత నేవో పాట్లుపడి యామెనుదెచ్చి ప్రాఁతహవేలీలో నుంచితిని.

ఇందు—ఆమెయొద్ద వంటచేయు సేవకు నొకనిని నీవు చంపితి వఁటే !

సేతు—అయ్యయ్యో ! నీకెట్లు తెలిసెను ? మఱియెవ్వరియొద్ద నన లేదుకదా ! చూడు. ఆబండిలోనున్నదాని నీవలికిఁ దీసికొనివచ్చు టలో నేదోకొంత గడబిడయైనది. అతనిని బుద్ధిపూర్వకముగా నెవ్వ రును జంపలేదు. అతనిమీఁద వైర మెవరికున్నది ? చూడు ! ప్రాణ మనఁగా నెంత? కణతపై టప్పుమనుసరికి గప్‌చిప్! ఆసందడిలో నెవ రికా లెక్కడఁదగిలెనో, యెవరిచేయి యెక్కడఁ దగిలెనో యెవరు చెప్పఁగలరు ? దీక్కుమాలిన శరీరాలు ! నిత్యమహాపాయముతోఁ గూడుకొన్న వేకాదా ? నీవు వచ్చి రక్షించితివికాని నేనీసరికి తారునఁ జచ్చియుండవలసినది. అంతయే మన యాయుస్సులు ! ఏమనిచెప్పు దును ? కాని నీకీరహస్య మెట్లు తెలిసినది ?

ఇందు—ఏమియు దెలియకుండనియెడల, నెంతయుఁ దెలియ కుండనియెడల నేనిచ్చటి కెట్లురాఁగలిగితిని ?

సేతు—ఆప్రశ్నము రెండుమారు లడిగినను జెప్పకపోతివే !

ఇందు—నేనేల చెప్పవలయును ? నీకు నేను ధర్మపత్నినిగదా! నీకు నాయొద్ద నెంతమాత్రమును రహస్యములుండవలసినది కాదు గదా ! నీయంత నీవే నాకు దాఁపటికము లేకుండ నంతయుఁ జెప్పవల

సినదే—నాకుఁ దెలిసినతరువాత నైన నింక మూసిపెట్టుకొనుట యెందులకు ? బుద్ధివచ్చినదంటివే ? ఇదేనా బుద్ధివచ్చుటకు లక్షణము ?

సేతు—నన్ను క్షమింపుము. నేనంతయుఁ జెప్పెదను. క్రొత్తకాంత నిక్కడకుఁదెచ్చినపిమ్మట మాసంధానకర్తయైన మాఘు నామెయొద్దకు రెండుమూఁడు పర్యాయములు పంపితిని. ఆమెయు, సుందరి యను పేరుగల నామెదాసియు మొన్నరాత్రి కాఁబోలును—మన యుద్యానవనములోనికి వచ్చిరి. ఆమె నాతో మాటలాడ లేదు. సుందరియే మధ్యస్థురాలై యామెయభిప్రాయము తెలిపినది. ఒకటి రెండు దినములలో వివాహము జరిగించుటకు స్థిరపఱచితిమి. ఆమెను రాణిని జేయుట కొప్పుకొంటిని. బుద్ధిలేక నిన్ను వదలుటకుఁగూడ సమ్మతించితిని. నీవు కోపపడవలదు.

ఇందు—నేను శాంతి చెడిన దాననైనయెడల నీవింత విధముచెడియుందువా ? తరువాత,

సేతు—తరువాత, విశ్వాసార్థముగా రాజముద్రికాంగుళీయకమును వారుకోరఁగ నిచ్చితిని. ఆరాత్రికి వారు వారిబసకుఁబోయిరి. మఱునాఁడు సాయంకాలమున మాఘుఁడువచ్చి క్రొత్తరాణి సుందరి చేతికిచ్చి పంపినదని యీలేఖను నాకిచ్చెను. ఇదిగో! చీఁకటియగుటచే నిది చదువుటకు వీలులేదు. కాని దీనిలోని యంశములివి.

"రాజుగారికి క్రొత్తరాణి యనేకనమస్కారములు. నిన్నరాత్రి మనము కలసినప్పుడు మీరాజముద్రిక నాకిచ్చితిరి. రాజ్యమిచ్చినట్లు సంతసించితిని. తిరుగ మీదర్శనము నపేక్షించియుంటిని. మీతోఁటలోనికి నేనురాను. అక్కడ మనుజులసందడి యెక్కువగానుండును. మీరు మాయింటికిని రావలదు. మాసందులో మాయింటికిఁ గుడివైపున నైదవగుమ్మముదాఁటఁగఁ బెద్దదొడ్డియున్నది. వీధిగుమ్మమునకు మిగుల దూరముగ నొకకొట్టున్నది. ఆకొట్టులోనికిమీరు రాత్రి పదునొకండుగంటలకు రావలయును. మిమ్మక్కడఁ గలసికొందును. సేవకురాలు, క్రొత్తరాణి."

ఇందు—(తనలో) ఈయుత్తరమే సుందరివ్రాసి మాఘునిచేతి

కిచ్చినది. (ప్రకాశ) అది క్రొత్తరాణి వ్రాసినట్లు నీకేమినమ్మకము ? ఆమెవ్రాలు నీవెఱుఁగుదువా ?

సేతు — వ్రాలు గీలు నే నెఱుఁగను. నేనిచ్చిన ముద్ర యా యుత్తరముక్రింద వేయఁబడియున్నది.

ఇందు — (తనలో) అదియుసుందరిచేసినపనియే. రాజమూషక గ్రహణమునకు బోనునకుఁగట్టిన మినుపరొట్టెయదియే. (ప్రకాశ) రేపో యెల్లుండియో వివాహము స్థిరపడినదికదా ? గతించినరాత్రి నీతో నామె మాటలాడ లేదనియే చెప్పితివికదా ! ఇంతలో నింత తొందరతో నిన్నేలరమ్మనవలయునను సందేహము నీమనస్సునకుఁ గలుగలేదా ? అదికాక యామె యాగ్రామమునకుఁ గ్రొత్తకదా— తనయింటికిఁ గుడివైపున నైదవగుమ్మమనియునటఁ బెద్దదొడ్డియనియు, దానిలో నొకకొట్టనియు, దానికి వీధిగుమ్మమునకు దూరమనియు నిన్నిసంగతు లామెకెట్లు తెలిసినవని నీకుసందేహము కలుగలేదా ? ఇంతయోజనలేకుండ దుష్కరుడుకున గాదిలోనికిఁ గంకణాలయుత్సవమునకై సిద్ధపడితివా ? ఎంతతెలివితక్కువపనిచేసితివి !

సేతు — సుందరి గండ్రముండలే. అదియెంతపనిచేసినను జేయ గలదని నమ్మవలసినదేలే. అది యేదికనిపట్టినను గనిపట్టగలదు. నీవు దానివంటిదానిని జూచియుండవు.

ఇందు — (తనలో) అమ్మయ్యో ! నిజముపలికినాఁడు. గుండె లదరిపోయినవి ! ఆహా ! ప్రమాదవశమునఁ బలికిననైనను సత్యమున కున్నతీక్ష్ణత యవర్ణ్యముగదా !

సేతు — ఇందుమతీ ! తెలివితక్కువపనియని వేఱచెప్పనేల ? బుద్ధికి శృంగారరసమునకు నేతము పెట్టన్నసంగతి మతకర్తలందఱు నొప్పుకొనినమాటయేకాని మఱియొకటికాదులే. ఇది పౌరుషప్రధాన మైన లౌకికవ్యాపారముగాని దైవచింతాప్రధానమైన తత్త్వమార్గము కాదని ధర్మశాస్త్రము ఘోషించుచునేయున్నది.

ఇందు — ఏమి ? ఇదిపౌరుషమా ? మగువలమందనడుమను గూరుచుండుట మగతనమునకు లక్షణమా ? ఆపత్తులలో సహనము

గలవాఁడు మగవాఁడు. ఆలియభిమానమును గాపాడువాఁడు మగ వాఁడు. అరిషడ్వర్గమునుజంపువాఁడు మగవాఁడు. అంతయేకాని కంట బడినదానినెల్లఁ గట్టుకొని పంచపాళిలో పరదాచాటునఁ బస్తుపెట్టించి యీలాగునఁ బదిపంద్రెండ్లో, పదిపదునాలుగులోఁ గుంచములో గడుఖ్ఖుపోసినట్లు నగరులో బిగింపుగాదట్టించి యేనిముసమున కెవరు లాగుదురో యని యెప్పటికప్పుడే మొగము చాటువేసి యందఱ నేడ్పించి తాను గాదిలోఁ గూర్చుండి వీరందఱికంటె గట్టిగా నేడ్చు వాఁడు మగవాఁడా ?

సేతు—ఏదో జరిగినన్నినాళ్లత్యంత ప్రతాపముతో ననిర్వచ నీయతేజస్సుతో జరుగనే జరిగినది, మగతనపుఁబ్రశంస యెందులకు? అదియింక వదలుకొంటిమికాదా? మాఘుఁడిచ్చిన యాయుత్తరమును నమ్మి నిన్నరాత్రి పదకొండుగంటల కిందునఁబ్రవేశించితిని. తెల్లవారి నది. తిరుగ సాయంకాలమైనది. ఇప్పుడీవలకువచ్చితిని. ఇప్పుడేడుగంట లగునేమో ?

ఇందు—అయియుండును. క్రొత్తరాణి నిన్నుఁ గలియుటకు రాఁ దలఁచియే నిన్నికొట్టులోనికి రమ్మనెనని నీకు నమ్మకమా ?

సేతు—క్రొత్తరాణి దొంగ. దానిదాసి సుందరి దానికన్న దొంగ. నిన్నరాత్రి వారుమేముకలిసినప్పుడే కొంతసందేహము మన స్సునకుఁ గలిగినది. కాని పెండ్లితొందర—ప్రబలముగా నుంటచేత,

ఇందు—అదిదొంగయని నీవెట్లుచెప్పఁగలవు ?

సేతు—నేను గదిలోఁ బ్రవేశించిన పదినిముసములకు వాఁకి టిలో గొంచె మలికిడియైనది. సరే; అదివచ్చినదికదాయని సంబరపడి పండుకొన్నవాఁడను లేచి కూరుచుంటిని. ఇంతలో గళుకుమన్నది.

ఇందు—అదేమి ?

సేతు—తలుపునకుఁ బైవెపు గొండ్లెము పడినది. అంతలో టక్కున బీగముపడినది. ఒక్కనిముసమగుసరికి వెకవెకమని నవ్వువినఁ బడినది. పరిహాసమునకిట్లామె చేసినదేమోయని యనుకొని బతిమాలు కొంటిని. పారితోషకము లాసపెట్టితిని. భయపెట్టితిని. అఱచితిని.

మొత్తుకొంటిని. ఒకరీతిగా నప్పటినుండి నీవువచ్చి తలుపుతీయువఱకు నెత్తినోరు కొట్టుకొంటిని. ఇప్పుడుపోయి దానిని జిత్రవధము చేయింపక యూరకుందునా? రమ్ము.

ఇందు—ఉండుము. ఇంకను వెలుపలసందడిగా నున్నది. ఈ దినము సంతకూడను. ఒకయరగడియ సేపు తాళుము. నీవు చెప్ప వలసిన గాథయేదోయైనది. ఇఁకనేను జెప్పునదేదో విను. మూఁడు ముక్కలలోఁ జెప్పెదను. నిన్నరాత్రి నీతోమాటలాడఁదలఁచి నీగదికి వచ్చితిని. నీవు లేవు. పండ్రెండైనది. ఒంటిగంటయైనది. రెండయినది. నీ వింక రాలేదు. మూఁడుగంటలుకూడవింటిని. నీవురాలేదు. నాప్రాణము చెదరిపోయెను. ఏమైన మోసము జరిగియుండునేమోయని యెంచి ముసుగువైచికొని నాల్గుగంటలసమయమున దాసిని దోడుతీసికొని క్రొత్తరాణి హవేలీకిఁ బోయితిని. ఆమె గాఢముగానిద్రించుచుండెను. లేపి నాభర్త రాజుగారేరని బాకుఁదీసి పొడువఁబోయితిని. అప్పుడు మీపూర్వరాత్రి సమావేశపుసంగతి నీకు వ్రాసినయుత్తరము సంగతి యుత్తరమునకు నీవిచ్చిన రాజముద్రిక నమ్మికకొఱకు వేసినసంగతి, నీవది నమ్మి గాదిలోనికి వేంచేసినసంగతి, యామె సుందరిచేఁ దాళము వేయించిన సంగతిచెప్పినది. తలుపుతాళము దానియొద్దఁ దీసికొంటిని. అప్పటికి బల్లునఁదెల్లవాఱిపోయెను. ఎటులోఁగోటలోఁబడితిని. అంతః పురరాణిని బగలు నేనిక్కడకువచ్చుటకు వీలులేదుకదా! మఱియొక రిని బంపుట కెవ్వరికిఁ దెలియఁదగిన యంశము కాదుకదా! ఏమిరా భగవంతుఁడా యని సాయంకాల మగువఱకు వేఁచియుండి యిప్పుడే వచ్చి తలుపుతీసితిని.

సేతు—నీవు నామర్యాద కాపాడితివి. నా ప్రాణమును రక్షించితివి. నాశత్రువును శిక్షించితివి! నీకు సాష్టాంగనమస్కృతికన్న నే నేమిచేయఁగలను? (నమస్కరించును.) ఆహా! ఎంతపుణ్యాత్మురాలవు!

ఇందు—(తనలో) ఆహా! మోస మెంతపనిచేసినది! భర్తను వశపఱచుకొని కనుసన్నలఁ ద్రిప్పుకొనుచున్న యిల్లాండ్రు దఱు మోస ము చేతనే యట్లు చేయుచున్నారేమో? శాంతి వహించినంతకాలము

నాభర్తకు నాపైఁ గోపము హెచ్చిపోవుచు నేయుండెను. బతిమాలు కొనినంతకాల మతనికి బిఱ్ఱబిగింపధికముగ నేయుండెను. ఒదిగియుడఁగి మడఁగియున్నంతకాల మాతఁడు నెత్తికెక్కి త్రొక్కుట వదల నేవదలఁడయ్యెను. నీవే గతియని మ్రొక్కినంతకాలము కోటలోనుండి నన్ను గెంటివైచుటకే ప్రయత్నించెను. మోసమునఁ బడఁదీసి బంధించుటతోడనే భర్తస్వాధీనుఁడయ్యెను. నేనే ధర్మపత్నినైతిని. క్రొత్తపెండ్లికూఁతురు శత్రువయ్యెను. ఆహా! మోసమెంతమహిమముగలదియో! వగలాఁడియైన యాఁడుదిగాని భర్తను వశపఱచుకొనలేదు కాఁబోలు! టక్కులాడియైన యిల్లాలుగాని మగనికి ముక్కుత్రాఁడు పోయలేదు కాఁబోలు! ఈకాలములో నాఁడుది యట్టినైజముకలదిగా నుండవలయును గాఁబోలు! కాక యట్టిదానినే కాని మగవాఁ డపేక్షింపఁడు కాఁబోలు! వాని నైజమది కాఁబోలు! ప్రపంచజ్ఞానములేని నాకే మైనఁ దెలియునా? యేమ్మునా?

సేతు—చూడు! దాని నెత్తి వాయగొట్టి నాముద్రికను దీసి కొంటివా?

ఇందు—తృణప్రాయముగ రాజముద్రికను నీవీయఁగలవుకాని నేను దిరుగఁ దీసికొనకుండ నుండఁగలనా?

సేతు—ఆహా! ఈకార్యమువలన నారాష్ట్రమునుగూడఁ గాపాడితివి! నీకు నేను సర్వథా విధేయుఁడను. త్రికరణశుద్ధిగా దైవముఖమునుజూచి చెప్పుచున్నాను. కాని, ఇదిగో! ఇంటికిఁబోయి దాసి తల పటికివైచినఁగాని నాకుఁ గసితీఱదు.

ఇందు—ఇదివఱకు దానిసేవకుని జంపితివి. అదియే తప్పుగా నుండ నిప్పు డంతకంటెఁ దప్పొనర్చుటెందులకు?

సేతు—అది నన్ను మోసముచే నిట్లు బంధించునా?

ఇందు—(తనలో) బంధించినదానను నేనైయుండ దానికి శిక్ష తగునా? (ప్రకాశ) నాథా! దానిని నీవిటకుఁదెచ్చి నీహవేలీలో బంధింపలేదా? ఆమె నిన్నుఁ దిరుగబంధించి పగదీర్చుకొనుటతప్పా? పగదీర్చుకొనుట కవకాశమున్నప్పుడు భార్యయే యూరకుండదు

గదా! పైదానిమాట లెక్కయేమి ?

సేతు—నన్నెంతహింసపెట్టినదో భగవంతున కెఱుక.

ఇందు—నీవామె నెంతహింసించితివో పరమాత్మునికెఱుక. అది కాక మఱియొక్క యంశ మాలోచించుకొనుము. ఆమె నిన్ను బంధించుట చేతనే కదా నీకుఁ బూర్ణమైన పశ్చాత్తాపము కలిగినది! బుద్ధి వచ్చినది. నేను భార్యగాఁ గానఁబడుచుంటిని. నీతియే యుత్తమమైనదని తెలిసినది. ఏకపత్నీవ్రతముకంటె నుత్తమవ్రతము లేదని గోచరించుచున్నది. నీనడతలో నిట్టిమంచిమార్పు కలుగుట కామెయే కారణముకాదా? మహోపకారిణియగు నామెను గౌరవింతురా? కత్తిని బాడుతురా?

సేతు—అట్లైన నన్నేమిచేయుమంటివి? నాకిన్ని తెలియవు. నీవు నన్నిట్లు నడువుమని చెప్పుము. అట్లు నడువనియెడల క్షత్రియవంశజాతుఁడనుగాను.

ఇందు—ఆమెయెడల గౌరవభావముతో నీవుండవలయును.

సేతు—అద్దే.

ఇందు—(తనలో) పదిపదునాలుగేండ్లవయసుచు బంగారుబొమ్మ-ఎవ్వరిదానవని యడిగిన నేమియుఁజెప్పదు. మాటలాడదు. మంచితీర్థమైనఁగొనదు. మాయింటికిఁ బొమ్మన్నఁబోదు. నాయంతఃపురములో బెట్టుకొంటిని. ఈతఁడు దానినిదెచ్చుటయేమి? అది నన్ను వదలకుండుటయేమి? ఈతనికి దానిపీడ వదలినది. కాని నాకేఋణసంబంధమో కాని యింక బాధించుచున్నది,

సేతు—ఇప్పుడామె యెచ్చటనున్నది?

ఇందు—నాయంతఃపురములోనికిఁ దెచ్చిపెట్టుకొంటిని.

సేతు—అట్లుచేసితివేల?

ఇందు—దానియింటికిఁ బొమ్మనఁ బోకుండునప్పుడేమిచేయవలసినది?

సేతు—ఎందుచేతఁ బోదు?

ఇందు—ఏమనిచెప్పను? ఆమె యట్టి యభిమానవతి—ఆమె యట్టి యభిమానవతి—ఆఁడుదాని యభిమానసందర్భము మగవానికిఁ జెప్పఁదగదు. చెప్పిన నది యాతనికి బోధపడునదికాదు. అది యాఁడు దానికిఁ దెలియఁదగినదే. అది యాకాశమునకంటె నధికమైనది. సూదిమొనకంటె సూక్ష్మమైనది.

సేతు—అట్టి మహాభిమానసంపన్నురాలినా నేను దెచ్చినది! ఆహా! నాపాపమున కవధియున్నదా?

ఇందు—ఇప్పటివఱ కవధియేయున్నది. ప్రాయోపవేశవ్రతముచే నామె ప్రాణత్యాగము చేయునెడలమాత్రము నీపాపమునకవధి యుండదు.

ఇది పంచమాంకము.

శ్రీ

ముద్రిక.

షష్ఠాంకము.

ప్రదేశము—అంతఃపురము.

ప్రవేశము—మానవతి, ఇందుమతి.

ఇందు—అమ్మా ! నీపేరైనఁ జెప్పఁగూడదా ?

మాన—మొదటఁ జెప్పదగినపేరే—మాపు మచ్చయు లేని పేరే—కాని, ఇప్పు డట్లుకాదు. అమ్మా ! అవిధేయతను క్షమింపుము.

ఇందు—క్షమింపక నేను జేయవలసినదేమున్నది ? నామన స్సుండఁబట్టక యేదోయపేక్షతో—నేను బైకిఁ జెప్పజాలని యాత్ర ముతో—నామనస్సునకైన నేమో యర్థముకాని యాందోళనముతో అమ్మా! అటులు కంటనీరు బెట్టుకొందువేమి ? ఏమో నాకడుపులో నున్న కష్టమును జెప్పుకొనుచుంటిని గాని నీమనస్సున కేమైన బాధ నీయలేదుకదా !

మాన—నీకడుపులోఁ గష్టమే నామనస్సులో బాధమైనది.

(ఏడ్చును.)

ఇందు—అమ్మా! అమ్మా! ఎందుచేత? ఎందుచేత? చెప్పవా? చెప్పవా ?

మాన—ఏమియులేదు, నేను జచ్చినవెనుకఁ దెలియునులే.

(ఏడ్చును.)

ఇందు—అట్లేడ్చెదవేమి ? మాఅమ్మా ! నాకు దడయెత్తు చున్నది. చెప్పవా ? చెప్పవా ? చెప్పకున్నయెడల నాతోడే.

మాన—నేను జెప్పఁదలఁచుకొనలేదు. చెప్పినయెడల నీతోడే.

ఇందు—ఎవరువారు !

(నేపథ్యమున)

అమ్మా! మీనాయనగారియొద్దనుండి మాధవుఁడనునాతఁడు వచ్చినాఁడు. మీతో మాటాడునఁట. లోనికిరమ్మనిసెలవా ?

ఇందు—నన్నుఁబెంచి పెద్దదానిఁజేసిన మాధవునిఁగూర్చి యీ క్రొత్తయనుజ్ఞయేల ?

(నేపథ్యమున) క్రొత్తరాణిగారున్నారని యట్లు చేయవలసి వచ్చినది.

ఇందు—అభ్యంతరములేదు. ఈప్రక్కనే యాతనితో మాటలాడుదును. వేగరమ్మనిచెప్పు.

(మాధవుఁడు ప్రవేశించును.)

ఇందు—మాధవా! అక్కడనేయాఁగుము. మిగులఁబెద్దవాఁడ వైతివే! నీవంటిపెద్దవాని నిటకుఁబంపవలసిన యావశ్యకత మాతండ్రిగారి కేమికలిగినది ?

మాధ—మీతల్లిగా రానడుమ మిగులరోగపడినారు. ఆమెకు నిమ్మళముగా నున్న యెడల నొడలుమీఁది నగలన్నియు శ్రీపురమహాలక్ష్మికిచ్చెదనని మీచెల్లెలు మ్రొక్కుకొన్నారు. అమ్మకు నిమ్మళముగా నున్నతరువాత మ్రొక్కు చెల్లించుకొనుట కమ్మాయిగారు కొలఁదిపరివారముతో బయలుదేరినారు. ఇప్పటివఱకుఁ దిరుగనింటికి రాలేదు.

ఇందు—అయ్యో! అయ్యో! ఎందుచేత ?

మాన—(గట్టిగానేడ్చుచు) మాధవా! మాఅమ్మగారు నిమ్మళముగా నున్నారుగదా !

ఇందు—అయ్యో! అయ్యో! మాఅమ్మగారనుచున్నావేమి ?

మాధ—(తొందరతో నెదుటకువచ్చి) అమ్మా! మానవతమ్మా! ఇచ్చట సురక్షితముగా నున్నావా ? తల్లీ !

ఇందు—అవును. ఇచ్చట సురక్షితముగా నున్నది. కాని, మాధవా! నీవుపోయి రాజుగారి నొకపదినిముసములలో నేను

రమ్మంటినని చెప్పుము.

మాధ—చిత్తము. (పోవును)

ఇందు—అమ్మా ! నీవునాచెల్లెలగు మానవతివేనా తల్లీ! మా అమ్మా ! ఎంతదానవైతివి ! నిన్నెన్నాళ్లకుఁ జూచితినమ్మా ! తుట్టతుదకు నాభర్త నీకుఁగూడ నిట్లపకృతి కావించినాఁడా ? మాతల్లీ ! నావంక నొకసారి కన్నులు తెఱచిచూడుము.

మాన—(తలపైకెత్తును.)

ఇందు—(ముద్దుపెట్టుకొని) చెల్లెలా ! నిన్నుఁ జిన్నతనములో ముద్దుబెట్టుకొననే లేదు. అయ్యయ్యో! నేనెంతపాపాత్మురాలను! ఏదీ! అత్తవారింటికి వచ్చినతరువాతఁ దిరుగఁబుట్టినింటి మొగమే చూడలేదయ్యెను. ఏమిచేయుదును ? నీవుపుట్టితివని పెరుగుచుంటివని వినుటయేకాని రాకలా పోకలా యేమున్నవి ? అమ్మ కంతరోగమువచ్చినను రావీలు లేకపోయెను. చెల్లెలా ! అమ్మకు విశేషముగా జబ్బుచేసినది కాఁబోలునేమి ?

మాన—అమ్మబ్రదుకునని యెవ్వరైన ననుకొనిరా? పెద్దకుట్టిదానిని జూడనుగాఁబోలునని యెన్నిమాఱులోఁ గన్నుల నీరుపెట్టుకొన్నది. నేను జచ్చిపోయినతరువాతనైన మీతండ్రిగారిని జూచుటకు మీయక్కవచ్చునేమో దానిని నీవు చూడగానే క్రొత్తయని సందేహించి దూరదూరముననుండక దానిని నామారుగా గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనుమా యని నాకెన్నిమాఱులో బోధించినది.

ఇందు—పాపము ! నేనేమిచేయఁగలను ? నాకుమాత్రము వచ్చి చూడవలయునని లేదా ? మాఅమ్మా ! ఇప్పటికైన నిన్నుఁ జూచితిని. ఏసాధారణుల కొంపలలోఁబడినప్పుడే యిట్టి యచ్చటకు ముచ్చటకు నవకాశమున్నది. కాని రాజసంబంధములకెల్ల నీబాధ కొంచెముగానో గొప్పగానో యుండనేయున్నదమ్మా! కానిభాగ్యాలకు భోగ్యాలకు—గడబిడలకు దడబడలకు—రాజసంబంధములకొఱకు పేక్షపడుటకూడ సహజమేనమ్మా ! నిజమగునా కాదా అమ్మా !

మాన—ఔను. నిజమే.

ఇందు—(మానవతి మెడ తడుముచు) అమ్మా! నీ మెడలో నేయాభరణములును లేవే? పెండ్లియీడువచ్చిన కన్నెవు. ఇట్లు మోడి మెడతో నుండఁదగునా? ఇదిగో! నాయాభరణములన్నియుఁ దీసికొనుము.

మాన—నాకక్కఱలేదు. నీనగలు నేను దీసికొననేల?

ఇందు—అమ్మా! అమ్మకారోగ్యముకలిగిన తరువాత నీనగలు మహాలక్ష్మికిచ్చెదనని నీవు ప్రతిజ్ఞచేసినట్లు చెల్లెలిని జూచినతోడనే దానికి నానగలన్నియు నిచ్చెదనని నేనొక నిర్ణయము నెన్నిసంవత్సములక్రిందటనో చేసికొంటిని. నీ మ్రొక్కు నీవు చెల్లించుకొని నాయేర్పాటు నేను జెల్లించుకొననీయకపోవుట నీకుఁదగునా? ఇఁకమాటలాడకుము. (తనయాభరణము లామె మెడను వేయును.)

మాన—నీకాభరణములేవి?

ఇందు—అమ్మా! ఇఁక నాకాభరణములతోఁ బనిలేదు.

మాన—ఎందుచేత?

ఇందు—నీకుఁజెప్పెదనుగాదా? అమ్మా! నీకెవరిని జేసికొనవలయుననియున్నది.

మాన—నాకిప్పుడు పెండ్లితొందరయేల?

ఇందు—అమ్మా! ఎంతసంగనాచివే. నీకుఁబదునాలుగేండ్లు లేవా? ఏదీ? నాపెండ్లికేకాదా అమ్మకు నెలదప్పినది. పదునాలుగేండ్లకుదిరుగ జాలువచ్చినదని యమ్మలక్కలాశ్చర్యముగాఁ జెప్పుకొనిరి. అప్పుడు నీవు గర్భమునఁబడితివి. నేనుగాపురమునకువచ్చి పదునైదు సంవత్సరములు మొన్నటి క్షీరాబ్ధిద్వాదశికయినవి. పదునాలుగేండ్లదానికి మగఁడక్కఱలేదేమి? ఓస్! ముద్దరాలవు! నాకు నీయీడుననేకాదా పెండ్లియైనది.

మాన—నాపెండ్లిమాంటకేమిగాని నీకునగలెందుకక్కఱలేదు?

ఇందు—నీతోఁజెప్పెదను. ఇంకమరెన్నిసంగతులో నీతో సావకాశముగాఁ జెప్పవలసియున్నది. వానితొందరయిప్పుడేమియు లేదు. కాని చెల్లెలా! నీవునన్నెఱుఁగవు కాని కనకపురరాజుభార్య

నీయక్క-యన్నసంగతి నీవెఱుఁగుదువుకాదా ? ఈగ్రామములోఁ బ్రాఁత హావేలీలో నీవుండియు నిట్లుచేసితి వేల ?

మాన — ఇది కనకపురమని నాకెట్లు తెలియును ? నాయొద్ద నున్న దాసికిఁదగని చెవుడు. అదిగాక చావదలచినదానికిది యేయూరైననేమి యని నేను నిర్లక్ష్యముగానుంటిని. అదిగాక మాకెట్టికఠిన బంధమో నీవెఱుఁగుదువా ?

ఇందు — ఔనమ్మా ! కాని యీయుదయమునుండియు నన్ను జూచినప్పుడెల్లఁ బ్రక్క-కుఁదిరిగి యేడ్చుచుంటి వేల ?

మాన — ఈయుదయమే యిదికనకపురమని యెవ్వరో యనుకొనఁగ వింటిని.

ఇందు — ఆ ! ఆ ! నేను నీయక్క-నని యీయుదయమే కని పెట్టితివా ?

మాన — ఆ. అదిగాక మీయక్క-కు బుగ్గమీఁదఁ బుట్టుమచ్చ యున్నదిసుమా ? యని మనయమ్మ యెన్నిసారులో వెఱ్ఱిధోరణిగాఁ జెప్పుచుండెడిది. అదిచూచి మఱింత బాగుగా నానవాలుపట్టితిని.

ఇందు — ఆనవాలుపట్టియు నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనక యింతసేపెట్లూరకుంటివే ? నీవు కఠినురాలవమ్మా !

మాన — కఠినురాలనైనయెడలఁ గడుపు దఱుగుకొనిపోవునట్లుల యేడ్చియుందును ?

ఇందు — పోనీ ! అంత విచారించినదానవు - రవంత చెప్పలేక పోయితివా ?

మాన — అక్కా ! ఏమని చెప్పఁగలను? నీభర్తయింతప్రయోజకత్వము చేసినాఁడని నేను జెప్పనా ? నీమనస్సు క్షోభపడదా ? కిక్కు-రుమనకుండఁ జావనైనఁ జచ్చెదనుగాని—

ఇందు — అమ్మా ! మానవతి యనుటకు నీవే తగుదువు. అమ్మా! చూడు. నిజముగా నాభర్త యట్లుచేయుటచేత నే మనకిట్టిమహానందము కలిగినది. అతనిలో నాకస్మికముగాఁ గలిగిన మార్పు నీ వెఱుగవు. ఎఱిగియుండిన యెడల నాతనిని నీవుకూడఁ బరిపూర్ణముగ

గౌరవింతువు.

మాన—ఆమాట్లేమి?

ఇందు— ఆతఁడేకపత్నీవ్రతుఁడైనాఁడు. ఇదివరకున్న యుంపుడుకత్తె లందఱకు వారి వారికిఁ గొంత భరణమిచ్చి యాయుదయముననే పంపివైచినాఁడు.

మాన—అక్కా! నాకుమిగుల సంతోషకరమగు వార్తచెప్పితివి! అమ్మకెప్పుడిది యేబెంగ. నీవింక సంపూర్ణముగా సౌఖ్యమనుభవింతువన్న సంగతి యమ్మచెవిని బడినయెడలఁ గొండయెక్కినట్లు సంతోషించును.

ఇందు—అమ్మా! చిరకాలము కాపురము చేసితినిగదా! ఆ సౌఖ్యమేదో తెలిసినది. ఇఁక నాసౌఖ్యమున కేమిగాని, నీకు సుఖపడవలసిన దినములు వచ్చినవి. నీపెండ్లిమాట యేమాయని యోజించుచున్నాను. చూడు. చెల్లెలా! నీ వెవ్వరినైనఁ బ్రభుత్వమున్నవానినే చేసికొందువా?

మాన—నాకుఁ దెలియదు. నీయిష్టము. అమ్మయిష్టము.

ఇందు—నేనమ్మతోఁ జెప్పి యొప్పింతును లే. నీయిష్టానుసారముగానేఁ జేయవచ్చునుగదా!

మాన—అక్కా! నన్నడుగనక్కఱ లేదు.

ఇందు—అడుగనక్కఱ లేదనకుము! అడుగవలసిన యక్కఱ వచ్చినది. అందుకొఱకే యడుగుచున్నాను. వేఁడుకొనుచున్నాను. ఇదిగో! కాళ్లుపట్టుకొని బతిమాలుకొనుచున్నాను.

మాన—నీవు నాకంటెఁ బెద్దదానవై యుండియు నిట్లు చేయదగునా! కాళ్లు వదలుము.

ఇందు—నేనువదలను. నేను బెద్దదానను గాను. నాపెద్దతనము పోయినది. నాబుద్ధి నశించినది. నేను బాపాత్మురాలను. నీవు యోగ్యురాలవు. మానవతివి. నేనునిన్నంటుటచే నీవెక్కడ నపవిత్రవగుదువోయని భయపడుచున్నాను. నాకోరిక చెల్లింతుననుము. నీ కాళ్ళు వదలుదును.

మాన—అలాగే-వదలుము.

ఇందు—(వదలి) చెల్లెలా! నేనుబదునాలుగేండ్లనుండి భర్తతో నున్నాను. కడుపుఫలింపలేదు. ఇఁక ఫలింపవలయునను నాసయులేదు. ఫలింపనక్కఱయు లేదు. నీవుకూడ నావంటి గొడ్రాలవే యగుదువా? నీవు పుత్రవతివి కాకూడదా? నా యాశీర్వచనమున నగుదువు. అమ్మ బ్రతికియుండఁగా దౌహిత్రదర్శనలాభ మామెకుఁ గలిగింపుము. మావంశము నిర్వంశమయ్యె నను లోపము లేకుండ మమ్ముఁ గటాక్షింపుము.

మాన—అక్కా! అన్నియు నెఱిఁగియుండియు నీవిట్లనుట న్యాయమా?

ఇందు—న్యాయము కావుననే చెప్పితిని. బుద్ధికలిగియో బుద్ధి లేకయో నిన్ను నాభర్త తెచ్చినాఁడు. ఈయంశము లోకమున నిదివఱకే వ్యాపించియుండును. నీకొఱకు మరియొక సంబంధ మిప్పుడు చూడఁ గలఁడు. లోకము మంచిదికాదు. ఈమాటలవలననే నా యభిప్రాయమేదో బుద్ధిమంతురాలవగు నీవు తెలిసికొనఁగలవు. నా భర్త పూర్వమె ఖరినే పాపియైనచో నేమైన నగుఁగాక యని నిన్నిందులకుఁ బ్రోత్సహింపను. అతఁ డిప్పుడు పరిపూర్ణముగా మారినాడు. ఆసంగతి నామనస్సునకుఁ దెలియును.

మాన—అక్కా! నాయిష్టము చూడనక్కఱలేదా?

ఇందు—అతఁడు నీకంటికి బాగుగా లేఁడా? నీవాతనిని జూడకుండ నట్లుచెప్పుటన్యాయమా?

మాన—చూడకపోవుట యేమి? మొన్నరాత్రి యాతఁడు మాయింటికివచ్చి నన్నిక్కడకుఁ దేలేదా? నీకు నేను దోఁబుట్టిన వాఁడను సుమా యని నాకాళ్ళపైఁబడుటచేత నేకదా యిక్కడకు వచ్చితిని. ఇప్పుడా తోఁబుట్టినవానితోడనా పెండ్లి? చాలు!

ఇందు—అయ్యో! వెఱ్ఱిదానా? సిగ్గులేక నటకునివలెఁ దేరమీసములు మూతికంటించుకొని నిన్నుఁ జూడవచ్చిన కొజ్జాదానను నేనే!

మాన——ఆ! ఆ! అటులేలచేసితివి?

ఇందు——నీవు నాపగదానవనుకొని నిన్ను నాభర్తను సాధించుట కెన్ని నీతిమాలినవేసములైన వేసితిని. వేయవలసివచ్చినది. నా దుర్గతి. నేను భాషాత్మురాలనని యిదివఱకు నీతోఁజెప్పియుండలేదా? ఆయంశము లన్నియుఁ దరువాతఁ జెప్పెదను. కావున నీవు నాభర్తను జూడలేదు. ఆతఁడు సుందరుఁడుకాఁడు—కురూపికాఁడు కొంచెముపొట్టిగా మాత్రముండును. నీవుచూడవచ్చును కాని యొకసంగతిచెప్పెదవినుము భర్త యెప్పుడు బుద్ధిమంతుఁడై యుండవలయునుగాని సుందరుఁడై యుండనక్కఱలేదు. అమ్మా! సౌందర్యమేమిశాశ్వతమా? కర్మము చాలక యొక్కపన్నూడినయెడల బోసిదాసరయ్య. తలవెండ్రుకలు పండినయెడలఁ బండుకొత్తి. కత్తితో నెగిరిపోవు వెండ్రుకలనుజూచి, చెంపపెట్టుతో రాలుపండ్లనుజూచి, యెండతాఁకుడుతో జెడుచర్మచ్ఛాయను జూచి భర్తను నిర్ణయించుకొనుట ప్రజ్ఞాహీనతకాదా? స్థిరమైన బుద్ధియే భర్తకలంకారము. అట్టిది నాభర్తకుఁ గలిగినది. కావునఁ దల్లీ! సందేహింపకుము.

మాన——నన్నాతఁడిట్లు పరాభవించినప్పుడు నేనాతనికి భార్యనగుట నాయభిమానమునకు లోపముకాదా?

ఇందు——నిన్నాతఁడు చేసినదింకఁ బరాభవమేకాదు. హవేలీలో నీవుంటివి. నీకొకదాసియుండెను. నీయాజ్ఞలను దీర్పఁగ ద్వారరక్షకు లుండిరి. నీకు జరిగినదింతయేకాని నాభర్తను నీమూలమున నేనెట్లు పరాభవించితినో యెఱుఁగుదువా? గల్లుకొట్టులో నాతని నొక్కని ద్రోయించితిని. కొట్టుతలుపుతాళము వేయించితిని. చచ్చితిని బాబయ్యో రక్షించు భగవంతుడా! నాకుబుద్ధివచ్చినదే యిందుమతీ! యని యూరెగిరిపోవ నఱచునట్లు నెత్తినోరుకొట్టుకొని యిరువదిగంటలొక్క వరుసగా గొంతుక తడుపుకొనుటకు నీరైన నోసఁగకుండ నేడ్పించితిని. పరాభవమనునప్పు డది. ఇంతచేసితిని గావుననే నాకాతఁడు స్వాధీనుఁడయ్యెను. అయినను నాకు లేశమైన సంతోషములేదు. అమ్మా! ఆలాగున వింతపడిచూడకుము. జరిగిన చిత్రకథయంతయు గ్రమ

ముగాఁ జెప్పినఁగాని నీకింతటఁబోధపడదు. అదిగాక మఱియొకమాట; మగవానిని సాధించుటకు భార్యకంటెఁ దగినదెవ్వతె? ప్రక్కలోఁ బోటుపిడుగుపాటుకంటె గట్టిది. తిట్టినయెడల జక్రవర్తిమీఁదనైనఁ నభియోగము తేవచ్చును. ఆలి తన్నిన తన్నున కభియోగ మామెయొద్దనే. కాదా? భార్యశాసించిన తీర్మానమునకుఁ బైతీర్పింకఁబరలోకమునందే కదా? అక్కడ సాక్షులమూలుగులకు, న్యాయవాదుల నీలుగులకు నవకాశమేది? నేను నాభర్తకుఁ గష్టపడి తెప్పించిన మంచిబుద్ధిని నిలుపఁగల ప్రజ్ఞాశాలినివి కావున నాతనియందలి యభిమానముచేఁ గూడ నిన్నిట్లు ప్రార్థించుచున్నాను. ఏమంటివి?

మాన—ఇప్పుడేకదా! చెప్పితివి. ఆలోచించుకొందములే.

ఇందు—సరే మాతల్లీ! ఆమాత్రపుమాటచాలు. నీవులోనికిఁ బోయి స్నానముచేసి యీపూటనైన భోజనముచేయుము. నేను మీ బావగారితో మాటలాడివచ్చెదను.

మాన—సరే. (నిష్క్రమించును.)

ఇందు—ఎవరక్కడ!

(నేపథ్యమున) అమ్మా!

ఇందు—మా పుట్టినింటనుండి వచ్చిన మాధవు నిట్లొకసారి రమ్మనిచెప్పుము.

(నేపథ్యమున) చిత్తము.

ఇందు—మానాయనగారికి లేఖవ్రాయుదునా? కాక మాధవునిచే వార్తయేపంపుదునా? మానాయనగారుమాత్రము లేఖ వ్రాసినారా? నేనేల వ్రాయవలయును?

(మాధవుఁడు ప్రవేశించును.)

ఇందు—మాధవా! రాజుగారినిరమ్మని చెప్పుమని నీతోఁ జెప్పితినిగాదా? చెప్పితివా?

మాధ—చెప్పితినమ్మా! ఇప్పుడే వచ్చెదననినారు.

ఇందు—సరే. నీవు మాతల్లిదండ్రులకు నానమస్కారములని చెప్పుము. మానవతెమ్మ యిచ్చటకువచ్చి సురక్షితముగా నున్నదని

చెప్పుము. దానికిఁదగిన చోటఁ బెండ్లికుదిరిన దని చెప్పుము. వీరు రాఁగానే చెల్లెలికల్యాణము జరుగునని చెప్పుము. నీవు పుచ్చుకొనఁ దగిన బహుమానము తీసికొని వేగఁబొమ్ము.

మాధ—అమ్మా! మానవతమ్మ యేమైనఁ దల్లిగారికిఁ జెప్పనేమో?

ఇందు—అది యిప్పుడు స్నానముచేయుచున్నది. తరువాత దానినడిగి తెలిసికొనియే పొమ్ము.

మాధ—అమ్మా! మఱియొకమాట! మానవతమ్మకు వంటఁ జేయువాఁడు కనఁబడఁడేమి?

ఇందు—అతఁడేమో చనిపోయినాఁడఁట.

మాధ—పాపము. ఆతనికొడు కేమియుఁ దెలియక విచారించుచున్నాఁడని యడిగితిని.

(నేపథ్యమున) లోనికి రావచ్చునా?

ఇందు—రావచ్చునాయని వేఱ యడుగనేల? మాధవా? నీవు పొమ్ము. (మాధవుఁడు పోవును.)

(సేతు మాధవుఁడు ప్రవేశించును.)

సేతు—రావచ్చునా యని యేలయడిగితినో చెప్పనా? పుట్టినింటినుండివచ్చిన సేవకునితోఁ బెట్టుకొను లొట్టబట్టీయమున కంతు లేదు లే.

ఇందు—ఇక్కడ మీయంతఃపురరహస్యము లన్నియుఁ గనుఁగొనిరమ్మని మాయమ్మ వాని నిక్కడకుఁ బంపలేదు. కొంపమునిగి వారేడ్చుచుండుటచేత నేమియుఁ దోఁచక పంపినారు. తెలిసినదా?

సేతు—అదేమి? అదేమి?

ఇందు—ఏమనిచెప్పుదును? మాచెల్లెలెక్కడకో పోయినదఁట? కానఁబడకుండ నున్నదఁట!

సేతు—అయ్యయ్యో! అట్లేల జరిగినది చెప్పుమా!

ఇందు—ఏలజరిగినదా? (మూతిపైఁ బొడిచి) అలౌకికమైన నీయవకతవకమూలమున జరిగినది. నీవు తెచ్చిన క్రొత్తరాణియే మా

చెల్లెలు.

సేతు—(చెవులుమూసికొని) హరి హరీ! ఎంతపాప మొనర్చితిని! అత్తమామలయెడల నెంతయపచారముచేసితిని! నన్ను క్షమింపుము. (కాళ్లపైఁ బడును.)

ఇందు—లే లే! కనులుకాల్చి కాళ్ళపైఁబడిన వినియోగమేమున్నది? అయ్యయ్యో! మాపుట్టినింటి పుట్టి ముంచితివే! ఇప్పుడేమికావలసినది? అయ్యయ్యో! పెండ్లియాడుపిల్ల! రతనాలగని-పరమాభిమానసంపన్న-అట్టిదానిని-నక్క నెమిలిపిల్ల నెత్తికొనిపోయినట్లు లెత్తుకొనివచ్చితివే. దానిబ్రదుకెల్ల వల్లకాడుచేసితివే- ఆభిజాత్యసంపన్నుఁడైన క్షత్రియపుత్రుఁడెవఁడు దానిని బెండ్లాడును? ఆభిజాత్యములేనివాఁడుమాత్రమిట్టిస్థితిలో నెవఁడువచ్చును! అయ్యయ్యో! అభిమానమే సర్వస్వమైన వర్ణములోనివారమే-మాపిల్లను మీరు చేసికొందురా యని జిహ్వాకోసిననైన ననువారముకామే- ఈదిక్కుమాలినవార్త మాతల్లిదండ్రులకుఁ దెలిసినయెడల వారు కట్టఁగట్టుకొని యగ్నిలోఁ బడుదురే. అదిగాక యాపిల్ల యెనిమిది దినములనుండి యాహారమును వర్జించి ప్రాణపరిత్యాగమును సంకల్పించుకొని యున్నదే! మాపుట్టినిల్లిట్లు తుడిచిపెట్టుటకే దీక్షవహించితివా! భర్తవై పోయితివికాని నిన్నేమిచేసిననైనను దోసమున్నదా?

సేతు—దోసమున్నదాయని నీవు కొంతసందేహించు టెందులకు? లేదని నేనుస్పష్టముగఁ జెప్పుచున్నాను. లోకమెల్లనాపక్షమున సాక్షులు. నేను బాపాత్ముఁడను. నేను జేయని తప్పులేదు. నాకు రాఁదగని శిక్షలేదు. సిగ్గువచ్చినది, బుద్ధికలిగినది. నీకంటె గతిలేదని నీకాళులపైఁబడితిని. నీయిష్టానుసార మాచరించుకొనుము.

ఇందు—అన్నియవశిష్టములు తీరినతరువాత నీకు బుద్ధివచ్చిన లాభమేమి? నీవు సర్వవిధములఁ జెడితివి—మమ్ముఁ బాడుచేసితివి.

సేతు—నన్ను బాగుచేయవలయునను దీక్ష నీకిదివరకే కలిగియుండినయెడల నేను నీ చెల్లెలి నెత్తికొనివచ్చుట సిద్ధించియుండదు. కావునఁ గొంతలోపము నీదికూడ నుండిన నుండవచ్చును.

ఇందు—అయ్యయ్యో! పంచదారచిలుకను గాకి ఎత్తుకొని పోయినట్లు చేసితివే చూడు. అట్లు కాకియెత్తుకొనిపోయిన చిలుక నేమిచేసెదము ?

సేతు—అది మనకుఁ దిరుగఁ బనికిరాదుగావున నా కాకికే దానిని వదలివైచెదను.

ఇందు—అట్లేమాటలాడక నీవు మాచెల్లెలిని జేసికొనుము. ఏమి ? అట్లు సందేహించుచు మొగము చిట్లించుచున్నావేమి ?

సేతు—ఏమియులేదు. అనేకత్వమువలనఁ గలిగిన కష్టము లేవో తీఱి గట్టునఁబడితినిగదా ! ఇంక నాకెందులకు ? అదిగాక మఱియొక యధిక్షేపణమున్నది. ఏకపత్నీవ్రతుఁడనై యుండెదనని ప్రమాణము చేసికొనియుంటిని.

ఇందు—ఆవ్రతము నీకుఁ దప్పకుండునట్లు నేను జేసెదను గాదా ? అందునుగూర్చి నీకెంతమాత్రమును సందేహమక్కఱలేదు. ఏమి ? మాటలాడవు !

సేతు—ఏమున్నది ? ఇప్పుడు కాదు-ఇఁకఁ బదియేండ్లకుఁ గాదు-ప్రాణము హరియని వదలువఱకు నొక్కటేమాట.

ఇందు—ఏమిది ?

సేతు—నీయిష్టమెట్లో యట్లే. నీయిష్టమెట్లో యట్లే. చచ్చునంతపనియైనది కావున నీసప్తాక్షరీమంత్రమే పురశ్చరణము.

ఇందు—సరే. చూడు మాచెల్లెలు మిగుల నభిమానవతి సుమా ? నావలె శాంతికలదిగాదు. మిగుల భద్రముగఁ బ్రవర్తింపవలయును. జాగ్రత్త !

సేతు—ప్రక్కచూపు కట్టిపెట్టుకొన్నవానికి భద్రముగాక మఱియేమి ? కాని యిద్దఱుండియు నేకపత్నీవ్రతదీక్షయని పలికితివే? ద్వైతములో నీయద్వైతమేమో నాకు బోధపడలేదు.

ఇందు—బోధపడునట్లిప్పుడే చెప్పెదను. చూడు. సుందరితో నేను జేరి చేసిన తంత్రమంతయు నీకామూలాగ్రముగాఁ దెలిపితినిగదా? ఎందుకుఁ దెలిపితినో గ్రహించితివా ?

సేతు—మనకు మనకు నేవిధమైన రహస్యములుండఁ గూడ దని—

ఇందు—అది యే కాదు. నేను బరమశాంతచిత్తను. నీవు నన్నెంత బాధపెట్టినను జిరకాలము సహించితిని. కోపమన్నది నేనెఱుఁగను. మాయ యన్నది నే నెఱుఁగను. నాల్గుదినముల క్రిందటివఱకు నే నసత్యమాడియెఱుఁగను. అట్టి పవిత్రచిత్తను. నీవు నా యోగ్యతను గణించితివి కావు. నన్నుఁ గోటనుండి వెడలఁగొట్టఁ బ్రయత్నించితివి. తుట్టతుదకుఁ బ్రాణము విసిగి నేను నిన్ను శిక్షించుటకు సంకల్పించు కొంటిని. మాయలో దిగితిని. దొంగవేసములు వేసితిని. అనేకము లగు నసత్యములాడితిని. నిన్ను గాదిలో బంధించితిని. మొఱ్ఱోయని యేడ్పించితిని. భార్యనైన నేనిట్టి ద్రోహము నీయెడఁ జేయువలసినది కాదు. పరమపాపాత్మురాలనైతిని. వెన్నముద్దను ఫిరంగిగుండును నీవే చేసితివి. నేను జేసిన దుష్టవ్యాపారమునకై నాకిప్పుడు పశ్చాత్తాపము కలిగినది. తప్పు బాహాటముగ నొప్పుకొనుట యే పశ్చాత్తాపమునకు ముఖ్యలక్షణము. కావున నీతో నీవృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి క్షమింపు మని వేఁడుకొంటిని. ఈచరిత్రము ప్రమాదవశమున సుఖపర్యవసన్నమైనదిగాని సంఘమరణసహితమై కష్టాంతము కాఁదగినది. కష్టాంతమే యగునెడలఁ బాపశాంతికిఁ బశ్చాత్తాపమైన లేకుండ దుర్గతులపాలు గావలసియుందుము. దైవకటాక్షమున నిప్పటివఱకు ఘటములు మిగిలినవి. నీయెడలఁ జేసిన తప్పొప్పుకొనుటచేత నిన్నుఁ గూర్చిమాత్రము నాహృదయము నిష్కల్మషమైనది. కాని—

సేతు—అయ్యయ్యో ! నీవిట్లనుట తగునా? నీవు మహాపుణ్యకార్య మాచరించితివి.

"గీ॥ ప్రభువుచే బాగుపడనట్టి పాపికలఁడు
ప్రజలచే బాగుపడనట్టి పాపికలఁడు
ఎట్టి పాపాత్ముఁడైనను గట్టుకొన్న
భార్యచే బాగుపడనట్టి భర్త లేఁడు."

అని మాకుంటిపంతులుగారు బాల్యములోఁ జెప్పిన పద్యము

నకు సంపూర్ణనిదర్శనము నాయెడలనే కనిపట్టితిని.

ఇందు—నీవు నామాట కడ్డురాకుము. నీపద్యము లింక గట్టి పెట్టుము. నీయెడలమాత్రమే నాహృదయము నిష్కల్మషమైనది. కాని దైవమునుగూర్చిమాత్రము నాహృదయమింక సకల్మషముగనే యున్నది. నేనాడిన యసత్యములకు- నేను జేయఁగూడని చేష్టలకు- నేను దలఁపరాని తలఁపులకు- నన్నా పరమాత్ముఁ డింతట క్షమింపఁడు. కష్టపడి, దైవనామము స్మరించి, వైరాగ్యవృత్తిఁ బూని, సంసారపరిత్యాగమును జేసి—

సేతు—అయ్యయ్యో! అట్లనుచుంటివేల?

ఇందు—అబ్బ! నామాట కడ్డురాకుము. ఆత్మపరిశుద్ధి నశింపఁ జేసికొని భర్తతో సుఖమొందిన యాఁడుదానికంటె నధమవస్తువు ప్రపంచమునను న్నదా? నాకుఁ గావలసినది భర్తృసుఖమా! భక్తి సుఖమా? ఇఁక నాకు నీవక్కఱలేదు. నేనిప్పుడే సన్యాసిని నయ్యెదను.

సేతు—అయ్యయ్యో! వలదు. వలదు.

ఇందు—నామాట కడ్డురావలదని చెప్పలేదా?

సేతు—అటులనుచుండ నేనేమిచేయవలసినది?

ఇందు—నీయిష్టమెట్లో యట్లే యను సప్తాక్షరీమంత్రమును బఠింపుము. ఇదిగో! వెనుక నేను జాగ్రత్తపఱచుకొనిన కాషాయము.

(లుంగిని దొడిగికొనును.)

సేతు—అయ్యయ్యో! అయ్యయ్యో! మంచియో చెడ్డయో యాఁడుదానికి బుద్ధి పూర్ణముగాఁ బుట్టినతరువాత నాఁపుట బ్రహ్మతరమగునా? కానీ! నాకర్మమిట్లున్నది.

ఇందు—విచారింపకుము. దివ్యమంగళవిగ్రహమైన భార్యను సంపాదించుకొంటివి. ద్వైతముతో నద్వైతమెట్లని యిప్పు డధిక్షేపించితివి నాయాశ్రమస్వీకారముతో ద్వైతము వదలినదికదా? నిలిచినది యనృతమే కాదా? ఇఁక నీయేకపత్నీవ్రతమునకు భంగమేదీ! బుద్ధికలిగి సుఖపడి వంశవృద్ధి చేసికొనుము. ఇఁక నీతోఁ జెప్పవలసినమాట లివియే. ఓ పరాత్పరుడా! రక్షింపుము.

బిలహరి—ఏక.

పరమేశ! ఈశ్వరా! భవబంధనాశనా!
ప్రణతార్తి హార భక్తపరిపోషణతత్పరా!
బహుదయా పరిపాక! పాపవిధ్వంసనా! "పరమేశ"
ఇక్కడన కక్కడన కెక్కడను గాంచినను
అక్కజంబుగ నుందువనుచుఁ బెద్దలుపల్క
మ్రొక్కి మ్రొక్కి కనులు పొడుచుకొనిచూచినను
ఎక్కడను గానఁబడ వెల్లెద్దునయ్యా! "పరమేశ"

సేతు—అయ్యయ్యో! ఈక్రొత్త పాటలేల?

ఇందు—క్రొత్త పాటలు నీకిష్టముకానియెడల మనప్రాతపాట పాడెదను.

ధరణి యీతిబాధలు లేక తనరుగాక
ప్రజల యన్యోన్యవైరములార్పియుఁగాక
కవితరాజపోషణమున గ్రాలుఁగాక
నీతిపాలనమున రాజు నెగడుఁగాక!

సేతు—తథాస్తు.

ఇది షష్ఠాంకము.

*

బెజవాడ, సరస్వతీబుక్ డిపో వారి

స్వంత ప్రచురణములు

స్టేజి నాటకములు

రంగూన్ రౌడి	సో॥ రా॥	1-0
గంగావతరణము	డిటో	1-0
భీష్మబ్రహ్మచారి	డిటో	1-0
మహాభక్తవిజయము	డిటో	1-0
ధరణికోట (రెడ్డిప్రతాపం)	,,	1-0
భోజకాళిదాసు	డిటో	1-0
సతీఅనసూయ	డిటో	1-0
కాలకేతనము	డిటో	1-0
సతీసక్కుబాయి	డిటో	1-0
తాజ్ మహల్	డిటో	1-0
ప్రతాపరుద్రీయం	డిటో	1-0
సంగీతశశిరేఖ	డిటో	0-12
కోకిల	పా॥ ల॥	1-0
విప్రనారాయణ	డిటో	0-12
రాధాకృష్ణ	డిటో	1-0
పాదుకాపట్టాభిషేకము	,,	1-4
శ్రీకృష్ణతులాభారము	ము॥సు॥	1-0
భక్తమార్కండేయ	ము॥సు॥	0-12
భక్తమీరాబాయి	కే॥రా॥	1-0
రంగూన్ మెయిల్	సూ॥పా॥	1-0
కచదేవయాని	ము॥సు॥	0-12
రణతిక్కన	డిటో	0-12
చండిక	ము॥వెం॥	1-0
లోభి	పా॥వి॥	1-0

స్టేజి నాటకములు

సతిదేవి(దక్షాధ్వరం)	ము॥వెం	-
ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణం	మ॥అ॥	1-
భక్తచోకామేళ	మ॥అ॥	
కృష్ణలీల	డిటో	1-
సత్యహరిశ్చంద్రీయం	బ॥ల॥	1
బుద్ధిమతీవిలాసం	డిటో	
పత్నీ ప్రతాప్ అను అనసూయ	సో॥అ॥	
చింతామణి	డిటో	
మధుసేవ	డిటో	1
జయంతజయపాలము	అ॥స॥	0-
రసపుత్రవిజయం	ఇ॥య॥	1
రాణాప్రతాప్‌సింగ్	డిటో	1
చంద్రగుప్త	నం॥శి॥	1
రాణాప్రతాపసింహ	జం॥శి॥	1
బొబ్బిలియుద్ధము	శ్రీ॥కృ॥	1
కృష్ణలీల బళ్ళారి	కె॥సు॥	
లవకుశ	డిటో	
సంపూర్ణభారతం బళ్ళారి	కె॥సు॥	
రామదాసు బళ్ళారి	డి॥గో॥	
శ్రీరామాంజనేయం	పి॥చి॥	
బలిబంధనము	చం॥కే॥	
మోడరన్ బి. ఏ.	య॥సూ॥	

ప్రాప్తిస్థానము :- కురుకూరి సుబ్బారావు అండ్ సన్స్

ప్రొప్రయిటర్సు, సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ. (కృష్ణాజిల్లా